

Modstandsaksen

Hizbollah og Iran i den syriske borgerkrig

Brønd, Thomas Vladimir

Published in:
Borgerkrigen i Syrien

Publication date:
2014

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Brønd, T. V. (2014). Modstandsaksen: Hizbollah og Iran i den syriske borgerkrig. I L. Cramer-Larsen, & C. Jensen (red.), *Borgerkrigen i Syrien: Historisk, politisk og militært* (s. 67-79). Forsvarsakademiet. <http://forsvaret.dk/FAK/Publikationer/Bøger%20og%20andre%20publikationer/Documents/Borgerkrigen-i-Syrien.pdf>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

FORSVARSAKADEMIET

BORGERKRIGEN I SYRIEN

Historisk, politisk og militært

Lars Cramer-Larsen og Carsten Jensen, red.

BORGERKRIGEN I SYRIEN

Historisk, politisk og militært

Red. Lars Cramer-Larsen og Carsten Jensen

Forsvarsakademiets Forlag
2014

Borgerkrigen i Syrien. Historisk, politisk og militært

Redaktører: Lars Cramer-Larsen og Carsten Jensen

© Forsvarsakademiet

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med aftaler mellem Forsvaret og Copy-Dan. Enhver anden udnyttelse uden Forsvarsakademiets eller forfatterens skriftlige samtykke er forbudt i følge gældende lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug ved anmeldelser.

København 2014

Forsvarsakademiet

Ryvangs Allé 1

DK-2100 København Ø

Danmark

Tlf.: 3915 1515

www.forsvaret.dk/fak

Omslagsfoto: Colourbox

Layout: Bent-Ole Kure

Trykkeri: Rosendahls A/S

ISBN: 978-87-7147-078-9

Første udgave, 2014

Forord

Borgerkrigen i Syrien er en udfordring for det internationale samfund og dermed også Danmark. Konflikten stiller en række spørgsmål til omverdenen, og de fleste af disse har endnu ikke fundet svar. Problemet for det internationale samfund er for det første, at borgerkrigen skaber store menneskelige katastrofer af forskellig slags, og at det er svært at se, hvad der kan afhjælpe disse i dag. Både de regerende i Damaskus og oppositionens forskellige parter bidrager til katastrofernes stigende omfang. For det andet er det en politisk udfordring, at regimet har en plan for, hvordan det skal bevare magten, mens oppositionssiden er splittet. Derfor er der ingen kraft, som det internationale samfund kan stole på og støtte i et langsigtet bidrag til konfliktløsning. For det tredje ligger der udfordringer i at forsøge at forstå og forklare den udvikling, der førte frem til den komplicerede og fastlåste situation under borgerkrigen. Denne bog skal belyse udfordringerne fra forskellige vinkler. Hvis der derved også kan gives input til debatter om, hvad der kan gøres fremadrettet, har den mere end tjent sit formål.

Bogen udspringer af konferencen *Borgerkrigen i Syrien*, der blev afholdt på Svanemøllen Kaserne den 23. april 2014. Konferencen var arrangeret som et led i samarbejdsprojektet *COMER* (Copenhagen Middle East Research Programme), der inddrager Forsvarsakademiet og Institut for Statskundskab ved Københavns Universitet. De fleste af kapitlerne har deres oprindelse i conferenceoplæg og har haft fordel af de indlæg og spørgsmål, der kom fra salen. Jeg vil derfor gerne takke alle, der deltog på konferencen og i bogprojektet for deres bidrag som oplægsholdere, ordstyrere, lyttere, spørgere og forfattere. For en ordens skyld: De synspunkter, der måtte komme til udtryk i bogen, står for de enkelte forfatteres regning og tegner ikke nødvendigvis Forsvarsakademiet.

Ole Kværnø

Dekan, Forsvarsakademiet

Bogens bidragsydere:

Lars Bærentzen, Ph.D., er Cand. Mag. i oldgræsk og nygræsk. Han har undervist på Københavns Universitet i det moderne Grækenlands historie og været kontorchef i Forsvarets efterretningstjeneste, samt er foredragsholder og skribent.

Jørgen Bæk Simonsen, Dr. Phil., er professor på Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier ved Københavns Universitet. Han har tidligere været direktør på Det Danske Institut i Damaskus.

August Bundegaard Aggebo, B.Sc., følger pt. kurser på Harvard University. John F. Kennedy School of Government og er modtager af Crown Prince Frederic's Fund Scholarship. Han har fokuseret på militær og politik i Tyrkiet.

Lars Cramer-Larsen, er major og militær analytiker ved Forsvarsakademiet. Han er tidligere stabsofficer ved NATO Joint Force Command Napoli. Han har skrevet om borgerkrigen i Syrien og kommenterer lejlighedsvis militære spørgsmål i Mellemøsten ved elektroniske medier.

Carsten Jensen, Ph.D., er tilknyttet Copenhagen Middle East Research (COMER). Han har arbejdet med politisk teori, herunder demokratisering, og civil-militære relationer på København Universitet og Forsvarsakademiet.

Thomas Vladimir Brønd, Cand. Mag., er Ph.D. Studerende ved Roskilde Universitetscenter. Han har tidligere været ansat i Udenrigsministeriet og har haft ophold i Syrien tilknyttet UNHCR. Han har fokuseret på sekularisering og ideologi i den syriske opstand.

Thomas Elkjer Nissen, Seniorsergent, er underviser og sagsbehandler på Institut for Militære Operationer ved Forsvarsakademiet. Han fokuserer på strategisk kommunikation, Informationsoperationer og psykologiske operationer.

Jakob Skovgaard-Petersen, Dr.Phil., er professor på Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier. Han har tidligere været direktør for Dansk Egyptisk Dialoginstitut i Cairo. Han har fokuseret på modernisering af Islam og arabiske massemedier.

Helle Malmvig, Ph.D., er seniorforsker på Dansk Institut for Internationale Studier. Hun er tilknyttet forskningsområdet Udenrigspolitik. Hun har fokuseret på Mellemøstens regionale sikkerhedsorden og er tilknyttet EuroMeSCo (et forskningsnetværk af forskningsinstitutioner i Europa og Mellemøsten).

Birthe Hansen, Ph.D., er lektor i international politik ved Institut for Statskundskab, Københavns Universitet. Hun er forfatter til bøger på britiske, amerikanske og danske forlag om Mellemøsten under den aktuelle verdensorden, samt spredning af masseødelæggelsesvåben.

Frederik Harhoff, Dr. Jur., er professor Juridisk Institut; Syddansk Universitet. Han er tidligere dommer (2007-2013) ved FN's internationale krigsforbryderdomstol for Det tidligere Jugoslavien (ICTY).

Søren Schmidt, Ph.D., er lektor ved Aalborg Universitet. Han er tilknyttet Research Center on Development and International Relations og har blandt andet fokuseret på militærets betydning for demokratisering under det arabiske forår.

Indhold

Forord	3
Bogens bidragsydere	4
Indhold	6
Den syriske borgerkrig som udfordring	9
<i>Carsten Jensen og Lars Cramer-Larsen</i>	
Syriens historie og dannelsen af det politiske system	10
Syrien under borgerkrigen	12
IS, nye alliancer og ny dansk deltagelse	14
Udfordringer til det internationale samfund	16
Afslutning	18
Litteratur.....	18
1. - Forudsætninger for konflikten og dens forløb	
1. Verdenskrig og statsdannelsen i Mellemøsten	20
<i>Lars Bærentzen</i>	
Da Tyrkiet gik ind i krigen	20
Sir Mark Sykes og hans 'fact-finding mission'	21
Løfter til araberne.....	22
Den russiske vinteroffensiv	24
Sir Mark Sykes og Francois Georges-Picot forhandler i London.....	25
'Lawrence of Arabia', general Allenby og Jerusalem som 'julegave'	26
Året 1917 ændrede alle planer	28
Hvad det hele førte til efter verdenskrigen.....	29
En forudsigelse holdt stik.....	31
Litteratur.....	32
Syrien - realiteter og politisk magt	33
<i>Jørgen Bæk Simonsen</i>	
Det politiske system	33
Hama 1982.....	34
Syrien og Golfkrigen 1990-1991.....	35
Den neoliberale udfordring.....	36
Fra far til søn	37
Tiltrædelsestalen af 17. juli 2000	37
Damaskusforåret 2000-2001	39
Oplysningens nødvendighed.....	40
Social markedsøkonomi.....	41
Litteratur til videre læsning	43

2. - Konflikterne i Syrien

Regimebeskyttelse - det syriske militær i overgangen fra opstand til borgerkrig 46

August Bundegaard Aggebo

Civil-militære relationer og regimerobusthed	47
Institutionaliseringsgrad og militær adfærd under folkelige opstande ...	49
Det syriske militær og de civil-militære relationer.....	51
Det offentlige og det private i syrisk militær.....	52
Det syriske militærs organisering.....	53
Sammenfatning: patrimonialisme og opstand	54
Litteratur.....	55

Borgerkrigen som krig - det syriske styre, dets oprørsbekæmpelse og dets udfordrere 57

Lars Cramer-Larsen og Carsten Jensen

Det syriske militær.....	59
Al-Assads nye prioriteringer	63
Den nye situation efter IS' styrkelse.....	64

Modstandsaksen - Hizbollah og Iran i den syriske borgerkrig 67

Thomas Vladimir Brønd

Hizbollah i modstandsaksen – et historisk rids	68
Aksens rygrad trues.....	71
<i>All in for al-Assad: kampen om Qusayr</i>	72
Sayyida Zeinab-basen i Damaskus: strategi og samarbejde.....	74
Spillover i Libanon	76
Perspektiv: modstandsaksen i bredere sammenhæng.....	77
Litteratur.....	78

3. - Mediestrategier og kampen om dagsordenen

Konflikten i Syrien - i syriske og arabiske medier 80

Jacob Skovgaard-Petersen

Velkommen til al-Assads Syrien.....	81
Krigens nye medier.....	85
Statens medier	86
Den panarabiske scene	86
Konklusion	88
Litteratur.....	89

Syriens digitale krig og dens narrativer 90

Thomas E. Nissen

Mobilisering til krig.....	92
Strategisk kommunikation	93

Strategiske narrativer.....	94
Internationalt perspektiv.....	95
Regimet	95
Oppositionen.....	97
Sammenfatning	98
Litteratur.....	98

4. - Det internationale samfund, dets muligheder og begrænsninger

Regionaliseringen af den syriske konflikt og de sikkerhedspolitiske konsekvenser for Mellemøsten	102
---	------------

Helle Malmvig

Regionale magters involvering	102
Regionale konsekvenser	105
Deeskalering og muligheder for fremtiden	107

Det russisk/kinesiske forår? Den syriske borgerkrig og den nye verdensorden	108
--	------------

Carsten Jensen

En bekymrende hypotese.....	109
Indre og ydre aktører.....	110
Alliancerne: USA, Rusland og Kina, IHP.....	112
Styrkeforholdene: de relevante og de små (IHP).....	115
De større mål: at forsvare eller udfordre den aktuelle unipolaritet og den verdensorden, den fremmer.....	116
Sammenfatning og afslutning	117
Litteratur.....	119

Syrien og de kemiske våben	120
---	------------

Birthe Hansen

Syriens masseødelæggelsesvåben.....	121
Afvæbningen	122
Al-Assads regnestykke	124
Operation RECSYR.....	126
Konsekvenser	128
Litteratur.....	129

Krigsforbrydelser og retsforfølgning i Syrien	132
--	------------

Frederik Harhoff

Hvad kan der gøres i Syrien	140
--	------------

Søren Schmidt

Den militære option.....	140
Forhandlinger.....	142
Ændring af den regionale situation.....	142

Den syriske borgerkrig som udfordring

Carsten Jensen og Lars Cramer-Larsen

En nat i marts 2011 sprayede nogle unge mænd i den sydlige syriske by Daraa slagord vendt mod præsident Bashar al-Assad på nogle husmure. De blev opsporet, tilbageholdt og mishandlet af det lokale sikkerhedspoliti. Som reaktion herpå organiserede andre af byens indbyggere demonstrationer, der udviklede sig til en lokal opstand mod styret. I de følgende begivenheder blev flere dræbt, og snart bredte oprøret sig til forskellige dele af Syrien. Her tog det andre former, der inkluderede væbnet modstand. Inden længe havde denne spredte modstand udviklet sig til den borgerkrig, der i skrivende stund stadig pågår.

Dette forløb, der er let at beskrive i oversigt, men indeholder en meget kompliceret udvikling, ville ikke have kunnet finde sted, hvis der ikke havde været en stor opsparet utilfredshed i Syrien over den måde, som præsident al-Assads styre havde centraliseret den politiske og den økonomiske magt på. De lokale protester i Daraa kunne forstås af mange mennesker rundt omkring i Syrien. De var ikke kun lokale udtryk for krav om indflydelse og kontrol over egen tilværelse. De var også symboler på den uholdbare nationale magtbalance. Daraas indbyggere stillede krav, som også udtrykte holdninger, der var nationalt udbredte.

Kravene begrænsede sig ikke kun til Syriens lokale og nationale niveauer. De var også i samklang med stemninger i den mellemøstlige region i øvrigt. Kravene udtrykte de samme skuffelser over nutiden og håb for fremtiden, som allerede tidligere på året med stor succes var blevet udtrykt i lande som Tunesien og Egypten. De kom nogenlunde samtidigt til åbent udtryk i Libyen og efterhånden i de fleste af de autoritært ledede lande i Mellemøsten. De var kort sagt udtryk for de politiske følelser, der var det folkelige brændstof under det såkaldte Arabiske Forår. Som det siden har vist sig, lykkedes ikke alle opstande. Alene udviklingen i Bahrain og Yemen bekræfter dette. Det vidste de syriske demonstranter og aktivister imidlertid ikke i foråret 2011, hvor det syntes, som om al-Assadstyret kunne rystes, og Syrien reformeres.

På overfladen havde al-Assad beskrevet sig som alle syreres præsident og ledet landet ved hjælp af en ideologi, der lovede muligheder til alle. Under denne ideologi lå imidlertid en helt anden realitet, hvor et uformelt magtapparat (en stat, der fungerede i skyggerne af den officielle retorik) sikrede, at de mange utilfredse, der havde tabt deres muligheder i den nyere syriske historie, ikke kom til orde. Den britiske forsker Charles Tripp har beskrevet situationen meget rammende:

”Denne blanding af lokale og nationale krav indikerer, at indbyggerne meget vel vidste, at de to sfærer var forbundne, og at de var opmærksomme på, at ’skyggestatens’ netværker forbandt det syriske sikkerhedsapparat og de firmaer, der var ejet af al-Assadklanen. Hvad dette angår, var protesterne og angrebene på magtens symboler modstandshandlinger vendt mod det system af inklusion og udelukkelse, der havde nægtet det meste af befolkningen muligheder for at bestemme over deres eget liv.” (Tripp, 2013; 3/4)

Det syriske magtsystem tillod kun et mindretal af befolkningen at være ’inkluderet’ og nyde godt af magtforholdene, mens det store flertal var udelukket fra samfundets magtcirkler og marginaliseret i forhold til økonomiske muligheder. Det er på baggrund af denne autoritære samfundsorden, at man skal se de begivenheder, der førte til og udgør den syriske borgerkrig.

Syriens historie og dannelsen af det politiske system

Syrien inden for de grænser, vi kender i dag, blev dannet efter 1. Verdenskrig. Før dannelsen var der intet syrisk folk, der selv kunne efterspørge en sådan politisk enhed. Det blev i stedet dannet fra oven ud fra især britiske og franske stormagtsinteresser. Det Osmanniske Imperium, der havde været på tysk side under 1. Verdenskrig, blev opløst af sejrherrene, og dele af det blev til Syrien, der skulle være et område under fransk kontrol.

Efter 2. Verdenskrig fortsatte den afkolonisering, der var startet efter 1. Verdenskrig, og Syrien blev en selvstændig republik i 1946. Den var sammensat af befolkningsgrupper, der ikke i sig selv havde nogen fornemmelse af at udgøre en ’nation’ med fælles historie og tilhørsforhold. Også religiøst var landet splittet med forskellige former for islamisk tro, kristendom og judaisme. Muslimer udgjorde langt den største gruppe, og blandt disse var sunnier de fleste, mens alawitter (en shiavariant) udgjorde den næststørste. Etnisk udgjorde kurdere i nord et stort mindretal.

Efter selvstændigheden opnåede alawitterne kontrol med militæret og det politiske systems centrale poster. Før denne kontrol blev konsolideret, gik landet dog igennem mange hårde magtkampe og en kupfase, hvor forskellige ledere fulgte hinanden alt efter aktuelle styrkeforhold. I løbet af denne opnåede al-Assadfamilien og dens støtter efterhånden en helt central placering, hvorom hele den nye stats politiske magt drejede sig. Der blev opbygget en stat, der overvejende baserede sin magt og rolle i samfundet på repressive midler, og som kun legitimerede sig over for udvalgte dele af befolkningen: alawitterne og udvalgte grupper af det sunnimuslimske flertal, hvilket især ville sige økonomisk privilegerede grupper.

Clement M. Henry og Robert Springborg har i deres store bog om globalisering og udvikling kaldt den type mellemøstlige stater, af hvilken Syrien ikke var den eneste, for 'bunkerstater'. Hermed mener de stater, hvor de ledende eliter har 'gravet sig ned i faste stillinger' og holder befolkningsflertallet i skak derfra med overvejende repressive midler: omfattende overvågning, politisk politi, partiske domstole og et militær, der til dels er vendt mod befolkningsflertallet. Helt uden støtte i det civile samfund er en bunkerstat som den syriske dog ikke, idet den både støtter sig til og selv støtter udvalgte befolkningsgrupper. I Syrien er det de såkaldte 'alawitter', der er muslimer med en fortolkning af religiøse spørgsmål, der ligger tæt på den shiamuslimske, der er styrets primære basis, og økonomisk privilegerede sunnier.

Regeringen går altså så at sige på to ben: Den har kontrol med staten og dens repressive organer og har samtidig et ben i det civile samfund, der gør, at den trods alt kan mønstre opbakning og støtte, når det er nødvendigt. Den del af det civile samfund, som styret støtter, har meget at tabe, hvis oppositionen kommer til magten, og er derfor også meget loyal over for styret. Oppositionen står derfor over for både en statslig modstander og en civil. Det gør styret mere robust, end hvis det kun havde baseret sig på kontrol med staten, som fx militærdiktaturer rundt omkring i verden eller som fx den egyptiske præsident Mubarak, der frem til sin afsættelse i foråret 2011 næsten udelukkende baserede sin magt på kontrol med de centrale civile myndigheder og militæret.

Det syriske styre havde legitimitet i dele af det civile samfund frem til opstanden i 2011 og har bevaret denne under borgerkrigen. Det er vigtigt ikke at glemme denne dimension af konsensus mellem styret og dele af befolkningen i en debat af, hvordan det syriske styre har holdt sig ved magten på trods af store udfordringer.

Samtidig er det også vigtigt at huske, at al-Assad ikke stolede på, at det var nok at have kontrol med politiet, militæret og alawitterne i det civile samfund. Han vedligeholdte også *internationale alliancer*, der kunne hjælpe i en snæver vending. Disse alliancer blev i stigende grad nødvendige, i takt med at opstanden udviklede sig til en borgerkrig.

Under Den Kolde Krig havde Bashars far, præsident Hafiz al-Assad, allieret sit land med Sovjetunionen, men dog på en sådan måde, at han selv bevarede et stort handlerum. Det daværende Sovjetunionen fik til gengæld for dets støtte til Syrien en mindre flådebase i byen Tartus på Syriens middelhavskyst. Sammen med Libyen og Egypten eksperimenterede Syrien i denne periode også med meget formelle, men reelt helt betydningsløse alliancer, der på papiret nærmest indebar, at Syrien blev lagt sammen med fx Egypten i en periode som en 'panarabisk' republik (1958-61). Bortset fra alliancen med Sovjetunionen betød disse alliancer imidlertid ikke meget.

Efter Den Kolde Krigs ophør i 1989 var der rum for dannelse af nye alliancer, og Syrien blev en del af den såkaldte HISH-alliance, også kaldet 'The axis of resistance' eller modstandsaksen. Denne omfattede Hizbollah, Iran, Syrien og Hamas. De tre første aktører var overvejende shiaorienterede, mens Hamas' medlemmer var sunnier. Alliancen var altså ikke i egentlig forstand sekterisk. Det, der holdt den sammen, var først og fremmest skepsis over for og modstand mod international og især amerikansk indflydelse i Mellemøsten, men også modstand mod Israels politik og til dels tilstedeværelse overhovedet blev brugt i den politiske retorik. Samtidig blev et vist forhold til det nye Rusland opretholdt af Syrien, om end på lavere blus, idet Rusland dog overtog den sovjetiske flådebase i Tartus.

Syrien under borgerkrigen

Siden starten af borgerkrigen har styrkeforholdene ændret sig flere gange. I udgangspunktet var styret i sagens natur stærkest. Det lykkedes alligevel i løbet af 2012 og 2013 forskellige oprørsstyrker at presse styrets militær til det yderste og at opnå kontrol med en del områder af landet. Imidlertid vendte krigslykken, og i løbet af 2014 fik styret med allieredes hjælp trængt oprørerne, der samtidig i stigende grad blev splittet, i defensiven.

Under opstanden og borgerkrigen fik al-Assad således god brug for sine allierede. Rusland skulle, i samarbejde med Kina, vise sig at være nyttig i FN's Sikkerhedsråd, mens Iran og Hizbollah kunne støtte hans regering direkte på de forskellige slagmarker. I løbet af 2013 afsøgte det internatio-

nale samfund med USA i spidsen forskellige måder, hvorpå man kunne blande sig i den syriske krise. USA, Frankrig og fx Danmark samt til dels Storbritannien var indstillede på direkte interventioner med henblik på at beskytte civilbefolkningen mod brug af kemiske våben.

Imidlertid blokerede Rusland i samarbejde med Kina i sikkerhedsrådet for militære indgreb. På disse præmisser kom der ingen aktioner. Til gengæld blev der forhandlet en løsning igennem, således at al-Assad indvilligede i at afgive sine kemiske våben til destruktion. En international gruppe blev sammensat under ledelse af Organisationen for Forbud mod Kemiske Våben, der skulle samle de kemiske våben og komponenter, der kunne bruges til fremstilling af sådanne, og transportere dem ud af landet til søs med henblik på destruktion på diverse anlæg i forskellige europæiske lande samt på et specialfremstillet amerikansk skib. Danske og norske krigsskibe stod for transport og sikkerhed på transporten væk fra Syrien. Rusland søgte at fremstille sig som en primus motor i dette arbejde, men dets vigtigste rolle havde været i forhandlingerne om selve løsningen og formodentlig som en slags garant over for al-Assad for, at selve operationen ikke ville gå ud over det aftalte.

På jorden støttede al-Assad sig som nævnt til sine HISH-allierede. Hamas har dog ikke støttet ham, idet præmisserne for deres oprindelige støtte blev meget forandrede efter Det Arabiske Forår. Hamas rykkede nærmere til Egypten, der i en periode syntes at have en fremtid under Det Muslimske Broderskab, af hvilken Hamas opfattede sig som en palæstinensisk gren. Hamas' internationale satsning blev dermed ændret i retning af Egypten frem for Iran og Syrien.

Imidlertid var Iran og Hizbollah begge på deres måde villige til at støtte. De havde begge interesse i at holde deres allierede al-Assad ved magten. For iranernes vedkommende er Syrien en af deres få store støtter i regionen (de er dog med årene også kommet tættere på Irak), mens Hizbollah i Syrien har set en støtte i deres nationale bestræbelser i Libanon. Begge aktører har derfor haft en egen interesse i at sikre sig mod, at deres allierede blev overmandet af nye kræfter, der ville svinge Syrien i en ny retning, der mest nærliggende ville være over i en form for vestligt orienteret alliance. Iran har støttet Syrien med efterretninger, rådgivning, materiel og forsyninger samt med at opbygge nye lokale militser, der er loyale over for styret. Hizbollah har dertil direkte støttet med op til 10.000 mand, der har deltaget i forsvaret af byer, herunder Damaskus. Hermed har de to aktører bidraget på en måske militært afgørende måde til opretholdelsen af al-Assads regering.

På oprørssiden var Den Frie Syriske Hær (FSA) i udgangspunktet den stærkeste kraft. Den var dog ikke alene, idet der også blev dannet kurdiske og islamistiske militser. FSA havde en politisk pendant i *Syrian National Coalition*. Denne blev dannet som en samling af forskellige politiske oprørsgrupper for at have et forhandlingsorgan, som USA og det øvrige internationale samfund kunne forhandle med og, håbede oprørerne, støtte politisk og eventuelt militært.

I løbet af krigens gang mistede FSA imidlertid betydning, idet flere forskellige islamistiske militser begyndte at overtage initiativet inden for oprørernes lejr. Der kan her sondres mellem på den ene side lokale vs. udenlandske militser og på den anden side Al-Qaeda-orienterede (sunnier) og shia-militser. Al-Nusrafronten er fx en sunnimilit, der tidligere har modtaget støtte udefra, men i dag søger at gøre sig 'national'. Disse militser er ikke under fælles kommando med FSA, men kæmper under egen kommando for egne mål. Nogle gange indbyrdes og nogle gange mod FSA. Opstanden blev splittet, hvilket er en af de største fordele, som al-Assad har haft i den komplekse situation.

I efteråret 2014 var situationen således, at hverken al-Assadstyret eller nogen oprørsgruppering havde vundet en afgørende sejr, men at der heller ikke var nogen, der havde tabt. Krigen fortsatte på lidt lavere blus, men med store konsekvenser for den syriske befolkning både inden for landets grænser og som flygtninge uden for.

IS, nye alliancer og ny dansk deltagelse

I løbet af 2014 blev gruppen Islamisk Stat (IS) mere fremtrædende på slagmarkerne og i medierne. Gruppen har under forskellige navne optrådt i Irak og efterfølgende Syrien siden slutningen af forrige årti. Først med de spektakulære sejre som erobringen af storbyen Mosul i det nordlige Irak og dernæst med de voldsvideoer, hvor militsmedlemmer mishandlede og dræbte navngivne fanger, blev den dog kendt i de brede offentligheder i Mellemøsten, Europa og USA. IS blev et chokerende nyt element i den række af udfordringer, som den syriske borgerkrig havde frembragt. Præsident Obama sagde i TV den 28. September, at USA i en periode havde under vurderet gruppens styrke i Syrien, men at der nu blev rettet op på dette.

Erkendelsen var dog blevet foregrebet allerede den 24. samme måned, hvor USA i samarbejde med en række arabiske lande som Saudi-Arabien og Qatar indledte luftangreb med IS mål i Syrien. Den nye verdensordens normer

skinnede klart igennem i denne sammenhæng, når det blev fremhævet, at en af De Forenede Arabiske Emiraters ledende piloter var en kvinde i 30'erne. Mere udfordrende overfor den tilbageskuende og autoritære IS-bevægelse kunne det dårligt gøres.

Samtidig var den første nats bombninger en markering af, at USA var tilbage på banen på en ny måde i forhold til dets hidtidige henholdende politik i forhold til Syrien. Bombningerne var ikke koordineret med Bashars regering, om end de efter syriske oplysninger var meddelt diplomater. De var udført med udtrykkelig udelukkelse af Iran af den gruppe lande, der nu stod op mod IS, og de var udført uden det samtykke fra Rusland og Kina, som en eventuel sikkerhedsrådsgodkendelse kunne have givet. Da både FN's sikkerhedsråd og Generalforsamling skulle træde sammen senere samme uge, var selve datoen for angrebene start utvivlsomt et bevidst signal. Obama viste, at han ikke i denne situation følte sig underlagt noget behov for at legitimere sig overfor russere og kinesere. Han gik direkte efter målet i samarbejde med lokale partnere.

I den efterfølgende tale, som Obama holdt, med stikord og forklaringer til begrundelse for angrebene fremsatte han et oplæg til en efterfølgende politik overfor IS under amerikansk strategisk lederskab. I hans kampagne for at skabe både national og international opbakning indgik fem pointer, 'som enhver burde kende' vedrørende IS (som amerikanerne kalder ISIL): Den er en trussel mod USA og dets allierede, USA vil fortsætte med at angribe IS, amerikanske styrker i Irak skal ikke i direkte kamp på landjorden, USA skal ikke kæmpe alene, men som en del af en bred koalition, og endelig, at det amerikanske folk skal via kongressen give indsatsen myndighed og ressourcer. Den sidste pointe viser tydeligt, at Obama ville undgå at komme ud i en situation, hvor han efterfølgende kunne beskyldes for at skabe en intern amerikansk debat, der kunne så tvivl om, hvorvidt hans udmeldinger overfor IS er bæredygtige og dermed undergrave den internationale tillid til hans lederskab.

I de efterfølgende debatter i FN-regi fik han tilstrækkelig opbakning til sine synspunkter og politikere, om end støtten især gik til indsats i Irak (hvor international hjælp var efterspurgt af regeringen) og var mere lunken, hvad angik opbakning til indsatserne i Syrien.

Inden for samme uge, som luftangrebene begyndte, gik den danske regering i gang med at handle på den nye situation. Det blev accepteret af alle partier

i udenrigspolitisk nævn bortset fra Enhedslisten, at Danmark skulle deltage i indsatsen mod IS i Irak med syv kampfly og støttepersonel svarende hertil.

Udfordringer til det internationale samfund

Ud fra et almenmenneskeligt synspunkt er det mest afgørende ved borgerkrigen de konsekvenser, den har haft for den syriske befolkning. De humanitære udfordringer er dog ikke de eneste, der bekymrer det internationale samfund. Blandt de øvrige bekymringer er: spredning af konflikten til andre lande, at Syrien risikerer at blive et frirum, hvor terrorgrupper kan slå sig ned, at det vil lykkes al-Assad at skræmme demokratiske grupper i andre lande fra at stille krav om reformer, og at konflikten i Syrien betyder en styrkelse af de autoritære kræfter i regionen på grund af undermineringen af USA's troværdighed (Watt, 2014).

Den humanitære situation i Syrien efter tre års borgerkrig er blandt de værste i verden. Måske op til 140.000 var dræbt som følge af krisen i sommeren 2014. FN er holdt op med at tælle døde, fordi man ikke længere kan verificere rapporter om dødstal. Det antages, at borgerkrigen har indeholdt mange krigsforbrydelser. Flere millioner syrere er flygtet til udlandet, og omkring ni millioner er flygtet fra deres hjem til sikrere områder af landet. For mange er mad, rent vand, husly, varme og skolegang knappe og usikre goder. Andre lider af traumer efter voldsomme begivenheder, og der er p.t. ingen udsigter til, at situationen forbedres. Dette er den mest umiddelbare udfordring for det internationale samfund. Der har da også på forskellig vis været gjort store indsatser af hjælpeorganisationer og af de omgivende lande, som fx Jordan, Libanon og Tyrkiet, der har modtaget i hundredtusindvis af flygtninge. Samtidig har det internationale samfund uden succes diskuteret, om det var muligt at lade det såkaldte *Responsibility to Protect*-princip, der ville muliggøre eksterne diplomatiske, politiske og ultimativt militære midler i forsøget på at komme de ramte dele af befolkning til hjælp, komme til udførelse. En beslutning om sådanne hjælpeindsatser skal træffes af FN's Sikkerhedsråd, men indtil videre har Rusland og Kina blokeret herfor.

Der har også været udtrykt bekymring for, om konflikterne i Syrien ville sprede sig til andre lande. Der har således været mindre grænsetræfninger mellem Syrien og Tyrkiet, og i den forbindelse har NATO placeret missiler, der skal hjælpe til at afskrække syriske fly fra at krænke tyrkisk luftrum. Den vigtigste spredning har været, at IS (Islamisk Stat) har markeret sig kraftigt som sammenhængende militær kraft på begge sider af grænsen mellem Syrien og Irak. I sommeren 2014 gik IS fra at være en udfordring

for både Syriens regering og den moderate opposition til også at være en international udfordring.

Borgerkrigen har også spredt sig på den måde, at den er blevet en såkaldt 'proxykrig', hvor nogle lande søger indflydelse ved at støtte parter i konflikter, der udkæmpes på andre landes territorier. Som nævnt ovenfor støtter Iran al-Assadsiden, mens forskellige lande som Qatar og Saudi-Arabien støtter oprørerne. I den forstand *har* konflikten spredt sig og er også blevet en styrkeprøve mellem regionale stormagter som Iran og Saudi-Arabien.

At et Syrien uden central kontrol og en regering med et effektivt magtmonopol skulle blive et frirum for terrorgrupper, har også været en bekymring. Det har været nævnt, at Syrien kunne blive 'et nyt Afghanistan', underforstået som Afghanistan fremstod under Talebanstyret, hvor Al-Qaeda havde træningslejre og baser i landet. I dag er Al-Qaeda allerede til stede i Syrien, ligesom der er gået grupper ind fra Irak, der bruger terrormidler mod civile. Bekymringen er således blevet til virkelighed, selv om det i dag er umuligt at forudsige, hvor disse grupper kan fastholde deres positioner og tilstedeværelse i landet.

Hvad angår den politiske situation i Mellemøsten, har nogle udtrykt bekymring for, at erfaringen med, hvordan begivenhederne i Syrien har udviklet sig, kan være med til at nedbringe lysten til at fremsætte folkelige demokratiske krav til magthaverne i de tilbageværende autoritære samfund. For befolkningerne i fx Yemen og Jordan vil det måske synes som et bedre valg at tåle autoritære ledere end at kaste sig ud i støtte til politiske krav, der kan fremprovokere reaktioner fra lederne, der ligner dem, som al-Assadstyret har brugt mod syrerne. Relativt fredelige autoritære forhold kan synes at være et bedre valg end borgerkrig. Dermed bliver de autoritære styrers levetid forlænget.

Forbundet hermed kan man også frygte, at den mellemøstlige regions autoritære kræfter har fået større selvtillid. De har set, at det kan lykkes i det mindste at stoppe demokratiske opstande. Selv om al-Assad ikke kan siges at have kontrol over Syrien mere, og selv om han i dag fremtræder som en meget svækket leder, har han i det mindste ikke mistet grebet om militæret, som præsident Mubarak gjorde i Egypten, og det er lykkedes ham at stoppe enhver demokratiseringsproces i Syrien, der er sit navn værdig. Samtidig har det vist sig, at det kan lade sig gøre for de autoritære lederes støtter i det internationale samfund, Kina og p.t. Rusland, at stoppe de liberaldemokra-

tiske landes ønske om at fremme demokratiseringen af Mellemøsten ved hjælp af FN-støttede tiltag. Herved er de autoritære kræfter blevet styrket med medfølgende stop for reformer og udvikling i fx Syrien, men måske også på længere sigt i hele Mellemøsten og i de lande, der, som Ukraine, ligger inden for den russiske interessesfære.

Afslutning

Den syriske krise har vist en række træk, der på forskellig vis er blevet fremhævet som bekymrende på både kort og langt sigt. Det er naturligvis ikke muligt på nuværende tidspunkt at sige noget om, hvordan blot den nære fremtid bliver for Syrien og dets naboer. Hvad der kan siges med nogenlunde sikkerhed, er, at det vil vare adskillige år, før Syrien igen bliver et stabilt samfund, at det vil være nærmest utænkeligt, at det bliver stabiliseret, så længe al-Assad sidder på statsmagten, og at Syrien og især dets befolkning vil have behov for international støtte under forskellige former i en del år frem.

Selv om de umiddelbare kamphandlinger efterhånden ville dø ud eller skulle blive stoppet, vil det kun være et skridt frem mod samfundets fornyelse. En egentlig revitalisering af Syrien vil kræve mere end blot formel fred, men også mange og substantielle reformer. Debatten om Syrien vil derfor ikke stoppe foreløbig, men bliver en del af en fortløbende diskussion om, hvor Mellemøsten skal og vil hen i tiden efter Det Arabiske Forår.

Litteratur

Henry, Clement M. og Robert Springborg (2010) *Globalization and the Politics of Development in the Middle East*. Cambridge, Cambridge University Press, 2. udgave.

Kagan, Paul (2008) *The Return of History and the End of Dreams*. New York, Vintage.

Tripp, Charles (2013) *The Power and the People. Path of Resistance in the Middle East*. Cambridge, Cambridge University Press.

Watt, Nicolas (2014) 'Syria crisis: failure to intervene will have terrible consequences, says Blair', *The Guardian*, 07.04.2014.

1.

Forudsætninger for konflikten og dens forløb

1. Verdenskrig og statsdannelsen i Mellemøsten

Lars Bærentsen

Syrien - realiteter og politisk magt

Jørgen Bæk Simonsen

1. Verdenskrig og statsdannelsen i Mellemøsten

Lars Bærentzen

Navnet 'Syrien' blev indtil og under 1. Verdenskrig anvendt om hele den del af det tyrkiske rige, som strakte sig langs Middelhavet fra den sydlige del af Lilleasien i nord til Sinai og Egypten i syd og fra Middelhavet i vest til floden Eufrat mod øst – altså det område, som i dag omfatter fire nationalstater: Syrien, Libanon, Israel og Jordan.

Endnu i 1914 omfattede det tyrkiske (eller osmanniske) rige hele det kolossale område, der foruden det nuværende Tyrkiet også i dag er Syrien, Jordan, Libanon, Israel, Irak og så meget af Saudi-Arabien og Golfen, som overhovedet kunne kaldes en stat. Den eneste undtagelse var emiratet Kuwait, hvis selvstændighed briterne valgte at beskytte for at holde Tyskland på afstand.

Da Tyrkiet gik ind i krigen

Straks ved verdenskrigens begyndelse indgik tyrkerne en hemmelig alliance med Tyskland. Det var svært at se en oplagt tyrkisk interesse i at blive inddraget i en krig mellem de europæiske stormagter. Derimod var det indlysende vigtigt for Tyskland og Østrig-Ungarn at sikre sig Tyrkiet som allieret, fordi Rusland hermed blev fysisk isoleret fra sine to vestlige allierede, Storbritannien og Frankrig.

Diplomatisk fik russerne både britiske og franske løfter om, at de, når sejren var vundet, skulle få byen Istanbul og dermed kontrol over stræderne fra Sortehavet til Middelhavet – en meget gammel russisk drøm! Dertil kom, at den britiske flåde allerede ved årsskiftet 1914/15 begyndte planlægningen af et angreb til søs, der skulle trænge igennem Dardanellerne og angribe Istanbul direkte fra havet. Hvis det var lykkedes, ville det have tvunget Tyrkiet ud af krigen og sikret forbindelsen mellem Rusland og dets vestlige allierede, men ikke desto mindre vakte operationen uro i Skt. Petersborg, hvor man spurgte sig selv, om de allierede nu virkelig ville overdrage Istanbul til Rusland, hvis de selv allerede *havde* erobret byen. Som bekendt lykkedes det *ikke*: I marts 1915 opgav de franske og britiske slagskibe at trænge igennem Dardanellerne, og dette nederlag endte med at koste Winston Churchill hans plads i regeringen.

Den britiske premierminister Asquith skrev til sin veninde Venetia Stanley den 25. marts 1915, at han ”lige havde haft en meget interessant samtale med Grey om hele den internationale situation.” Hans energiske marine-minister, Winston Churchill, (forklarede Asquith) var meget optaget af, hvad der ville ske, når krigen var forbi: ”Hvis Rusland så har fået Istanbul, og Italien har fået Dalmatien, og Frankrig har fået Syrien, så skal vi også være i stand til at få en passende del af rovet: Mesopotamien med eller uden Alexandretta, en ’interessesfære’ i Persien og nogle tyske kolonier etc.” (Asquith, 1985; 509/10).

Omkring to uger senere, den 8. april 1915, nedsatte Asquith en komité (kaldet ’Bunsenkomitéen’ efter sin formand), hvis kommissorium gik ud på at overveje, hvilke territoriale krav Storbritannien kunne ønske at stille i den asiatiske del af det tyrkiske rige ”*in the event of a successful conclusion of the war.*” Udenrigsministeriets repræsentant i komitéen var sir Mark Sykes, der kom til at spille en vigtig rolle i det videre forløb.

Sir Mark Sykes og hans ’fact-finding mission’

’Bunsenkomitéen’ afleverede sin rapport til kabinettet den 20. juni 1915. Komitéen foreslog, at der i et ’decentraliseret’ osmannisk rige efter krigen skulle skabes fem ’provinser’, i det store og hele autonome, nemlig: Syrien, Palæstina, Armenien, Anatolien (Lilleasien) og Irak. Kabinettet godkendte dog ikke planen (Kimche, 1970; 50-51). På dette tidspunkt var et af komitéens mest energiske medlemmer, sir Mark Sykes, allerede taget af sted på en lang ’fact-finding’ rejse til Mellemøsten og Indien. Den 16. juni ankom han til sit første stop, Bulgarien, hvor han fortalte den britiske militærattaché Napier om sin vanskelige opgave: ”Problemet (sagde Sykes) begynder i Sofia og ender i Hyderabad. Fire forskellige myndigheder har med det at gøre, nemlig udenrigsministeriet, flåden og hæren ved Gallipoli, hovedkvarteret i Cairo og vicekongen af Indien, og det er mig, som skal være forbindelsesleddet mellem dem” (Napier, 1923; 163-49).

I september nåede Sykes til hovedkvarteret i Basra. Også her gjorde han et stærkt indtryk på dem, han mødte: ”Jeg har bevaret en levende erindring om hans stormende energi, hans talent for elegante, men ikke altid præcise generalisationer og hans intense interesse for alt, hvad han så,” skrev hans vært i Basra, Arnold Wilson, som tilføjede, at Sykes var for kort tid i Mesopotamien til at få mere end fragmentariske indtryk: ”Han kom med en fast overbevisning, og han satte sig for at finde frem til facts, der støttede hans forudfattede meninger. (...) Han bifaldt af hjertet alt, der kunne lave om

på det tyrkiske regime. Og så skulle vi i øvrigt yde de arabiske ambitioner retfærdighed – og stille Frankrig tilfreds!” (Wilson, 1936; 152).

Løfter til araberne

I efteråret 1915 (samtidig med Sykes' mission) var briterne i Cairo og regeringen i London ved at nå til den overbevisning, at den fastlåste situation i krigen på Gallipolihalvøen måske kunne løses ved at få gang i et oprør blandt de arabiske stammer. De arabiske ledere i Damaskus og i Mekka var fristede til at gøre oprør, hvis de britiske løfter og mængden af britisk guld var nok til at gøre det umagen værd.

Kort før verdenskrigen var Hussein ibn Ali blevet indsat af den tyrkiske regering som lokal fyrste i Mekka under tyrkisk overhøjhed. Men i januar 1915 opdagede han, at tyrkerne ønskede at afsætte ham og kun udsatte tidspunktet på grund af krigen. Hussein sendte straks sin søn Feisal til Istanbul, hvor han fik foretræde hos storvesiren, som bekræftede beslutningen (hvilket kan undre, da tyske agenter på dette tidspunkt var i kontakt med Hussein og sendte ham penge for at modarbejde briterne).

Hussein sendte nu Feisal videre til Damaskus, hvor han fik kontakt med lokale arabiske konspiratorer, som overvejede et oprør mod tyrkerne, hvis de vel at mærke kunne få britisk støtte – i form af garantier og penge. Hussein og de fleste andre arabiske ledere forventede ganske vist, at Tyskland ville vinde krigen, men truslen om at blive afsat af tyrkerne fik dog Hussein til at sende en forsigtig 'føler' til det britiske hovedkvarter i Cairo. Fra sine kontakter i Damaskus fik han det råd at undersøge, hvad briterne var villige til at 'betale' for en arabisk opstand.

Mens de første kontakter havde været vage og uforpligtende for begge parter, blev man i Cairo overrasket over at få endnu et brev fra Hussein i juli 1915: Nu stillede han langt mere præcise krav om omfanget og grænserne for den arabiske stat, som skulle være belønningen for en opstand mod tyrkerne. Briterne vidste endnu ikke, at Husseins geografiske krav i julibrevet var koordineret med konspiratorerne i Damaskus.

Hen over sommeren 1915 var briterne imidlertid blevet mere lydhøre, for deres forsøg på at kæmpe sig vej gennem stræderne til søs til Istanbul var gået i stå i marts 1915, og den ekspeditionsstyrke, som derpå var blevet landsat ved Gallipoli, kom heller ikke nogen vegne og led store tab i kampen mod den tyrkiske modstand. De tyrkiske tropper på Gallipoli var ledet af

Tyrkiets senere nationalhelt Mustafa Kemal ('Atatyrk') og overordnet dygtigt styret af tyske officerer. En (endnu) neutral amerikansk diplomat i Istanbul noterede i april 1915 øjeblikkets stemning blandt tyrkerne: ”*Deutschland über Allah' they say here*” (Einstein, 1917; 2).

Briterne havde altså brug for noget, der kunne sætte fart i tingene, og i Cairo mente man, at det arabiske oprør, som Hussein stillede i udsigt, måske kunne være løsningen. Det samme mente lord Kitchener og andre ledere i London. Kitchener havde personligt taget initiativ til den første kontakt med Hussein i 1914, og han beordrede nu den britiske højkommisær i Cairo, McMahon, til at give de nødvendige løfter til Hussein. McMahon adlød, men han var ikke begejstret for at give løfter, hvis opfyldelse han ikke selv troede på. Hans berømte brev til Hussein, dateret 24. oktober 1915, var derfor udtrykt i lovende, men velovervejede vendinger.¹

Briterne i Cairo blev imidlertid ved med at tro på mulighederne i et 'arabisk oprør'. Dels havde de hårdt brug for noget, der kunne aflaste fronten på Gallipolihalvøen, men dels var der indløbet efterretninger, der syntes at bekræfte vigtigheden af kontakten til Hussein i Mekka. En ung arabisk løjtnant i den tyrkiske hær ved navn al-Faruqi, som stammede fra Mosul, var deserteret i efteråret 1915 til de britiske styrker på Gallipoli. Han fortalte, at han havde vigtige ting at fortælle, og blev straks sendt videre til Cairo, hvor han forklarede den britiske efterretningsschef, Clayton, at han selv var en af konspiratorerne i Damaskus. Det styrkede troværdigheden af det, al-Faruqi sagde, at han kunne nævne deres leder, general Yasin al-Hashimi, og endnu mere, at han i detaljer kendte indholdet af Husseins brev fra juli måned til McMahon, herunder de geografiske krav, der var stillet i brevet. Den unge løjtnant al-Faruqi (han var kun 24 år) hævdede – vistnok på eget initiativ – at han talte på vegne af både Hussein og kredsen i Damaskus. Men briterne i Cairo troede på ham, måske fordi hans budskab var et, som de meget gerne ville høre. Al-Faruqi sagde, at Hussein aldrig ville tillade Frankrig at få kontrol med byerne Aleppo, Homs, Hama og Damaskus, og han understregede, at briterne måtte skynde sig med at give Hussein et positivt og opmuntrende svar, hvis de ville se et arabisk oprør mod tyrkerne (Fromkin, 2001; 176-78).

Kort efter skete der noget, som for både Storbritannien og Frankrig intensiverede behovet for en klarhed over deres respektive ønsker i hele området:

(1) Brevets tekst fx i Laqueur, 1969.

Den russiske vinteroffensiv

Den 2. november 1915 indledte den russiske hær en stor offensiv fra Kaukasus imod tyrkerne. I ugevis rykkede russerne frem i det østlige Lilleasien, hvor der bl.a. var en talstærk kristen armensk befolkning, som havde al mulig grund til at hjælpe russerne mod tyrkerne. De hurtige russiske sejre vakte glæde i London og Paris – men de vakte også bekymring. Briterne og franskmændene spurgte sig selv, hvor og hvornår russernes fremrykning ville standse. Fra russisk side lod man forstå, at Rusland havde tænkt sig at beholde de områder, som de erobrede.

Samtidig gik det ikke godt for den britiske fremrykning nede fra Den Persiske Bugt op mod Bagdad: De britiske styrker nåede den 3. december 1915 frem til Kut ved Tigris, men der gik de i stå og blev indesluttet af tyrkiske styrker. Begge disse militære udviklinger – den russiske fremrykning og den britiske modgang ved Kut – satte skub i de fransk-britiske forhandlinger om deres territoriale krav og ønsker i Det Osmanniske Rige. Der var tale om 'rettidig omhu': Begge regeringer vidste, at deres respektive krav nemt kunne vise sig delvist uforenelige. Bl.a. så begge stater sig selv i rollen som Jerusalems beskytter, og det franske ønske om en dominerende position i Syrien (forstået som hele området mellem Egypten og Lilleasiens sydlige grænse) var slet ikke acceptabelt i forhold til britiske ønsker om at beskytte Egypten og vejen til Indien. Men krigen tvang begge lande til at finde en form for enighed.

Lige så snart udenrigsministeriet i London den 20. oktober 1915 havde givet McMahon i Cairo grønt lys til at udstede de nødvendige løfter til Hussein i Mekka, bad man Paris om at sende en repræsentant til London for at forhandle om Syriens fremtidige grænser, så man kunne "definere, i hvilket omfang Storbritannien havde frihed til at forhandle med Hussein" (Fromkin, 2001; 189).

Franskmændene udpegede en erfaren diplomat, Francois Georges-Picot, som i Paris havde ry for at være engageret i koloniale spørgsmål, og som kunne forventes at stå fast på franske ønsker og krav. Han ankom til London den 23. november 1915, og forhandlingerne gik straks i gang. På britisk side var de i første omgang ledet af udenrigsministeriets direktør, sir Arthur Nicolson, men det varede ikke længe, før de gik i hårdknude. Briterne overlod så forhandlingerne til Sykes, der ansås for at være 'Kitcheners mand'. Det var Kitcheners, som af militære grunde ønskede at se det 'arabiske oprør' komme i gang.

Sir Mark Sykes og Francois Georges-Picot forhandler i London

Sir Mark Sykes var i december 1915 netop vendt tilbage fra sin rejse til Mellemøsten og Indien med friske indtryk og meninger. Til gengæld manglede Sykes en anden kvalifikation: Han havde aldrig før prøvet at forhandle på dette plan med en repræsentant for en anden nation.

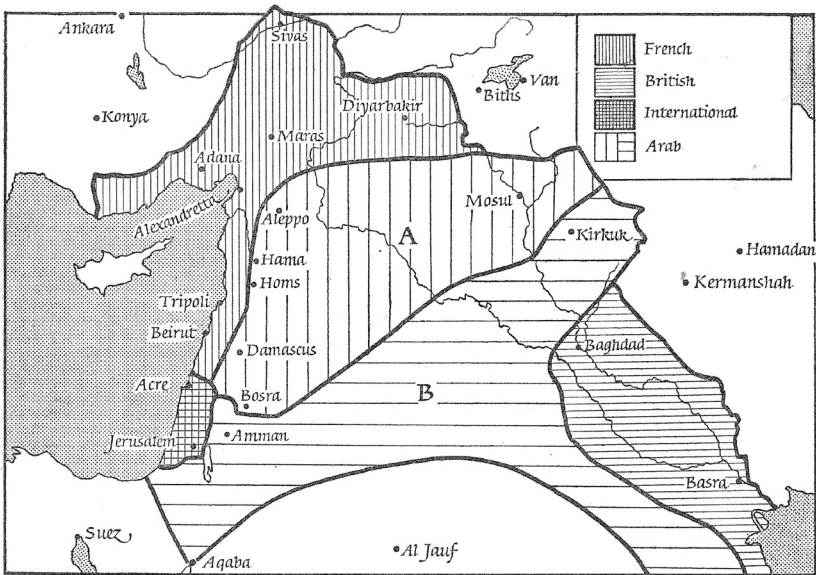
Hver dag indtil den 3. januar 1916 mødte Sykes op på den franske ambassade i London for at forhandle med Georges-Picot, og om aftenen rapporterede han til Kitcheners betroede mand, oberst Oswald Fitzgerald. Ingen ved, hvad der præcist foregik mellem Sykes og Fitzgerald og Kitchener, men Sykes sagde senere, at han og Kitchener aldrig havde forstået hinanden: *"I could never make myself understood; I could never understand what he thought, and he could never understand what I thought"* (Fromkin, 2001; 189-90).

Ikke desto mindre kunne Sykes og Georges-Picot afslutte deres forhandlinger med en 'foreløbig aftale' den 3. januar 1916. Både Georges-Picot og den franske ambassadør i London, Cambon, som fra starten havde støttet idéen om en aftale, anbefalede Paris at bekræfte den hurtigt, "før briterne når at miste deres illusioner om araberne."

Som forventeligt var Sykes og Georges-Picot blevet enige om en løsning, der i maksimalt omfang kunne se ud til at tilfredsstille både franske og britiske ønsker. Essensen i aftalen var, at der skulle oprettes følgende:

- (1) en zone omfattende Palæstina med Jerusalem, hvor en international administration skulle etableres.
- (2) en britisk zone, der omfattede Basra og Bagdad (Mesopotamien), og som Storbritannien kunne styre, som det måtte ønske.
- (3) en fransk zone, der omfattede den syriske kyst med Beirut og Alexandretta og et stort område højt op i Lilleasien til Sivas og mod øst til Diyarbakir. Dette område skulle Frankrig have ret til at styre, som det måtte ønske.
- (4) en stor zone mellem den britiske og den franske. I denne zone var de to regeringer rede til at "anerkende og beskytte en uafhængig arabisk stat eller konføderation af arabiske stater." Denne zone blev nogenlunde lige delt i to 'indflydelsessfærer' benævnt A og B, hvor Frankrig i A og Storbritannien i B skulle "have forrang med hensyn til at yde lån og oprette virksomheder

og ligeledes med hensyn til at stille udenlandske rådgivere og embedsmænd til rådighed.”

Den 16. maj 1916 blev 'Sykes-Picot-aftalen' på Storbritanniens og Frankrigs vegne officielt godkendt i en noteudveksling mellem sir Edward Grey og Paul Cambon. Rusland var allerede blevet informeret fra fransk side og havde umiddelbart protesteret mod, at den franske indflydelseszone skulle strække sig helt til byen Mosul og det kurdiske område, men endte med at acceptere aftalen.

Den 23. maj 1916 skrev sir Edward Grey til den russiske ambassadør i London, Benckendorff, at han af den franske ambassadør havde fået at vide, at Rusland "er enig i de grænselinjer, der er beskrevet i denne aftale." Således blev det – men i hemmelighed. Ingen fortalte Italien om denne aftale – eller de arabiske ledere, der netop i sommeren 1916 var parate til at indlede det længe ventede oprør mod tyrkerne.

'Lawrence of Arabia', general Allenby og Jerusalem som 'julegave'

Den arabiske opstand blev proklameret den 5. juni 1916 i Medina af Hussein og hans søn Feisal over for en gruppe arabiske rekrutter, som var indkaldt til den tyrkiske hær. Den tyrkiske garnison i Mekka (men ikke i Medina) blev løbet over ende, og efterhånden fik araberne kontrol med større og

større dele af ørkenen, inspireret af den unge britiske officer T.E. Lawrence (senere kaldet 'Lawrence of Arabia'), der hurtigt fik heltestatus.

Foruden det britiske guld, som Lawrence forsynede oprørerne fra Cairo med, var det drømmen om en selvstændig arabisk stat i det kolossale område, som Hussein havde fået løfte om (eller troede, han havde fået løfte om), der motiverede oprøret. Det nåede et højdepunkt i sommeren 1917, da det den 16. juli lykkedes Lawrence og de arabiske krigere at overraske den tyrkiske garnison og indtage byen Akaba. Men da var det allerede lykkedes de britiske styrker i Mesopotamien at erobre Bagdad, og hovedkvarteret i Cairo var ved at åbne en anden front under general Allenby, som skulle sætte gang i en britisk offensiv mod de regulære tyrkiske styrker i Syrien.

Da Allenby den 21. juni 1917 forlod London for at overtage kommandoen i Egypten, havde han ordre til at indlede en offensiv mod nord så hurtigt som muligt. Ved en afskedssamtale med premierministeren sagde Lloyd George, at han gerne ville have Jerusalem "som en julegave til den britiske nation." Det var ikke ment som en spøg, og Lloyd George ledsagede kravet med et løfte om de forstærkninger, som Allenby måtte finde 'nødvendige' (Wavell, 1946; 155).²

Lloyd George hørte til blandt de såkaldte 'easterners': dem, der mente, at krigen skulle vindes ved at slå tyrkerne ud først, og denne gruppe lå i konstant og bitter strid med dem (specielt de ledende generaler), der mente, at alt burde dreje sig om fronten i Belgien og Frankrig. Men det er givet, at der bag 'julegaveønsket' til Allenby om Jerusalem *også* lå et andet motiv, nemlig ønsket om at skabe et *fait accompli*, der kunne sikre Storbritannien og ikke Frankrig kontrollen med Palæstina.

I slutningen af 1917 lykkedes det for general Allenbys hær at erobre det meste af Palæstina, altså den sydligste og i britiske øjne vigtigste del af det, der dengang stadig blev kaldt for Syrien. Byen Jerusalem overgav sig til briterne den 9. december 1917, og det var præcis, hvad Allenby havde fået besked på hjemmefra.

(2) Se også David Lloyd George (1934) *War Memoirs IV*. London; 1835: "I said the Cabinet expected 'Jerusalem before Christmas'."

Året 1917 ændrede alle planer

Året 1917 vendte op og ned på alle beregninger, også hvad angik Mellemøsten. Den russiske revolution trak Rusland ud af krigen og endte med en tysk-russisk separatfred. Dette udgjorde en kolossal trussel for de allierede hære ved fronten i Frankrig, men den samme udvikling var en lettelse med hensyn til planerne for opdelingen af det tyrkiske rige, hvor England og Frankrig nu kunne se bort fra alle hensyn og løfter til russerne.

Til gengæld fandt bolsjevikkerne i november 1917 de hemmelige traktater i en skuffe i udenrigsministeriet i Skt. Petersborg og lod dem offentliggøre. Tyrkerne sendte en hemmelig kurer til Hussein i Mekka og påpegede modsætningen mellem Sykes-Picot-aftalen og de britiske løfter til ham selv. De opfordrede ham til at bryde med briterne ”og vende tilbage til Islam.” Hussein bad briterne om en forklaring, men fik kun vage svar. Men han skiftede ikke side: Hvad kunne han også vente sig fra tyrkisk side?

I april 1917 gik USA ind i krigen mod Tyskland. Deres friske tropper ved fronten i Frankrig var i høj grad med til at afværge et truende nederlag i foråret og sommeren 1918. Til gengæld var det straks en pinlig nødvendighed at fortælle den nye allierede om de såkaldte ’hemmelige traktater’, både Sykes-Picot-aftalen fra 1916 og løfterne til italienerne i 1915 som ’betaling’ for deres indtræden i krigen på ententens side. Løfterne til Italien (som tilsyneladende chokerede USA’s præsident Wilson mest af alt) blev ovenikøbet bekræftet ved et møde i april 1917 – samtidig med at den britiske udenrigsminister lord Balfour afslørede de hemmelige løfter under sit besøg i Washington hos den nye allierede.

Det viste sig hurtigt, at præsident Wilsons idéer om en ny orden efter krigen gik i andre retninger end den klassiske magtpolitik, som briter og fransk-mænd hidtil havde ført. Den 2. november 1917 kom endnu en ny faktor til: Udenrigsminister Balfour sendte sit berømte brev til lord Rothschild om den britiske regerings ’sympati’ for de zionistiske forhåbninger om at få ’a Jewish National Home’ i Palæstina, den såkaldte ’Balfour Declaration’, der stadig spiller en stor rolle i Israels forståelse af den jødiske stats tilblivelse.

Der var flere grunde til briternes beslutning om at støtte denne idé. En af disse grunde, som i dag kan være svær at forstå, var en alvorlig bekymring i London for, at et flertal af verdens jødiske befolkning både i Amerika og andre steder skulle støtte Tysklands side i krigen. Dengang var det ikke mærkeligt: Tyskland var nemlig kendt for sin tolerante holdning til de tyske

jøder, der støttede den tyske krigsindsats i stor stil. Derimod var først og fremmest Rusland, men også Frankrig (Dreyfussagen!) kendt for diskrimination og forfølgelse af de jødiske borgere. En helt anden grund til Balfours brev var ønsket om at belønne den store engelske kemiker Weizmann: Det var lykkedes Weizmann at udvikle en proces, der voldsomt øgede produktionen af acetone, hvilket igen øgede produktionen af sprængstoffer. Lloyd George tilbød ham som tak en adelstitel, men Weizmann ville hellere have støtte til de zionistiske planer for Israel. Det fik han.

General Allenby i Palæstina var ikke begejstret for Balfours deklARATION og forbød, at den blev offentliggjort i Jerusalem. Da det tyrkiske rige omsider brød sammen i oktober 1918, og Feisal, ledsaget af T.E. Lawrence, den 3. oktober 1918 red ind til Damaskus i spidsen for 1.500 arabiske ryttere, rejste han det arabiske flag. Nu var alle parter nødsaget til at overveje, hvordan krigens løfter og forventninger kunne omsættes til politiske realiteter.

Hvad det hele førte til efter verdenskrigen

Efter krigen blev Sykes-Picot-aftalen naturligvis ikke gennemført: De fysiske og politiske magtforhold var nu helt anderledes. Rusland var ikke længere en stat, der skulle tages hensyn til, mens Storbritannien og Frankrig var nødsaget til at føje sig efter USA og præsident Wilson, og han følte sig ikke bundet af krigens hemmelige aftaler. Sir Mark Sykes døde ung i februar 1919, men nåede inden da til den opfattelse, at aftalen ikke længere svarede til 'tidsånden'.

Ikke desto mindre tegnede Sykes-Picot-aftalen fra 1916 stadigvæk de store linjer i de politiske realiteter, som blev skabt i årene efter krigen: 'Kolonier' og 'indflydelsessfærer' blev erstattet af 'mandatområder' og 'rådgivere', og det er lærerigt at sammenligne kortet over Sykes-Picot-aftalen fra 1916 med Mellemøstens grænser og enheder i 1923 (se kort).

Ingen af stormagterne og ingen af de lokale befolkninger i det tidligere osmanniske rige fik, hvad de ønskede – men de fleste fik *noget*, og det, de fik, skabte Mellemøstens grænser, som de stadigvæk ser ud:

Araberne fik ikke den store samlede stat, nogle havde drømt om, men fire arabiske stater er i dag resultatet af rigets opløsning som følge af verdenskrigen 1914-18: Syrien, Irak, Jordan og Saudi-Arabien.

Tyrkerne, der var tiltænkt en skæbne som opsplittet koloniseringsområde for især grækere og italienere, tilkæmpede sig ved Mustafa Kemals vilje (og sovjetisk og fransk hjælp) det store land, der i dag er Tyrkiet. Men deres insisteren på at opfatte denne stat som en sprogligt og kulturelt homogen tyrkisk nationalstat førte til fornægtelsen af den kurdiske identitet og sprog i store dele af det sydøstlige Lilleasien.

Kurderne fik ingen stat – og intet andet end status som store og oftest undertrykte minoriteter i fire forskellige stater: Tyrkiet, Syrien, Irak og Iran.

Rusland fik ikke Istanbul eller kontrol med stræderne, for revolutionen 1917 og den russiske separatfred med Tyskland i marts 1918 annullerede alle aftaler. Men den unge sovjetmagt hjalp tyrkerne til militær genrejsning og en uantastet stat i Lilleasien.

Italien fik sit hovedkrav i Europa (Sydtyrol til grænsen ved Brenner, byen Trieste, Istrien), og derved bidrog italienerne til at knuse den amerikanske præsident Wilsons drøm om principfast konsekvens. Men i ruinerne af det opløste osmanniske rige fik italienerne ingenting (bortset fra Libyen, som de havde erobret i forvejen).

Frankrig fik ikke kontrollen med de hellige steder i Palæstina og måtte af finde sig med en mindre del af Syrien, end de havde ønsket at få – og 'kun' som mandatområde. De kristne i Libanon hilste fransk beskyttelse velkommen og fik som belønning staten Libanon, men den arabiske befolkning i Damaskus måtte tvinges til at acceptere den franske beskytterrolle med våbenmagt. Frankrig så tidligere end briterne, at Mustafa Kemal var ved at genrejse Tyrkiet, og de hjalp ham diskret (sammen med Sovjet).

Storbritannien fik – som mandat – kontrollen med Mesopotamien, nu kaldet Irak, inklusive den nordlige kurdiske del, som i Sykes-Picot-aftalen var tildelt franskmændene. Og de fik mandatet over Palæstina, men dermed også problemet med Balfourerklæringen og de jødiske ambitioner om et 'nationalt hjem'.

Briterne fik ikke oprettet det store arabiske kongedømme under britisk indflydelse (eller ligefrem kontrol) som forudset i aftalen med Hussein af Mekka. Men Husseins søn Feisal blev konge af Irak (da han var smidt ud af Syrien af franskmændene), og hans anden søn, Abdallah, blev konge i

Jordan, men kun der: Ibn Saud tog resten af Den Arabiske Halvø og opkaldte den efter sig selv.

Desuden fik briterne hurtigt svært ved at betale for at holde orden i de nye mandatområder. Dette blev en bureaukratisk redning for *Royal Air Force*, som efter verdenskrigen stod med over 20.000 flyvemaskiner og kun få opgaver. RAF tilbød den ny koloniminister, Winston Churchill, at de fra luften kunne løse opgaven billigere end hæren, og selektiv bombning af oprørske landsbyer skabte nogen ro i Irak.

USA fik delvist gjort op med de 'hemmelige traktater' og fik gennemført sine idealistiske krav om selvbestemmelse og 'retfærdige løsninger' på britisk, fransk og især italiensk bekostning. Men Kongressens afvisning af amerikansk deltagelse i Wilsons store drøm om Folkeforbundet betød en stærkt reduceret amerikansk rolle i Mellemøsten.

En forudsigelse holdt stik

I dag, næsten 100 år senere, er de militære og politiske hensyn, der motive-rede de ledende aktører under og lige efter 1. Verdenskrig, glemt. Nogle af datidens tankesæt er måske knap nok forståelige i 2014. Men de geografiske og politiske realiteter, som kom ud af processen Verdenskrigen, eksisterer i vidt omfang endnu.

En datidig vurdering, som har stået sin prøve, var reaktionen hos præsident Wilsons ven og rådgiver colonel House: Da han under et møde i april 1917 med den britiske udenrigsminister Balfour fik fortalt historien om de hemmelige aftaler og planerne om en deling af det tyrkiske rige, skrev han i sin dagbog, at briterne og franskmændene "har aftalt at give Rusland en indflydelseszone i Armenien og den nordlige del. Briterne overtager Mesopotamien og den del, der støder op til Egypten. Frankrig og Italien får hver deres del, der optager resten af Anatolien op til stræderne. Det er alt sammen dårligt, og det sagde jeg til Balfour. De er ved at gøre dette område til et arnested for fremtidige krige" (citeret i Kimche, 1970; 42-6).

Lord Balfour syntes heller ikke, at det var nemt at forklare amerikanerne om disse aftaler, men som han bemærkede til præsident Wilson: "Det er den slags ting, man må gøre i krig" (Hendrick, 1922; 267).

Under fredsforhandlingerne i Versailles nægtede Wilson ethvert kendskab til de hemmelige aftaler og gjorde, hvad han kunne for at sabotere dem.

Da Balfour blev spurgt mange år senere, om han havde fortalt Wilson om aftalerne, svarede han diplomatisk: *"I think he (Wilson) said he had never been informed. I don't think he said he did not know. But quite likely he did forget. I can quite understand that. You see when Wilson had made up his mind about coming into the war, it was the present and the future that interested him, not the past. I felt the same – those Treaties had no importance at the time"* (Dugdale, 1936; 201).

Litteratur

Asquith, H.H. (1985) *Letters to Venetia Stanley*. Selected and edited by Michael and Eleanor Brook. Oxford.

Kimche, Jon (1970) *The Second Arab Awakening*. London.

Napier, Lt.-Col. The Honble, H.D. (1923) *The Experiences of a Military Attaché in the Balkans*. London.

Wilson, Sir Arnold T., M.P. (1936) *Loyalties. Mesopotamia*. Bind 1. 1914-1917. Oxford.

Einstein, Lewis (1917) *Inside Constantinople. A Diplomatist's Diary during the Dardanelles Expedition. April-September 15*. London.

Brevets tekst fx i Walter Laqueur (red.): *The Israel-Arab Reader. A Documentary History of the Middle East Conflict* (1969). Penguin.

Fromkin, David (2001) *A Peace to End All Peace. The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East*. New York.

Field-Marshal Viscount Wavell of Cyrenaica and Winchester (1946) *Allenby. Soldier and Statesman*. London.

Hendrick, Burton J. (1922) *The Life and Letters of Walter H. Page*. Bind 2. New York.

Dugdale, Blanche E.C. (1936) *Arthur James Balfour. The First Earl of Balfour. K.G., OM, F.R.S*. Bind 2. London.

Syrien - realiteter og politisk magt

Jørgen Bæk Simonsen

Det syriske Baathparti er et panarabisk parti med en socialistisk økonomisk ideologi og et revolutionært socialt program, der blev grundlagt i Damaskus i Syrien i 1947. Partiet spillede en vigtig rolle i forbindelse med dannelsen af unionen mellem Syrien og Egypten under navnet Den Forenede Arabiske Republik (UAR), som varede fra 1958 til 1961, og militære medlemmer af partiet kuppede sig i marts 1963 til magten.

I 1970 gennemførte landets daværende forsvarsminister Hafiz al-Assad (1930-2000) endnu et kup og sikrede sig magten over landet. Den nye leder legitimerede sit kup med henvisning til nødvendigheden for en korrektion af revolutionen af 1963 (den officielle betegnelse på kuppet i marts 1963), men fastholdt ideologisk Baathpartiets panarabiske ideologi. Men i praksis blev hans mangeårige regime domineret af en realpolitisk pragmatisme, der både indenrigspolitisk og regionalt først og fremmest prioriterede regimets fulde kontrol med landet. Derfor blev Syriens deltagelse i Oktoberkrigen mod Israel i 1973 heller ikke begrundet i et ønske om at bidrage til en pan-arabisk virkeliggørelse af en palæstinensisk stat, men alene i generobringen af Golanområdet, som var gået tabt i Junikrigen i 1967. Regimets direkte indblanding i den libanesiske borgerkrig gennem foråret og sommeren 1976 var dikteret af den samme politiske pragmatisme.

Den syriske indblanding satte en midlertidig stopper for den fremgang, Den Nationale Bevægelse havde i den libanesiske borgerkrig, og som potentielt ville kunne true Syrien, fordi den blev støttet af PLO. I et syrisk perspektiv kunne det nemlig resultere i en situation, hvor landet blev involveret i direkte militære sammenstød med Israel, og Oktoberkrigen 1973 havde dokumenteret, at Syrien næppe ville komme sejrrigt ud af en sådan konfrontation.

Det politiske system

Den korrektion af revolutionen, Hafiz al-Assad gjorde gældende, blev institutionelt udbygget i årene efter magtovertagelsen i 1970. Syrien fik i 1973 en ny grundlov, der udstak de institutionelle rammer for det nye regime, og som sikrede præsidenten kontrol med al udøvende politisk magt. Det

var ham, der udnævnte landets premierminister og de skiftende ministre, ligesom det var ham, der i henhold til grundlovens paragraf 105 var øverste leder af landets væbnede styrker.

Præsidentens mandat blev legitimeret ved afholdelsen af valg hvert syvende år, og sådanne blev faktisk gennemført med stor omhu, hver gang tiden var inde. Grundlovens paragraf otte overdrog Baathpartiet en særstilling i landets politiske system med garanti for flertal i landets parlament og sikrede partiet konstitutionel legitimitet som en af regimets bærende søjler. Landets parlament, der for sit vedkommende blev valgt ved valg hvert fjerde år, havde lovgivende beføjelser, men grundloven sikrede præsidenten mulighed for at hjemsende det valgte parlament og styre gennem dekreter, indtil et nyt parlament kunne vælges. I den almindelige daglige politik havde præsidenten også bemyndigelse til at udstede dekreter.

Det politiske system gav formelt en række mindre politiske grupperinger mulighed for at deltage gennem etableringen af Den Nationale Progressive Front, der tegnede flere forskellige socialistiske grupperinger. Alt fagligt og socialt liv i det syriske samfund blev organiseret under Baathpartiets kontrol. Der blev skabt særlige ungdomsorganisationer for skoleelever på alle niveauer, for studerende på landets universiteter, og i de forskellige militære værn fik partiet mulighed for at gøre sin indflydelse gældende. Endelig blev også den faglige professionelle organisering af landets lærere, læger, sygeplejersker, journalister etc. styret af partiet.

Det regime, der blev udbygget under Hafiz al-Assad, blev også funderet på et vidt forgrenet sikkerhedssystem, der blev udbygget over hele landet. Der var flere sikkerhedstjenester forankret dels i det statslige system styret af indenrigsministeriet, dels i Baathpartiet og dels i hæren, der hver for sig blev knyttet sammen i et labyrintisk system, hvor alle tråde blev samlet hos præsidenten selv. I overensstemmelse med grundloven var det også ham, der formulerede og førte landets udenrigspolitik uden indblanding fra landets valgte parlament.

Hama 1982

Baathpartiets kontrol over Syrien efter kuppet i 1963 fik afgørende betydning for Syriens udvikling gennem de følgende årtier. Indtil kuppet i 1963 var det de store byer og deres indbyggere, der politisk havde styret landet, men kuppet i 1963 medførte et opgør med den indtil da eksisterende økonomiske struktur. Det nye politiske system baserede sin styring af landet

på socialistiske principper. Det gennemførte derfor efterfølgende en række jordreformer samt nationalisering af større private selskaber i et forsøg på at erodere den økonomiske magt, som landets ledende politikere tidligere var funderet på, og i stedet lægge det under statens kontrol.

Nationaliseringerne blev mødt med betydelig modstand, og i slutningen af 1970'erne indledte modstandere af regimet en kamp mod Baathregimet anført af Det Muslimske Broderskab i Syrien. Sikkerhedssystemet havde gennem 1970'erne anholdt talrige repræsentanter for oppositionelle grupper, men ikke desto mindre lykkedes det alligevel at mobilisere dele af befolkningen i Aleppo og i Hama mod regimet, der kulminerede i 1982 med en voldsom kamp i og omkring Hama. Konfrontationen dokumenterede regimets håndfaste og brutale sindelag. Centrale dele af Hama blev sønderbombet af fly fra luften og af artilleri placeret i en ring rundt om byen. Civile omkom i meget stort antal, uden at det er lykkedes for eftertiden at komme til klarhed over, hvor mange der omkom. Det anslås, at tallet lå mellem 15.000 og 32.000. Sikkerhedstjenesterne slog efterfølgende hårdt og brutalt ned, når syrere individuelt eller i grupper forsøgte at organisere sig.

Men den tilspidsede politiske kamp fra 1979 til 1982 skulle også vise, at regimet var i stand til at indrette sig efter skiftende omstændigheder. Der blev således ført forhandlinger med førende økonomiske grupper i hovedstaden Damaskus, der sikrede dem et større råderum i landets økonomiske udvikling mod tilsagn om, at de ikke ville støtte oppositionen i opgøret mod regimet.

Syrien og Golfkrigen 1990-1991

Da USSR i 1990 faldt sammen, gik også det bipolare globale system, der havde set dagens lys efter afslutningen af 2. Verdenskrig, til grunde. Resultatet blev, at de tidligere prosovjetiske regimer i Østeuropa faldt sammen ét efter ét, og det stod dermed klart for mange aktører i det internationale system, at tiden var inde for nye og afgørende politiske valg. Det syriske regime var ikke sen til at give til kende, at det for sit vedkommende var helt på det rene med den nye realpolitiske virkelighed, som var blevet skabt med Sovjetunionens sammenbrud. Syrien havde siden kuppet i 1963 været en del af den prosovjetiske blok, der var blevet skabt i regionen som følge af Den Kolde Krig, og landet havde gennem årtier modtaget betydelig økonomisk og militær støtte fra Moskva. Men det er værd at notere, at nok blev Syrien formelt en del af en prosovjetisk blok i den arabiske verden, men det lykkedes aldrig Moskva at komme til at spille en direkte rolle i landet.

Syriens erfaring som fransk mandat i mellemkrigstiden havde belært landet om, at det ville være bedst tjent med at sikre, at ingen eksterne aktører fik afgørende indflydelse i de beslutningsprocesser, der angik landets militær og landets konkrete sikkerhedspolitik.

Regimet erkendte imidlertid hurtigt, at den ændrede globale situation gjorde nye signaler nødvendige, og da den irakiske regering i august 1990 besluttede sig for at besætte Kuwait og gøre landet til den irakiske republiks nittende provins var meldingen fra Damaskus entydig og klar. Den internationale alliance, der efterfølgende blev opbygget under ledelse af USA, fik både retorisk og konkret støtte fra det syriske regime. Damaskus var på det rene med, at en pragmatisk politisk justering var uomgængelig, og gjorde med sin støtte til den internationale alliance vendt mod Irak klart, at regimet var sig den nye globale situation og dens udfordringer bevidst.

Den neoliberale udfordring

Det globale sikkerhedspolitiske paradigmeskifte, der blev sat i gang af Sovjetunionens sammenbrud, gav den klassiske liberale kritik af staten og statens rolle i den økonomiske udvikling i den tredje verden ny vind i sejlene, og gennem 1990'erne skulle det få afgørende betydning for Syriens økonomiske politik. Med lanceringen af Investeringslov nr. 10 af 1991 blev landets private økonomiske sektor formelt anerkendt som en legitim medspiller i udviklingen af landets økonomiske fremtid side om side med den statslige sektor. Det førte til en begyndende økonomisk liberalisering, og den tilnærmelse til landets økonomisk velhavende grupper, der havde sikret regimet accept fra disse i forbindelse med Hamaopstanden i 1982, fik nu mulighed for at slå yderligere igennem.

Den stramme statslige styring af import og eksport blev liberaliseret, og der blev skabt et tæt samarbejde mellem regimet på den ene side og velhavende forretningsmænd på den anden side. Centralt placerede statslige embedsmænd kunne på vegne af den statslige sektor og med personligt udbytte indgå aftaler, der skulle sikre et større og videre virkerum for private økonomiske grupperinger.

På det politiske plan blev regimets tætte og fortsatte kontrol imidlertid ikke ændret, men nok i et mindre omfang kosmetisk justeret. Gennem 1990'erne blev et større antal såkaldt uafhængige kandidater med rod i den nye liberale økonomiske elite eksempelvis valgt ind i landets parlament. Fra regimets side var signalet imidlertid klart: Den økonomiske liberalisering var uom-

gængelig og nødvendig, men den blev ikke og den skulle ikke omsættes i en liberalisering af det politiske system, der på nogen måde kunne true regimet.

Fra far til søn

Hafiz al-Assad havde oprindelig udset sin søn Basil al-Assad (født 1962) som sin efterfølger, men han blev dræbt i en bilulykke ved Damaskus Lufthavn i januar 1994, og det skulle få skelsættende konsekvenser for broderen Bashar al-Assad. Han blev født i 1965 og var blevet civilt uddannet ved Damaskus Universitet som læge og havde siden specialiseret sig som øjenlæge. Af den grund opholdt han sig i 1994 i London, men blev af faderen kaldt tilbage til Syrien efter broderens død. Gennem de følgende år blev han uddannet inden for hæren og luftvåbnet og fik et antal opgaver overdraget af Baathpartiets ledelse, så han ad den vej blev introduceret til regimets førende og dominerende politiske cirkler. I de sidste år af faderens levetid stod han i spidsen for en række kampanjer, der skulle gøre op med den udbredte korruption, og han var en førende skikkelse i *Syrian Computer Society*, et statsligt organ, der skulle forestå introduktionen af internettet i landet. Han var også fast deltager i det debatforum i handelskammeret i Damaskus, der var blevet skabt som ramme for debatten om den bedste måde at implementere den ændring af den tidligere statsstyrede økonomi, der var blevet introduceret tilbage i 1991.

Hafiz al-Assad døde den 10. juni 2000, og de følgende dage skulle vise, at regimet nøje havde forberedt sig på situationen. Faderens helbred havde gennem længere tid været på retur, og alt taler for, at inderkredsen havde lagt en nøje plan for en smidig overdragelse af magten fra far til søn i fuld overensstemmelse med det formelle politiske system, der var blevet opbygget siden 1970. Formelt blev magten ved præsidentens død overtaget af landets vicepræsident, og på et allerede planlagt møde i Baathpartiets regionale ledelse blev Bashar valgt som partiets nye leder. Grundloven af 1973 havde en bestemmelse om, at landets præsident skulle være mindst 40 år, men parlamentet nedsatte en hurtigt arbejdende komité, der udarbejdede en tilføjelse til grundloven, som dekreterede, at landets præsident skulle være mindst 36 år – netop den alder Bashar havde. Den blev efterfølgende vedtaget i parlamentet og banede vejen for, at befolkningen i juli 2000 kunne vælge Bashar al-Assad som landets nye præsident.

Tiltrædelsestalen af 17. juli 2000

Bashar al-Assad præsenterede sine planer for den syriske befolkning i en tale i parlamentet den 17. juli 2000. Talen var imødeset med store forvent-

ninger, da han gennem de foregående år i de statslige medier var blevet fremstillet som en person, der var helt afklaret med, at ændringer i landet var nødvendige. Talen var af samme grund omhyggeligt forberedt og tog udgangspunkt i en retorisk tilkendegivelse af, at udviklingen af Syrien kun kunne sikres, hvis befolkningen bakkede helhjertet op om regeringen og aktivt bidrog til, at beslutninger blev omsat til praksis.

Den nye præsident understregede i sin tale nødvendigheden af reformer og modernisering af uddannelserne, af landbruget, af industrien og af den offentlige sektor. Stivnede administrative regler og procedurer måtte opgives, og nye mere rationelle og effektive udvikles for at sikre, at den syriske økonomi kunne tage kampen op i konkurrence med andre om afsætning på det nye internationale globale marked, der var blevet skabt gennem 1990'erne. Derfor var det også nødvendigt at sikre en større gennemskuelighed i den statslige forvaltning, så uhensigtsmæssige vaner kunne ændres i en mere produktiv retning, og her var den enkelte borgers engagement efter præsidentens tale at dømme helt afgørende. Hvis gamle vaner kunne ændres, ville produktionen stige, og hvis de varer, der blev produceret, kunne leve op til internationale standarder og konkurrere med andre, ville Syriens indtjening stige, og samfundet som helhed opleve øget velstand.

Den nyvalgte præsident gjorde det tydeligt, at den modernisering, han talte om i sin tiltrædelsestale, var helt i tråd med de reformer, den afdøde præsident Hafiz al-Assad havde taget initiativ til gennem 1990'erne. Derfor var der ikke tale om et brud med arven fra faderen, kun om en intensivering af de intentioner, faderen havde gjort gældende inden sin død. I den henseende bør talen forstås som et klart forsøg på at legitimere intensiveringen af en mere liberal økonomi som en fortsættelse af faderens politik og ikke som noget nyt introduceret af ham. På den måde kan man næsten tale om, at han med talen lancerer en korrektion af den korrektion af revolutionen, faderen selv havde lanceret efter sin magtovertagelse i 1970.

På den baggrund er det afgørende at huske på, at tiltrædelsestalens mange opfordringer til reformer og modernisering er knyttet til økonomien og til det sociale liv syrerne imellem. Der er i talen nok referencer til demokrati, og retorisk er den nye præsident ikke sen til at fremhæve, at demokrati forstået som medindflydelse må udvikles af befolkningerne i de enkelte stater selv. Den vestlige verdens repræsentative demokrati forklares af Bashar al-Assad som et resultat af udviklingen i Vesten, og den kan ikke efterlignes af andre, heller ikke af Syrien.

Det syriske samfund må selv udvikle en form for demokrati, der spejler landets befolkning og de ønsker, dens forskellige grupper formulerer. Derfor må rammerne for det politiske arbejde i Den Nationale Progressive Front justeres, så den kan bidrage konstruktivt til de reformer, der er nødvendige for at sikre landet og befolkningen en bedre fremtid. Og dermed blev det klart givet til kende, at den umiddelbare fremtid skulle have fokus på økonomiske og administrative reformer og *ikke* på politiske reformer. Den nye præsident forbliver i den henseende loyal og tro mod den institutionelle ramme, der var udviklet af faderen. Derfor er der også grund til at fremhæve, at konkrete løfter om politiske reformer slet ikke er at finde i tiltrædelsestalen, men nok en række udsagn om det ønskelige i med tiden at udvikle et ikke nærmere defineret syrisk demokrati.

Der er ikke tvivl om, at talen naturligvis var tiltænkt den syriske offentlighed, men nok så meget også sendte signaler til det internationale samfund med sine retorisk klare løfter om øget rum for landets liberale økonomiske grupper. Med sådanne løfter blev IMF, Verdensbanken og andre finansielle aktører i det internationale samfund stillet i udsigt, at den nye præsident mente det alvorligt, når han talte om en reducere af statens rolle for landets fremtidige økonomiske udvikling.

Damaskusforåret 2000-2001

Overgangen fra den ene præsident til den anden forløb uden vanskeligheder af nogen art, og den eksisterende politiske opposition hilste den nye præsident velkommen. Hvor store forventninger, der blev knyttet til den unge præsident, kunne aflæses af den offentlige debat gennem de følgende måneder, der blev præget af en åbenhed, som var ganske ny og meget anderledes for befolkningen sammenlignet med tidligere. Der var gennem de sidste år af Hafiz al-Assads regime sket en vis lempelse af censuren, og den debat, der fandt sted i de første år af den nye præsidents virke, syntes da også at være i tråd med de forandringer, hans tiltrædelsestale havde stillet i udsigt. Men det blev også hurtigt klart, at debatten set i regimets perspektiv kunne køre af sporet og dermed for alvor udfordre regimet.

En gruppe af 99 syriske intellektuelle lod den 27. september 2000 et manifest trykke i den libanesiske avis *al-Hayat*. Manifestet fastholder, at Syrien er stillet over for store udfordringer, og opfordrede landets nyvalgte præsident til:

- at ophæve den militære undtagelsestilstand, der havde været i kraft siden marts 1963, hvor Baathpartiet kuppede sig til magten.

- at give amnesti til politiske fanger i landets fængsler og til personer, der var gået i eksil af frygt for fængsling.
- at udstede love, der i praksis ville sikre forsamlingsfrihed, pressefrihed og ytringsfrihed, og som også ville sikre muligheden for dannelsen af nye politiske partier.
- at ophæve den statslige censur for at sikre, at alle syrere kunne deltage og bidrage til landets udvikling.

Kravet om mulighed for at etablere nye politiske partier havde ikke indgået i de løfter, tiltrædelsestalen havde gjort gældende om reformer og ændringer, men manifestet førte ikke i første omgang til reaktion fra regimets side – heller ikke selv om det formulerede krav, der gik langt videre end de ændringer, den nye præsident i første omgang havde givet til kende. I januar 2001 blev en erklæring sendt til den arabiske presse på vegne af 1.000 intellektuelle, der præsenterede endnu en analyse af landets situation. I erklæringen fastholdes det, at Syrien havde brug for et aktivt og engageret civilsamfund, der åbent og uden frygt kunne diskutere, hvorledes fremtiden skulle se ud, ligesom der blev formuleret krav om mulighed for at etablere nye politiske partier. Frem til efteråret 2001 blev debatten holdt i live ved møder afholdt i et stort antal private saloner rundt om i landets større byer, hvorfor det måske er en smule misvisende at betegne dem som Damaskusforåret, men det er nu engang den betegnelse, der har vundet hævd. Det var faktisk en debat, der prægede landet som helhed, og som i kraft af dens intensitet påkaldte sig stor regional og international opmærksomhed.

I løbet af efteråret 2001 blev en række af de intellektuelle, der havde tegnet debatten siden magtskiftet i sommeren 2000, arresteret og idømt fængselsstraffe. Det nye regime gjorde det dermed klart, at det ikke ville indfri de krav om ændringer i det politiske system, der var blevet krævet af oppositionen, men fortsat nok var interesseret i ændringer på andre områder. Kravene om etablering af civilsamfundsorganisationer blev imødekommet, men på en sådan måde, at de NGO-grupperinger, der blev godkendt, i virkeligheden blev underlagt statens fulde kontrol. På samme måde blev der skabt private radiostationer, der blev skabt nye tidsskrifter og sågar enkelte aviser, der kunne udfordre den regimetro presse.

Oplysningens nødvendighed

Det syriske kulturliv fik gennem 00'erne en ny og meget mere synlig rolle, fordi det målrettet blev støttet af regimet. Der blev produceret syriske film og tv-serier, der oplevede kronede dage i alle dele af den arabiske verden,

ikke mindst i Golfen. Der var tale om professionelle produktioner, der diskret satte spørgsmål ved en række af de forældede traditioner, den nye præsident i sin tiltrædelsestale havde omtalt som stående for fald.

På film, på teatre og i tv-serier blev det almindeligt, at tidligere tabuiserede emner som fx skilsmisser, forholdet mellem kønnene og ikke mindst forholdet mellem generationerne blev en del af den virkelighed, film og serier skildrede. Den virkelighed var ganske vist næsten altid henlagt til fortiden, men desuagtet opfattet som noget nyt og anderledes. Dette indtryk blev forstærket af, at tabuiserede problemer fra den syriske hverdag i begyndelsen af 2000-tallet reelt fandt nedslag i filmene og i serierne.

Dertil kom, at den økonomiske vækst i de større byer faktisk kunne udvise fremgang. Derfor blev der gennem de tidlige 00'ere åbnet storcentre og modebutikker, hvor middelklassen og den velhavende del af befolkningen kunne shoppe og således stille til skue, at der var fremdrift i det Syrien, Bashar al-Assad havde arvet fra sin far i 2000. Den statslige propaganda var også dygtig til at skildre den nye præsident og hans hustru, når de blev modtaget af europæiske statsledere, eller når disse kom på besøg. Landet blev ligeledes gennem 00'erne besøgt af et stærkt voksende antal turister, der flokkedes om at besøge landets mange og enestående kulturelle mindesmærker. Samtidig investerede private i udbygning af hoteller, caféer og restauranter – ikke mindst i Damaskus og Aleppo.

Social markedsøkonomi

I 2005 lancerede Baathpartiet en ny strategi for landets udvikling, der var baseret på det, der af regimet blev betegnet som en social markedsøkonomi. Den private økonomi blev igen fremhævet som en aktiv og nødvendig samarbejdspartner, men det blev samtidig fremhævet, at en række velkendte statslige ydelser skulle opretholdes: Det var fortsat statens opgave at stå for uddannelse og sundhedsvæsen, der imidlertid skulle suppleres med private universiteter og med private hospitaler og private investorer, der ville investere i ny produktion, som skulle bidrage finansielt til opførelse af nye daginstitutioner, således at børnene havde et sted at være, når forældrene var på job. Der var således tale om, at den syriske stat i voksende omfang skulle servicere det private marked og ikke som tidligere indtage rollen som økonomisk lokomotiv.

Forudsætningen for, at en sådan økonomisk politik kunne bære frugt, var imidlertid, at der hele tiden kunne skaffes nye arbejdspladser til den

syriske befolkning, og det blev desværre ikke tilfældet. Den uomtvistelige økonomiske vækst blev genereret af investeringer, der slet ikke kunne sikre arbejde til det store antal unge, der hvert år kom ud af skolerne. De private investeringer blev henlagt til eksport/import og til servicefagene i videste forstand med det resultat, at ingen investeringer blev kanaliseret ud i land-distrikterne. Dertil kom, at Syrien gennem det første årti af 2000-tallet blev ramt af omfattende tørkeperioder. Den naturlige nedbør udeblev ganske enkelt, og dermed blev levevilkårene i landdistrikterne bragt i skærende modsætning til det, dele af landets bybefolkning oplevede.

Den økonomiske forskel i det daglige liv mellem land og by blev således skærpet. Det får være, at der gennem 00'erne kan dokumenteres en velstandsfremskridt for mellemklassen og overklassen i de større byer, det får være, at de kunne gøre deres indkøb i nyligt åbnede forretninger i Damaskus og Aleppo med aircondition og tonede udstillingsvinduer, men det kunne den fattigere del af befolkningen i de samme byer og i resten af landet ikke. Derfor blev gabet mellem det, der blev præsenteret som det nye Syrien, og den hverdag, store dele af befolkningen havde, større og større.

Dermed blev ringen sluttet. Den politiske opposition havde vejret morgenluft ved den nye præsidents tiltrædelse i sommeren 2000, den havde forventet substantielle ændringer, der imidlertid slet ikke blev indfriet. Kun forbruget for mere velstillede blev tilgodeset. Derfor var de uroligheder, der i marts 2011 brød ud i Deraa i den sydlige del af landet, nok inspireret af folkelige demonstrationer vendt mod magtfuldstændige ledere andre steder i den arabiske verden, men ret beset brød demonstrationerne mod Bashar al-Assad og hans regime i Syrien ud som følge af en forfejlet økonomisk politik og tomme retoriske løfter om ændringer, der aldrig for alvor blev introduceret. Og at den nye præsident ikke var ny i ordets egentlige betydning, viste den strategi, han og eliten omkring ham lagde for dagen fra konfliktens første dag. Der blev ikke taget initiativ til dialog, og det nye regime med Bashar al-Assad i spidsen fulgte den vej, faderen så konsekvent havde introduceret i Hama tilbage i 1982: brugen af brutal og hensynsløs vold mod landets egen befolkning.

Det blev også afgørende for udviklingen af de fredelige demonstrationer, den civile befolkning organiserede fra midten af marts 2011 og gennem resten af foråret og sommeren. Fredelige demonstrationer blev organiseret landet rundt med krav om reelle politiske ændringer, og den nye præsident skulle i den sammenhæng afsløre sig som søn af sin far. Bashar al-Assad

viste fra demonstrationernes begyndelse, at han personligt ikke magtede de ændringer og reformer, han selv ved sin tiltrædelse havde stillet i udsigt. Løfterne havde vist sig at være tomme og uden indhold, hvorfor borgerkrigen blev uundgåelig.

Litteratur til videre læsning

George, Allan (2003) *Syria: Neither Bread nor Freedom*. London, Zed.

Lefèvre, Raphaël (2013) *Ashes of Hama. The Muslim Brotherhood in Syria*. Oxford, Oxford University Press.

Leverett, Flynt L. (2005) *Inheriting Syria. Bashar's Trial by Fire*. Washington D.C., Brookings Institution.

Owen, Roger (2012) *The Rise and Fall of Arab Presidents for Life*. London, Harvard University Press.

Pierrett, Thomas (2013) *Religion and State in Syria: The Sunni Ulama from Coup to Revolution*. Cambridge, Cambridge University Press.

Wieland, Carsten (2013) *Syria – a Decade of lost Chances, Repression and Revolution from Damascus Spring to Arab Spring*. Seattle, Cune Press.

2.

Konflikterne i Syrien

**Regimebeskyttelse - det syriske militær i overgangen fra opstand
til borgerkrig**

August Bundegaard Aggebo

**Borgerkrigen som krig - det syriske styre, dets oprørsbekæmpelse
og dets udfordrere**

Lars Cramer-Larsen og Carsten Jensen

Modstandsaksen - Hizbollah og Iran i den syriske borgerkrig

Thomas Vladimir Brønd

Regimebeskyttelse - det syriske militær i overgangen fra opstand til borgerkrig

August Bundegaard Aggebo³

I 2011 oplevede den arabiske verden en række politiske opstande, der set under et var uden fortilfælde. Inden for uger væltede folkelige opstande diktatorer, der havde været ved magten i årtier. Den syriske opstand viste imidlertid et andet mønster. Præsident Bashar havde med det syriske militær opbygget et beskyttende bælte omkring sig. Men hvorfor kunne al-Assad stole på sit militær, når Egyptens Mubarak ikke kunne regne med sit?

I både Tunesien og Egypten lykkedes oppositionen at fremkalde henholdsvis Ben Alis og Hosni Mubaraks fald. Libyens leder gennem fem årtier, Muammar Gaddafi, blev med støtte fra en NATO-ledet koalition, stødt fra magten efter en borgerkrig, hvor Libyens militær delte sig. I Yemen udbrød omfattende uroligheder, der endte med en amerikansk formidlet løsning, der indebar et præsidentskifte. I Syrien mødte regimet ligeledes massiv folkelig modstand, men her slog et samlet militær hårdt ned på opstandene.

Til forskel fra opstandene i Tunesien og Egypten udviklede opstanden i Syrien sig derfor til en meget voldsom borgerkrig. Opstanden begyndte i Damaskus i marts 2011 med en mindre demonstration, men allerede den 24. marts viste militæret sin vilje til at være styrets militære bolværk mod folkelig utilfredshed ved at beskyde demonstranter i byen Deraa. Større demonstrationer bredte sig fra Deraa til byerne Hama, Latakia og hovedstaden Damaskus. Den 28. april gennemførte militæret den første større operation under opstanden. Den fandt sted i Deraa. Derefter bredte opstanden sig i det tidlige forår 2012. Der udviklede sig hurtigt borgerkrigsagtige tilstande i en række byer, som fx i Homs, hvor et angreb med tunge våben mentes at have kostet 217 civile livet. Det samlede dødstal blev i februar 2012 anslået af FN til at være 8.000, og på dette tidspunkt havde borgerkrigen længe været en realitet.

(3) Teksten er blevet til på baggrund af min B.Sc.-opgave skrevet på Institut for Statskundskab, Københavns Universitet, sommeren 2012.

Samtidig med at regimet eskalerede volden mod oprøret, var der et stigende antal deserteringer fra både militæret og sikkerhedsstyrkerne. Mange af de deserterede sunnier samlede sig i Den Frie Syriske Hær. Deserteringerne var dog langt fra så omfattende, at de hæmmede militærets rolle som regimegarant. Det nationale syriske militær har under hele perioden fra foråret 2011 som helhed været ubrydeligt loyal med Bashar al-Assad.

På den baggrund vil dette kapitel undersøge militærets egenskaber før og under opstanden for derved at belyse, hvorfor opstanden fik et militært udfald og ikke medførte et hurtigt regerings- og eventuelt regimeskifte som i Tunesien, Egypten, Libyen og Yemen.

Civil-militære relationer og regimerobusthed

I alle de nævnte tilfælde spillede landenes militær en vigtig rolle, men de reagerede meget forskelligt på udfordringerne. Det ses tydeligt, at i de tilfælde, hvor militæret slog hårdt ned på opstandene, sidder de autoritære ledere stadig, mens de forholdsvis hurtigt blev fjernet i de lande, hvor militæret direkte eller indirekte støttede oprøret (Bellin, 2012; 127). I Bahrain, der i lighed med Syrien oplevede et hårdt svar fra magthaverne, synes regeringen at have genoprettet sin autoritet, men i Syrien lykkedes det opstanden at bide sig fast på en sådan måde, at landet blev kastet ud i en lang og opslidende borgerkrig.

På den baggrund bliver spørgsmålet altså, i hvilken grad de civil-militære relationer og især militærets institutionalisering kan forklare, hvorfor opstanden i Syrien endte i borgerkrig til forskel fra fx opstandene i Tunesien og Egypten.

Argumentet tager udgangspunkt i Hansen og Jensens 'Challenges to the Role of Arab Militaries' (2008), hvor det anskueliggøres, at militæret i Mellemøsten på grund af pres fra den nye verdensordens normer vil komme til at spille en afgørende rolle for udviklingen af demokrati og nye statsformer i regionen. Hansen og Jensen forklarer dog ikke nærmere, hvad der får militæret til at handle, som det gør, når det bliver presset. Dette kapitel supplerer derfor deres tilgang med teorier om civil-militære relationer, sådan som de formuleres af Eva Bellin (2004), hvor militærets institutionaliseringsgrad tillægges afgørende betydning.

Den bagvedliggende antagelse for militærets ageren undersøges ved at trække på Hansen og Jensens tese om, at militæret kan reagere forskelligt

på den unipolære verdensordens pres, der antages at indeholde incitamenter til at udvikle demokratisering og markedsorientering i mellemøstlige stater, men at militæret har to muligheder: at agere som regimegarant eller regimeudfordrer. De aktivitetsformer, hvor det sidste realiseres, betegnes *'democracy management'* og omfatter fx aktiviteter, som det tunesiske og egyptiske militær varetog under og umiddelbart efter opstandene (Hansen og Jensen, 2012).

Ifølge Hansen og Jensen er det systemiske verdensordenspres ikke den direkte årsag til opstandene i Det Arabiske Forår, men det spillede en indirekte rolle i kraft af den indflydelse, det havde på forholdet mellem regering og militær. I stabile perioder med ringe systemisk pres kunne en regering regne med militærets fulde loyalitet, mens der i labile perioder med kraftigt systemisk pres vil kunne opstå usikkerhed omkring militærets loyalitetsforhold. I den nuværende unipolære tilstand med dens fravær af mulighed for balancering af magten øges labiliteten og dermed usikkerheden omkring militærets loyalitet. Unipolaritetsmodellen applikeret på forholdet mellem regime og militær i perioder med kraftigt systemisk pres kan derfor bidrage til at forklare militærs strategiske valg under opstande.

Spørgsmålet er imidlertid, hvad der *betingelser* givne militærs valg mellem de to muligheder i givne situationer.

Ved hjælp af eksisterende teori om civil-militære relationer analyseres det syriske militærs institutionaliseringsgrad som en mulig forklaring på militærets ageren i forhold til den folkelige opstand (Bellin, 2004). Her antages det, at des mere institutionaliseret et militær er, des mere villigt vil det være til at acceptere reformkrav, fordi det institutionaliserede militærs overlevelse ikke er i direkte forlængelse af det politiske styres. Institutionaliseringsgrad er afledt af Max Webers idealtype for henholdsvis det legalt rationelle og det traditionelle herredømmes organisationsstruktur (Bellin, 2004; 143).⁴ Det legalt rationelle herredømmes organisationsstruktur er bureaukrati,

(4) Søren Schmidt (2013) har taget udgangspunkt i en bredere læsning af Bellin i sin analyse af militære roller i Tunesien, Egypten og Syrien. Fordelen herved er, at baggrundsfaktorer, muligheden for fortsat at finansiere militæret efter et eventuelt regimeskifte, det regionale alliancesystem, den folkelige opstands styrke og eventuelle alternative alliancemuligheder på tværs af befolkning og styre kan inddrages blandt de faktorer, der betinger militærets valg og adfærd. Omvendt er Schmidts analyse af militærets institutionelle forhold ikke så detaljeret. Under alle omstændigheder drager han konklusioner vedrørende det syriske militærs valg, der modsvarer dem, der fremlægges her.

hvorimod det traditionelle er den patrimoniale. På den baggrund kan man opstille følgende hypotese som forklaring på militærets ageren i forhold til politisk opstand: *Jo mindre institutionaliseret militæret er, jo mere sandsynligt er det, at det vil bekæmpe regimeudfordringer.*

Institutionaliseringsgrad og militær adfærd under folkelige opstande

Eva Bellin har stillet spørgsmål om, hvorfor Mellemøstens stater har været særligt autoritære, og hvordan de har modstået demokratisering under den nye verdensordens demokratiseringsbølge. Hun viser, at det ikke er fraværet af demokratiunderstøttende forhold, som hun beskriver som fx stærke civilsamfund og presse. Det er derimod tilstedeværelsen af en række begrænsninger, der styrker de autoritære regimer. Med henvisning til Thedda Skocpols klassiske studie af revolutioner mener Bellin, at hvis en stats tvangsapparater, herunder militæret, er i stand til at undertrykke et oprør, vil regering og regime kunne overleve.

Militæret står i et dilemma under folkelige opstande, idet brugen af vold mod civilbefolkningen svækker statens legitimitet og er i modstrid med dets grundrolle som nationens forsvarer. Det er derfor en udfordring for militæret at støtte et regime med voldsanvendelse mod egen civilbefolkning. Spørgsmålet for Bellin bliver dermed, hvilken reaktion der forventes af et militær over for fx antiregimedemonstrationer. I sin undersøgelse af militærets *vilje* til at undertrykke oprør fremfører hun påstandene om, at *"The more institutionalized the security establishment is, the more willing it is to disengage from power and allow political reform to proceed. The less institutionalized it is, the less amenable it will be to reform"* (Bellin, 2004; 145).

Bellin anvender Max Webers begrebsapparat for organisering af staten under forskellige herredømmetyper. Militærets organiseringsstruktur kan enten beskrives med det rationelt legale herredømmes bureaukrati eller det traditionelle herredømmes patrimoniale organisationsstruktur. Institutionaliseringsgraden skal ikke alene forstås som en afpolitiserings af militæret, men derimod et mål for en organisationsstruktur udledt af Webers idealmodel for bureaukratiet, hvor organisationens loyalitet er bundet til dens mission og ikke en leder. Bellin fremhæver, at idet et institutionaliseret militær muliggør en selvstændig karrierevej for officerer uden for den politiske sfære, er militæret ikke bundet til et specifikt styres overlevelse. Derfor vil det være mere åbent for reformer, da der findes en tjenestemandsetik, der er selvstændig i forhold til statens politiske lederskab.

Omvendt kan patrimonialt organiserede militær ikke forestille sig en eksistens adskilt fra staten, da de vil blive *'ruined by reform'*. På den måde betyder opbygningen af militæret, at der er et skæbnefællesskab mellem lederen og militæret, hvor den ene ikke kan eksistere uden den anden: "Det er ikke den saglige embedspligt og embedsdisciplin, men snarere den personlige tjenertroskab, der er dominerende" (Weber, 1922; 176). Det patrimoniale militær har derfor mere at vinde ved at undertrykke et folkeligt oprør frem for at støtte det, da dets institutionelle overlevelse afhænger af regimet.

Sondringen mellem patrimonialisme og institutionalisering skal ses som idealtyper for civil-militære organiseringsprincipper, og derfor anvendes et kontinuum, der anskueliggør reformvilligheden, som grundlag for en analyse af sandsynligheden for reaktioner i forhold til folkeligt opstand.

Bellins beskrivelse af militærets institutionaliseringsgrad kan opdeles i tre elementer: 1. Militærets politiske relation til regimet samt soldaternes karrierevej, 2. Sondringen mellem offentlig og privat sfære i militæret og 3. De militære enheders organiseringsprincip. Nedenstående figur viser disse principper for henholdsvis institutionaliseret og patrimonialt militær:

Civil-militære relationer: systematiseret koncept vedrørende institutionaliseringsgrad		
Indikatorer	Institutionaliseret militær (høj grad)	Patrimonialt militær (lav grad)
1. Militærets politiske relation til regimet samt soldaternes karrierevej	Fravær af nepotisme Professionelt militær Ansættelser og forfremmelser på basis af meritter	Militæret knyttet til styret ved familiære, etniske og sekteriske relationer Ansættelser og forfremmelser er præget af nepotisme og politisk loyalitet frem for meritter
2. Sondringen mellem offentlig og privat sfære i militæret	Fravær af korruption Tjenestemandesrespekt for position	Økonomisk udnyttelse Korruption
3. De militære enheders organiseringsprincip	Hierarkisk arbejdsdeling Organisering efter militære logikker om effektivitet	Konkurrence og gensidig balancering mellem militære enheder Flere sikkerhedssystemer overvåger hinanden

I det følgende fremstilles det syriske militær i perioden op til opstanden i 2011 med henblik på at placere det i forhold til dette skema. Kan det vises, at det overvejende er patrimonialt, er der hermed fundet en forklaring på dets ageren under opstanden, der er i overensstemmelse med de forventninger, der fremlægges af Bellin.

Det syriske militær og de civil-militære relationer

Efter nederlaget til Israel i 1967-krigen søgte Hafiz al-Assad at afpolitisiere og professionalisere militæret for at styrke dets effektivitet. Hans tiltag var dog meget begrænsede (Zisser, 2002; 121). Zisser beskriver, hvordan det syriske militærs indretning var præget af nepotisme og stærke økonomiske fordele for generaler: *"the loyalty of the army units and the senior officers to Al-Assad was not automatic support for the military commander by a unified professional group of officers. Rather, it was the support of individuals for Al-Assad, based on blood or patron-client ties"* (Zisser, 2002; 118).

I 2000 arvede Bashar al-Assad præsidentposten fra sin far. Han overtog et styre og en række organisationsstrukturer, der i høj grad er baseret på familierelationer og personlige loyalitetsbånd. Til forskel fra Egypten og Tunesien er Syrien sekterisk sammensat. Al-Assadfamilien tilhører alawitterne, der allerede under Hafiz al-Assad blev privilegeret på alle dele af samfundslivet. Alawitterne udgjorde omkring 13 procent af befolkningen, mens sunnierne udgjorde 74 procent. De kristne og druserne udgjorde henholdsvis 10 og tre procent. Alawitternes politiske og sikkerhedsmæssige position i samfundet må forventes at blive meget forandret, hvis al-Assadfamilien mister magten.

Det syriske militær var i perioden op til 2011 en af de vigtigste institutioner i landet og den vigtigste umiddelbare magtbase for præsidenten. Det var også blandt Mellemøstens største målt i procent (5,9) af BNP ved opstandens udbrud. Antallet af soldater i forhold til befolkningens størrelse lå også højt. Det havde 295.000 under våben og 314.000 i reserve ud af en befolkning på 22,5 millioner ifølge ISSS (2012). Militæret havde været aktivt i en række konflikter primært med Israel, men desuden havde Syrien tropper placeret i et til tider besættelseslignende forhold i Libanon fra 1976 til 2005. Endvidere deltog Syrien også i den koalition, der stoppede den irakiske invasion af Kuwait i 1991.

Det syriske militær var ved borgerkrigens udbrud karakteriseret ved en meget stor geografisk og familiær favorisering. Alawitterne udgjorde cirka 70 procent af det syriske militær og havde været basis for rekruttering af op mod 90 procent af officererne. Hoveddelen af resten var sunnier, men de vigtigste poster gik til alawitter, kristne og drusere. Der er således tale om brug af særligt loyale grupper, hvilket kendetegner den patrimoniale organiseringsform.

I tillæg til overrepræsentationen af alawitter blandt de syriske officerer er de øverste positioner i militæret også besat via nepotisme. Al-Assadpræsi-

denterne har udnævnt deres familie og venner til chefer. Zisser fremhæver således, at Hafiz al-Assad udnævnte en personlig ven, der aldrig havde afsluttet sin uddannelse som pilot, til chef for luftvåbnet (Zisser, 2002; 121).

Selv om Bashar umiddelbart efter sin magtovertagelse søgte at svække militærets rolle, bl.a. ved at udnævne sunnier til højtstående positioner i sikkerhedssystemet, har han overvejende fortsat sin fars praksisser med hensyn til forfremmelser af familiemedlemmer og venner til vigtige positioner inden for sikkerhedssektoren. Det var altså tydeligt, at loyalitet over for personer vægtes højere end kompetence ved forfremmelse til militære poster.

Anvendelsen af officerer med sekteriske og familiære bånd fortsattes under opstanden. I juni 2011 blev den sunnimuslimske forsvarsminister Ali Habib erstattet af den kristne general Daoud Rajha. Den reelle ledelse af forsvarsstaben har dog siden opstandens begyndelse været al-Assads svoger Assef Shawkat, der er viceforsvarsminister og tidligere chef for den syriske efterretningstjeneste. Derudover er en række af al-Assads øvrige fætre højtstående officerer.

Den patrimoniale organiseringsform var også udbredt i de mest loyale dele af militæret. Den syriske hærs elitestyrker i den fjerde pansrede division og Den Republikanske Garde består af 100 procent alawitter under kommando af Bashars lillebror Maher al-Assad.

Ovenstående analyse af al-Assadstyrets brug af familiære og sekteriske relationer i det syriske militær viser, hvordan militærets relation til regimet kan kategoriseres som meget patrimoniel. Ifølge Bellins optik er styrets og militærets overlevelse således tæt knyttet til hinanden, hvilket kraftigt reducerer sandsynligheden for, at militæret ville vende sig mod al-Assad i en politisk krisesituation.

Det offentlige og det private i syrisk militær

Syriens militær er karakteriseret ved et patron-klient-forhold, der skal sikre dets loyalitet over for præsidenten. Således er topofficererne blevet økonomisk belønnet, og i flere tilfælde har militæret været et værktøj til personlig berigelse, hvor officerer har brugt deres enheder som personlige ejendomme. Syriske officerer betalte heller ikke helt op til 250 procent told på importerede luksusvarer, sådan som resten af befolkningen gjorde. Derudover er den syriske hær involveret i smugling af bl.a. luksusbiler, smykker og narkotika over den libanesiske grænse. Det var en praksis, der

blev set som et privilegium for officererne, hvilket gjorde deres position meget profitabel – og samtidig betinget af regimets bevarelse (Brooks, 1998, Cook, 2004).

Videre var der meget lidt selvstændig identitet i militæret, hvilket bl.a. ses ved, at militæret gentagne gange har spillet en afgørende rolle ved politiske beslutninger: *"Al-Assad's regime is a military one and few major policy decisions are made without the participation of the topofficers"* (Drysdale, 1982; 89). Det er derfor svært at tale om en selvstændig militær identitet, der er adskilt fra den civile del af staten. Det syriske militær var dybt forankret i regimet gennem manglende selvstændig identitet og høj grad af korruption, hvilket stemmer overens med Bellins teori om patrimonialt organiseret militær.

Det syriske militærs organisering

Al-Assadstyret anvendte både paramilitære elitestyrker og flere autonome militære efterretningstjenester, der ved siden af den almindelige efterretningstjeneste alle har ansvar for at beskytte styret mod intern uro og ikke mindst overvåge resten af militæret (Quinlivan, 1999; 145).

En del af strategien for at begrænse muligheden for militærkup var at have kontrol med strategisk vigtige bygninger. Således oprettede Hafiz al-Assad den første parallelle militære enhed, forsvarskompagnierne, i 1971 med styrker, der var afsat til at have kontrol med lufthavne og regeringsbygninger i Damaskus under broderen Rifaats kommando. Efter Rifaats kupforsøg i 1983 blev forsvarskompagnierne til den fjerde pansrede division. Denne er underlagt militærets kommandostruktur, men har til formål at sikre præsidentens position.

I 1976 oprettedes Den Republikanske Garde, der fungerede som en livgarde for al-Assad (Altunisk, 2002; 87). Den Republikanske Garde havde størrelse som en division, dvs. omkring 15.000 mand, og bestod fuldstændig af alawitter. Den var langt bedre udstyret end det almindelige militær og nød derudover en række økonomiske privilegier, der skulle sikre dens loyalitet. Den Republikanske Garde er ikke underlagt den almindelige militære kommandovej, men svarer direkte til præsidenten. Den har været styrets mest loyale enhed siden oprettelsen, hvor den først var under kommando af Hafiz' kones fætter Adnan Makhlouf, siden Bashar al-Assad og så Maher al-Assad. Dette er klare patrimoniale organiseringstræk.

Ud over de parallelle militære styrker gør det syriske regime udbredt brug af konkurrerende militære efterretningstjenester, der svarer direkte til Bashar og dermed uden om den hierarkiske arbejdsdeling. De vigtigste af disse er flyvevåbnets efterretningstjeneste, hærens efterretningstjeneste og den generelle efterretningstjeneste.

Det var især de militære efterretningstjenester, elitestyrkerne i den fjerde pansrede division og Den Republikanske Garde, der stod for de mest voldelige angreb på civilbefolkningen under opstanden i 2011 (International Crisis Group, 2011; 2). Dette kan ses som en bevidst udnyttelse af de mest patrimonialt organiserede styrkers loyalitet og er samtidig et tydeligt tegn på den interne opsplittning af det militære hierarki.

Ud over de forskellige autonome militære enheder havde det syriske militærs organisering patrimoniale egenskaber i fraværet af en stringent mandskabsorganisering efter militæreffektive logikker (Brooks, 1998; 41). De dele af det syriske militær, der ledes af ikkealawitter, bliver tilknyttet alawitunderofficerer, som rapporterer uden om den normale kommandovej direkte til al-Assad. Fx er størstedelen af de syriske piloter sunnimuslimer, men de logistiske dele af luftvåbnet domineres af alawitter, hvilket umuliggør oprør mod regimet fra piloterne.

Som det fremgik af ovenstående analyse, er størstedelen af den værnepligtige hær bemandet med sunnier. Militæret er imidlertid organiseret således, at disse bliver balanceret af tropper fra andre grupperinger, hvilket mindskede muligheden og sandsynligheden for deserteringer under opstanden.

Sammenfatning: patrimonialisme og opstand

I overensstemmelse med hypotesen om institutionaliseringsgrad og regimeloyalitet viser analysen af det syriske militær, at alle indikatorer for den patrimoniale organisations struktur passer. Relationerne mellem regimet og militæret var præget af overlappende felter. Militæret havde ingen selvstændig identitet, men var gennempolitiseret og korrupt. Den militære organisation var endvidere karakteriseret af udbredt nepotisme. Medlemmer af præsidentens familie udgjorde kernen i både militæret og den politiske ledelse. Alawitterne, den religiøse gruppering, som præsidenten tilhører, og hvis loyalitet er hans magtbasis, er kraftigt overrepræsenteret på ledende poster, ligesom det syriske sikkerhedsapparat er opbygget omkring flere konkurrerende efterretningstjenester, der rapporterer direkte til præsidenten.

På baggrund af ovenstående hypotese, der er udledt af Bellins teori om institutionaliseringsgrad, viser analysen således den forventede sammenhæng mellem variation i institutionaliseringsgrad og variation i den militære reaktion på den folkelige opstand. Der tages forbehold for, at der er tale om *en sammenhæng*, hvilket ikke nødvendigvis er ensbetydende med en kausalitet. Studiet kan dog bidrage til en kvalificering af Hansen og Jensens sondring mellem forskellige former for ageren i forhold til verdensordenspresset. Analysen belyser nemlig, hvordan verdensordenspressets effekt på regimettransitioner i Mellemøsten kan influeres af militærets institutionaliseringsgrad, hvorved det indikeres, at der også fremover bør tages højde for denne medierende variabel i teorien.

Litteratur

Altunsik, Meliha Benli (2002) 'The Syrian Army: How Much of An Actor in Syrian Politics', *The Review of International Affairs*, 1 (nr. 3), 82-94.

Bellin, Eva (2004) 'The Robustness of Authoritarianism in the Middle East: Exceptionalism in Comparative Perspective', *Comparative Politics*, 36 (nr. 2), s139-57.

Bellin, Eva (2012) 'Reconsidering the Robustness of Authoritarianism in the Middle East – Lessons from the Arab Spring', *Comparative Politics*, 44 (nr. 2), 127-49.

Brooks, Risa (1998) *Political-Military Relations and the Stability of Arab Regimes*. New York, Oxford University Press.

Cook, Steven A. (2007) *Ruling, but not Governing – The Military and Political Development in Egypt, Algeria and Turkey*. Baltimore, ML, The Johns Hopkins University Press.

Drysdale, Aladair (1988) 'The Syrian Armed Forces in National Politics: The Role of the Geographic and Ethnic Periphery' i Kolkowicz og Korbonski (red.) *Soldiers, Peasants and Bureaucrats – Civil-Military Relations in Communist and Modernizing Societies*. London, George Allen & Unwin. 28-52.

Hansen, Birthe og Carsten Jensen (2008) 'Challenges to the Roles of Arab Militaries' i Carsten Jensen (red.) *Developments in Civil-Military Relations in the Middle East*. København, Forsvarsakademiet.

Human Rights Council (2011) *Report of the independent international commission of inquiry on the Syrian Arab Republic*. United Nations General Assembly, Human Rights Council, 23.11.2011.

Human Rights Watch (2011) *By All Means Necessary – Individual and Command Responsibility for Crimes against Humanity in Syria*. USA, Human Rights Watch

IISS (International Institute for Strategic Studies) (2012) *The Military Balance 2012*. London, Routledge.

International Crisis Group (2011) *Uncharted Waters: Thinking Through Syria's Dynamics*. Crisis Group Middle East Briefing (nr. 31), 23.11.2011.

Quinlivan, James T. (1999) 'Coups-proofing – Its Practices and Consequences in the Middle East', *International Security*, 24 (nr. 2), 131-65.

Schmidt, Søren (2013) 'Militærets betydning for demokratisering under Det Arabiske Forår – tilfældene Tunesien, Egypten og Syrien', *Internasjonal Politikk*, 71 (nr. 4), 477-502.

Weber, Max (1922/2003) 'Det legitime herredømmes tre rene typer' i Heine Andersen m.fl. (red.) *Udvalgte tekster*. Bind 2. København, Hans Reitzels Forlag, 113-30.

Zisser, Eyal (2002) 'The Syrian Army on the Domestic and External Fronts' i Barry Rubin og Thomas A. Keaney (red.) *Armed Forces in the Middle East, Politics and Strategy*. London, Frank Cass Publishers. 113-30.

Borgerkrigen som krig - det syriske styre, dets oprørsbekæmpelse og dets udfordrere

Lars Cramer-Larsen og Carsten Jensen

Den syriske borgerkrig har været i gang siden foråret 2011. I perioden siden starten har der været flere markante udviklinger. Disse følges i denne tekst. Det overordnede synspunkt er dog, at i perioden fra foråret 2011 til det tidlige efterår 2014 er det ikke lykkedes nogen parter at få et afgørende overtag i styrkeprøven. De mere end tre års kampe har ikke resulteret i, at en enkelt part eller alliance har kunnet komme i nærheden af en endelig sejr. Der er aktuelt hverken en nærliggende politisk eller militær løsning på konflikten i sigte.

Borgerkrige har mange dimensioner. De indeholder magtkampe, økonomiske styringsproblemer og humanitære udfordringer. Der er i hvert fald to dimensioner, hvis man alene forholder sig til magtspørgsmålene: politiske og militære spørgsmål. Det følgende interview med Lars Cramer-Larsen, major ved Forsvarsakademiet, forholder sig primært til den militære dimension, men berører også de politiske spørgsmål, hvor det er relevant. Det redegør også for, hvorfor og hvordan parterne har kunnet holde hinanden i skak ved hjælp af militære, politiske og diplomatiske midler, med udgangspunkt i spørgsmål om det oprindelige Basharregimes forsøg på at fastholde magten fra foråret 2011.

Carsten Jensen (CJ): De fleste samfund, også de autoritære, oplever perioder med åben utilfredshed. Hvorfor startede borgerkrigen så på baggrund af nogle situationer, der egentlig var ret banale set i et autoritært samfunds lange perspektiv?

Lars Cramer-Larsen (LC-L): Der skal man nok se på både samfundets og på militærets side. Der var som nævnt en grundlæggende mangel på vilje til at dele magten i samfundet og trods alt en voksende utilfredshed hos forskellige grupper, der mente, at de ikke havde nogen chancer for at forbedre deres situation inden for styrets rammer. Det var ofte sunnier, især i tilbagestående lokalområder, der var utilfredse, men det var også kurdere i det nordlige Syrien. Deres ulmende skuffelser har været med til at starte

demonstrationer og har givet basis for vilje til at fastholde krav, selv hvor al-Assad slog hårdt ned.

Situationen kan ikke helt sammenlignes med den i 1982, hvor Det Muslimske Broderskab blev nedkæmpet. Dengang viste det sig nemlig, at det var *politisk* billigt at nedkæmpe broderskabet, selv med de meget store tab af menneskeliv, det medførte. Broderskabet var ikke så forankret i samfundet, og styret havde stadig en opbakning, der rakte ud over den snævre alawitiske basis. I den aktuelle konfrontation var der mere opsøgt modstand i den brede befolkning, der var en vis spredning af ny informationsteknologi, der kunne bruges til at formidle og organisere modstanden med, samt måske vigtigere: Selve projektet 'al-Assads og alawitternes Syrien' var gået i opløsning. Det havde ikke kunnet indfri sine mål, og det kunne ikke levere de mest basale ydelser, som nogenlunde velordnede stater forventes at kunne frembringe.

Man bør også se på den måde, som al-Assads styre var organiseret på. Bashar al-Assad var ikke kun leder af den civile side af staten. Han var også øverste militære chef, og de mænd, han havde omkring sig i militæret, havde kun ét svar til folk, der ikke ville indordne sig under den generelle politiske linje: repression. Der var ikke plads til forhandling eller indrømmelser. Bashar al-Assad gjorde sådan set blot, hvad han havde lært af sin fader, der med succes havde handlet på samme måde i forhold til civil uro. Han slog uroen og de farligste fjender ned, hvor han kunne komme til det. Så på den baggrund kan man sige, at når ånden eller de oppositionelle krav først var ude af flasken, kendte styret kun ét svar: det militære. Den *politiske* udfordring blev på den måde vendt direkte til *militær* konfrontation af styret.

CJ: Var der fuld accept af denne politik i den gamle magtbloks militær?

LC-L: Der var måske ikke fuldstændig tilslutning, men dog overvejende opbakning. Der var i hvert fald nok helt loyale folk nok til at holde selve militæret sammen fra starten. Dem, der ikke ville være med til det voldsomme angreb på befolkningen, måtte desertere, hvor det var muligt. Der er eksempler på, at højtstående officerer nægtede at være med. Således blev der givet husarrest til en brigadegeneral, der ikke ville slå ned på sunnier. I mange tilfælde virkede reaktionerne stærkere, men alligevel lykkedes det jo nogle at desertere, og de blev i første omgang grundstammen i Den Frie Syriske Hær (FSA). Denne har fortløbende været en af de centrale organisationer for det moderate og sekulære oprør.

Man skal også huske, at der i udgangspunktet ikke var så store modsætninger mellem militæret som sådan og befolkningen. Mange sunnier og alawitter støttede deres nationale hær som et bolværk mod, hvad de opfattede som trusler fra omverdenen – især Israel. Den del af militæret, de frygtede, var luftvåbnet, fordi det var det, der organiserede forskellige former for efterretningsvirksomhed og undertrykkelse af anderledestænkende. Dette ændrede sig imidlertid meget hurtigt efter de indledende måneder, hvor det blev klart, at hæren i praksis var lige så meget et instrument for al-Assads politik som de hemmelige tjenester.

Så nej, på den ene side: Der var ikke fuldstændig opbakning til al-Assads linje i starten, men dem, der var utilfredse, blev enten inddæmmet og sat uden for indflydelse på forskellig vis – eller også flygtede de fra militæret. På den anden side blev resultatet alligevel, at den del af militæret, der stadig var bevæbnet og under kommando, forblev loyal over for al-Assad, og han stod i princippet med et af Mellemøstens største militær over for en overvejende uorganiseret opposition ved den væbnede konflikts start.

Det syriske militær

CJ: Hvad var det så for et militær, som blev indsat mod oppositionen?

LC-L: Det var som nævnt stort. Selv om der var deserteringer, var der alligevel mange under våben. Samlet set vurderedes det, at den stående personelstyrke ved konfliktens udbrud var på 235.000 med en anslået reserve på 250.000 soldater under våben. Det er grundlæggende svært at angive et nøjagtigt tal for selve den styrke, der kunne bruges i praksis, for en del af de mere politisk usikre enheder blev holdt tilbage på kaserne.

Det var imidlertid også et gammeldags militær i den forstand, at det var opbygget efter principper fra den tid, hvor Syrien holdt sig til Sovjetunionen under Den Kolde Krig. De større enheder i militæret havde en kerne af tropper, der var meget loyale over for styret. Disse kernetroppers rolle var selvfølgelig at være med til at forsvare land og regering mod væbnede fjender, men de havde en dobbeltrolle: De skulle også sikre, at de øvrige ikke forfulgte deres egne dagsordener. De var derfor rekrutteret blandt alawitter. De bedste våben og den bedste uddannelse var reserveret til disse grupper. Omkring dem var der så fyldt op med soldater, der i politisk forstand måtte anses for mindre loyale, og som kom fra de øvrige etniske grupper i samfundet. På den måde var militæret også en del af et sekterisk samfund, hvor religiøse, familiære og lokale tilhørsforhold betød meget i forhold til

forfremmelser, ansvar og opgaver. Samtidig havde styret en stor sektion, der var direkte rettet mod 'den indre sikkerhed'. Forskellige sikkerhedstjenester og 'folkelige komitéer' kunne overvåge befolkningen og i samarbejde med polititjenester opsamle utilfredse. Derfor var militærets vigtigste rolle set under ét da også at være styrets, til forskel fra folkets, beskytter mod ydre såvel som indre fjender.

Ud over at være opbygget efter principper fra Den Kolde Krig var det også et militær, der manglede at opsamle erfaringer fra aktuelle konflikter. Det er svært at sige, om det var uvilje eller inkompetence, men i hvert fald havde man ikke draget den lære, som fx NATO har taget til sig, nemlig at oprør ikke bare er et udtryk for 'ond vilje', men også for utilfredshed og ønsker om forandringer.

Det følger også af denne erkendelse, at hvis man vil bekæmpe oprør, er det ikke nok at bruge militær magt. Man skal også bakke denne op med reformer og politik, der viser, at der vil komme forbedringer inden for de aktuelle politiske rammer. Det skal kunne betale sig at samarbejde befolkningsgrupperne imellem i stedet for at bekrige hinanden. Man skal som styre og militær ikke kun vinde på slagmarken, men også i kampen om hjerter og sjæle.

NATO's COIN-indsats (*counter insurgency* = antioprørsindsats) er baseret på denne erkendelse. Det var det syriske militærs indsats ikke. Det stillede sig tilfreds med at bruge våben. De havde svaret på den udfordring, som opstanden stillede dem over for, parat fra starten: De gjorde som i 1982. Derfor havde de heller ikke noget svar, da det viste sig, at Bashar al-Assad ikke kunne bekæmpe det nye oprør, ligesom Hafiz al-Assad havde kunnet bekæmpe sit. Da den realitet viste sig, var styret allerede delvist isoleret og skulle til at kæmpe for alawitterne og livet mod de modstandere, de i stort omfang selv havde radikaliseret.

Tidspunktet for forhandling og indrømmelser fra styret var til dels forpasset, og oppositionen havde midlertidigt tilkæmpet sig en position i løbet af 2011 og 2012, hvor det syntes at kunne presse al-Assads styrke så langt, at dette ville disintegrere. Samtidig havde styret et fast fortsæt om at ville forsvare alle dele af landet, bortset fra en lille del i det nord- og nordøstlige Syrien, der hurtigt blev opgivet til kurderne, som dermed de facto fik kontrol med relativt store landområder af Syrien. Det kom imidlertid til at betyde, at de regeringstro styrker måtte strække sig til et punkt, hvor de kom tæt på

sammenbrud på grund af overanstrengelse. Dermed havde den ufleksible tilgang til oprørsbekæmpelse tilsyneladende givet bagslag.

CJ: hvorfor kunne al-Assad så alligevel overleve så længe, som han trods alt har gjort?

LC-L: Det blev også klart for dem, der støttede al-Assad-Syrien, og som havde glæde af, at han var ved magten, at han ikke kunne klare sig alene. Derfor begyndte der at komme støtte fra forskellig side. Bashar al-Assads ydre alliancer var baseret på en form for interessesammenfald. Syrien havde været en del af det, man tidligere kaldte HISH-alliancen. Den bestod af autoritære stater og bevægelser, der overvejende bekendte sig til shiaislam eller varianter heraf. Hizbollah i Libanon, Iran, Syrien og det palæstinske Hamas udgjorde dette samarbejde. Hamas var lidt ved siden af de andre, da de er sunnier – og dermed ikke umiddelbart venner af al-Assads Syrien, selv om de til en vis grad udpegede de samme aktører til fjender: USA og Israel. Hamas faldt da også fra som støtte i løbet af perioden efter Det Arabiske Forår. De to øvrige holdt imidlertid fast.

Iran støttede fra 2012 med diplomati, rådgivning, våben og til dels på jorden med folk, der organiserede militser i Syrien, der var baseret på støtte til al-Assad og modstand mod oprøret. Hizbollah kom, hvad angår aktiv støtte, til lidt senere, bl.a. under pres fra Teheran. Hizbollah havde i udgangspunktet støttet de bevægelser, der bar Det Arabiske Forår igennem, men det vendte politisk retning, efterhånden som konsekvenserne af begivenhederne begyndte at vise sig. Da alt kom til alt, valgte de at støtte autoritære ledere frem for demokratiske bevægelser.

I forhold til Syrien betød denne politik, at de entydigt valgte side for Bashar al-Assad, og at de i 2013 begyndte at sende tusindvis af militssoldater, der kunne hjælpe med at forsvare Damaskus mod oppositionens styrker. Disse militser samarbejdede direkte med både det syriske militær og de iranske rådgivere.

Rusland og Kina kom også på banen med diplomatisk hjælp. I FN's Sikkerhedsråd var der en arena, hvor de kunne modvirke forsøg i det internationale samfund på at svække al-Assad. Selv om de ikke direkte støttede ham på landjorden, kunne de sikre, at hans situation i hvert fald ikke blev direkte forværret af fx tiltag, der lignede dem, som FN udsatte Libyens Gaddafistyre for i 2011, og som i dette tilfælde bidrog aktivt til, at oprøret kunne sejre militært.

Rusland og Kina værnede således al-Assad mod international indsats, mens Iran og Hizbollah hjalp på landjorden, og dermed fik Syriens militær efterhånden den hjælpende hånd, der gjorde, at det trods alt kunne holde oprørerne nede, selv om det ikke kunne slå dem endeligt.

CJ: Hvad med oppositionen? Den har jo kæmpet lige så længe som al-Assads styrker og på mange måder med et dårligere udgangspunkt, hvad angår bevæbning, daglige forsyninger, international støtte og så videre. Er den ikke også nedslidt?

LC-L: Jamen, der er også sket meget på oprørssiden. Mens al-Assad blev styrket ved vennernes hjælp, begyndte de indre styrkeforhold i oppositionen at ændre sig. Det havde hele tiden været et problem, at oppositionen var splittet. Den havde dog alligevel kunnet presse al-Assad militært tilbage. Imidlertid var den sekulære, demokratiske og moderate del af oppositionen ved at være slidt af krigen i efteråret 2013, og i det relative tomrum, som svækkelsen efterlod, kunne den ekstremistiske islamisme vokse.

Man kan sige, at tyngdepunktet politisk har flyttet sig fra venstre mod højre i oppositionen, der oprindeligt var orienteret mod det politiske centrum. Al-Nusra brigaderne, der oprindeligt havde udgangspunkt i Al-Qaeda, var de første til at vise, at ekstrem islamisme var blevet styrket. De besluttede efterhånden, at de ikke var en del af en international bevægelse, men en national kraft, der kæmper for 'sharia på syrisk'. De er dog blevet overgået i styrke af IS (Islamisk Stat), der tidligere har været kaldt andre navne som ISIL (Islamisk Stat i Levanten). Dette er en tværnational bevægelse, der bevæger sig over grænserne mellem Syrien og Irak, og som ikke anerkender de nationale skel, som fx al-Nusra ser. IS støttede tidligere al-Nusra, men de udråbte i april 2013 et islamisk kalifat i de områder af Syrien, som de beherskede. Det er som nævnt ikke i overensstemmelse med al-Nusras nationale tankesæt. Der er tale om to politisk forskellige sunnigrupper.

Mens al-Nusra kan antages at have op mod 10.000 mand under våben, antages IS at have fem gange denne styrke. IS-lederne har også kontrol over olieressourcer, der giver dem store summer dagligt, der kan anvendes til anskaffelse af våben og betaling af de styrker, de råder over. Det er svært at sige, hvor loyale disse folk er. Nogle af dem er virkelige overbeviste kernetropper, men der er også eventyrere og rene lejesoldater blandt dem. Endelig har i hvert fald deres kernemilitser en stor fordel i, at de har flere taktikker at vælge mellem. De er trænet til både at optræde som en terrorbevægelse

og til at kæmpe som en 'åben', velorganiseret kampstyrke. Derfor kan de vælge, hvordan de vil kæmpe, alt efter omstændighederne. Det giver dem stor fleksibilitet over for fjender, der er mere rigide på grund af dårligere uddannelse og måske også lederskab med mindre fantasi og selvstændighed. Disse egenskaber antages almindeligvis at være typiske for arabiske hære, herunder den syriske. At IS er kommet på banen med denne styrke i den syriske borgerkrig, kan måske være med til at ændre spillet signifikant.

Al-Assads nye prioriteringer

CJ: Hvordan har styret i Damaskus tilpasset sig de sværere betingelser, du beskriver her?

LC-L: Efter at det blev klart, at de regulære syriske styrker var ved at være nedslidte efter flere års krig mod oppositionen, ændrede styret prioriteringer. Der havde været kampe i forstæder til Damaskus, omkring 20 ugentlige sikkerhedsudfordringer, og selv forsvarsministeriet havde været under angreb. Med den nye tilgang ville man sætte sig 100 procent på Damaskus, og denne taktik blev iværksat under navnet 'Hovedstadens skjold' (*Capital Shield*). Det var i denne sammenhæng, at der blev brugt kemiske våben i august 2013.

Samtidig blev der udviklet nye måder at bruge de forskellige former for enheder på, som den etablerede militære kommandostruktur og de forskellige militser udgør. De nye fremgangsmåder indebærer, at de regulære styrker står for at afgrænse og inddæmme modstandere geografisk, hvorefter militsstyrker kan søge at uskadeliggøre dem ved nærkampe. Dette blev fx set ved belejringen af Homs og ved kampene om Aleppo.

Brugen af tøndebrandbomber mod mål, der også kan omfatte civile, er et tredje af de nye elementer, der er taget i brug. Endelig har man set egentlige etniske udrensninger af områder og byer, der er erobret fra oprørerne. Efter sejren i slaget om byen Qusayr, der ligger strategisk vigtigt tæt ved grænsen til Libanon, så man, at de oprindelige beboere blev udrenset og tvunget til at flytte, mens der blev overflyttet regimetro civile til byen.

CJ: Har disse nye tiltag så ændret forholdene?

LC-L: Det syriske militær er isoleret set blevet svækket. Det har mistet enhver legitimitet i det syriske samfund uden for de alawitiske kernegrupper. Dets omfang er blevet reduceret, og samtidig er en del af dets gamle strukturer blevet brudt op, selv om flyvevåbnet og den insignifikante flåde

dog er bevaret nogenlunde uskadt. Der er sideløbende hermed sket en brutalisering, der kan ses som en sidste udvej i forsøget på at afværge militært nederlag.

Siden 2013 har styret ført en udmattelseskrig, men det er også selv ramt af træthed og ville ikke kunne klare sig uden hjælp fra Rusland, Iran og Hizbollah. På den anden side er oprøret blevet radikaliseret. Hizbollahs hjælp ved slaget ved Qusyar var fx uvurderlig.

Oprørerne samarbejder også, men som oftest på lokalt niveau. De sekulære og de religiøse har ikke nogen fælles overstruktur, men i de enkelte tilfælde, hvor der kæmpes i lokalt afgrænsede rum, kan de godt samarbejde mod den fælles fjende.

Den nye situation efter IS' styrkelse

IS vandt i sommeren 2014 en stor sejr i Raqqaprovinsen i det nordlige Syrien, hvor de erobrede Tabqaluftbasen fra styret. Den var ellers et af de få virkelige støttepunkter for Bashar al-Assad i Raqqaprovinsen. Derfra må deres næste skridt antages at være et angreb på Aleppo. Hvis denne falder til IS, vil både regimet og de sekulære oprørere blive voldsomt svækkede. For al-Assad vil det betyde, at hvis IS fortsætter mod syd og indtager den strategisk vigtige vestlige del af Homsprovinsen, vil en del af de vigtige forsyningslinjer mellem kysten og Damaskus blive skåret over, hvilket vil være en så strategisk markant svækkelse af regimets manøvre muligheder, at det kan være i latent fare for at falde. Et forhold, som endvidere kan tvinge al-Assads støtter i Iran til at øge deres støtte til styret. Som situationen ser ud i dag, kan al-Assad altså ikke for alvor hjælpe sig selv. Han skal fortsat have støtte udefra.

CJ: Kan Hizbollah og Iran stadig gøre en forskel som militære allierede i forhold til at styrke IS som del af oppositionen?

LC-L: De kan hjælpe, men de kan ikke sikre sejr. De er selv under pres. Hizbollah skal dels kæmpe sammen med al-Assad i Syrien for at sikre deres egen forsyningsvej fra Iran og dels for at glæde deres iranske venner og mentorer. Samtidig skal de helst ikke have for store tab, for så bliver de for svage på hjemmefronten. De vil i givet fald miste tilslutning fra deres egne, reducere deres militære kampkraft og dermed autoritet og afskrækkelses-evne i forhold til andre grupper. Hizbollah er derfor nu i et krydspres. De har fjender ude, forskellige slags oprørere i Syrien, og hjemme, de kristne

og sunnierne. Der er mange andre militser, som de i dag skal forholde sig til. Endelig skal man heller ikke glemme, at de også skal markere sig over for Israel. Nasrallah har med andre ord mere travlt end sædvanligt. Derfor er han heller ikke en så nyttig og stabil ven for al-Assad, som han plejer.

Iran kan gøre *noget*, men det har også andre hensyn at tage. Det er ikke nødvendigvis 100 procent interesseret i at holde al-Assad ved magten. Det er ikke ham som person eller repræsentant for en særlig politik for syrerne, de støtter, men al-Assad som en nyttig partner i forsøget på at fastholde international indflydelse for Iran. Hvis al-Assad bliver mere besværlig end hjælpsom, vil de ofre ham. De vil så søge andre måder at holde sammen på deres støtter på. De er allerede i gang med at udvikle militser i Syrien, der kan virke som undergrundshær, selv om selve det centrale styre i Damaskus skulle falde. Derved vil de stadig kunne holde en vis kontaktkanal åben gennem Syrien til Hizbollah i Libanon.

Med hensyn til det praktiske er der også grænser. Iransk militær er todelt. Det klassiske, nationale militær *Artesh* er meget defensivt orienteret og slet ikke egnet til at indgå i en forstærket operation i Syrien. Det skal forsvare Iran mod ydre angreb. Det er til dette formål, at deres styrker er udstyret og trænet. Den måske vigtigere del af iransk militær er Republikanergarden (IRGC), der har det militære ansvar for den islamiske revolution samt at være forsvaret af det politiske præsteskab som sin fornemste opgave. Det er et korps, der er bedre uddannet og udstyret end det nationale militær. IRGC's ekstraterritoriale enhed Qudsstyrken er en brigade under IRGC, som reelt er trænet til at kunne operere uden for Iran. Det er denne styrke, der har leveret ydelserne til al-Assadstyret indtil videre, herunder styrkens mytiske chef: general Qasem Soleimani, som antages at have spillet en central rolle i udførelsen af regimets ændrede strategi i foråret 2013. Selv om IRGC er en stærk militær kraft, er de imidlertid ikke stærke nok til for alvor at kunne hjælpe al-Assad ud af kniben. De viste allerede svaghedstegn i Syrien, da nogle af deres topfolk blev taget til fange af oprørerne og efterfølgende måtte forhandles og købes ud igen.

Dertil kommer, at iranerne også har andre udfordringer at se til. Udviklingen i Irak er den vigtigste. Iranerne skal også været parate til at kunne håndtere trusler mod deres interesser i et Irak, der viser stærke opløsningstendenser. IS er ikke kun en syrisk aktør. De truer også stabiliteten i Irak, og det kan vise sig lige så vigtigt for Iran på lidt længere sigt. Iranerne har hidtil været glade for, at shiaerne i Irak har kunnet bevare regeringsmagten. De ses af

Iran, der også er shiadomineret, som en slags allierede. Alternativet er jo set fra deres synspunkt, at balancen i styrkeforholdet igen vil tippe over til sunnierne. IS presser i den retning. Det betyder fra et iransk synspunkt, at de igen kan stå over for et Irak, der udfordrer dem. Det vil blive set som en tilbagevendende til Saddams Irak, der også var sunnidomineret. Derfor skal iranerne holde ressourcer i reserve til at indsætte der om nødvendigt. Iranerne gør derfor, hvad de kan i Syrien, men de kan måske ikke gøre så meget mere, end de allerede gør. Så konklusionen er foreløbig, at hverken Hizbollah eller Iran kan løfte al-Assad op på det tørre.

Modstandsaksen - Hizbollah og Iran i den syriske borgerkrig

Thomas Vladimir Brønd

Den 26. maj 2013 om morgenen ramte to Katyusharaketter ned i en sydlig forstad til Beirut, som er kendt for sin støtte til Hizbollah.⁵ Generalsekretæren for Hizbollah, Hassan Nasrallah, havde netop holdt en tale den 25. maj 2013 i anledning af den 13. årsdag for Modstand og Befrielse.⁶ Den markerede et vendepunkt for Hizbollah og understregede bevægelsens forstærkede engagement i Syrien, hvilket siden viste sig at være af afgørende betydning for al-Assadregimets fortsatte beståen. Dette engagement har optrappet konfliktens sekteriske dimension, fremmedgjort Hizbollah fra sunnimuslimer i Libanon og i den øvrige arabiske verden samt været medvirkende til at destabilisere Libanon, der allerede var under stærkt socioøkonomisk pres af halvanden million syriske flygtninge i landet. Kort forinden havde Nasrallah været på besøg hos den mangeårige alliancepartner i Teheran og talt med den religiøse leder, Khamenei. Hvem, der overtalte hvem, på dette møde er uklart, men alt tyder på, at både iranerne og Hizbollah var bekymrede over udviklingen på den syriske slagmark. De besluttede sig derfor til at intensivere støtten til al-Assadregimet. I Beirut blev folk på tidspunktet chokerede over den voldsomme kovending i Nasrallahs retorik. Hvad ville dette ikke komme til at betyde for Libanon? En forsker med mangeårigt kendskab til Libanon, som jeg talte med i Beirut, bemærkede, at libaneserne i højere grad end tidligere åbent talte politik på gaden og i taxaen – og at retorikken var blevet mere skinger.

Før talen havde generalsekretæren holdt relativt lav profil med Hizbollahs engagement i Syrien, som med en syrisk aktivists ord hidtil kunne beskrives som 'et konsulentjob': dvs. primært rådgivning og støtte fra specialstyrker. Retorikken blev fulgt hurtigt op med slaget om byen Qusayr, fuldskalamediekrig og et mere direkte engagement på slagmarken af 2.000-4.000

(5) Jeg var på feltarbejde i Libanon på daværende tidspunkt. Dette kapitel baserer sig således på interviews med syriske aktivister og libanesere samt på læsning af åbne mediekilder, rapporter og akademiske tekster.

(6) Denne dag markerer Israels tilbagetrækning fra Sydlibanon i 2000, dog er et lille stykke land på grænsen (Shebaa Farms) stadig besat af israelske soldater.

Hizbollahkrigere med udgangspunkt i et militært hovedkvarter ved Sayyida Zeinab i Damaskus.

Dette kapitel stiller skarpt på Hizbollahs rolle i den syriske borgerkrig som del af den såkaldte 'modstandsakse' mod USA, Israel og vestlige allierede i især Golfen. Modstandsaksen består af al-Assadregimet i Syrien, præstestyret i Teheran og den paramilitære og sociale bevægelse Hizbollah i Libanon, men benytter sig også af militskrigere fra Irak, Pakistan og Afghanistan. Historisk har Hamas også været en del af denne modstandsakse, men i løbet af januar 2012 flyttede Hamas sit hovedkvarter ud af Damaskus på grund af uenigheder med al-Assadregimet om den voldelige bekæmpelse af de fredelige protester i landet.

For at forstå, hvorfor Hizbollah har optrappet sit militære engagement i borgerkrigen i Syrien, og hvorfor talen i maj 2013 også var en symbolsk-retorisk optrapning, er det nødvendigt at gennemgå bevægelsens rolle i Syrien, siden de fredelige protester begyndte i marts 2011. En række åbne kilder indikerer, at bevægelsens rolle i konflikten har udviklet sig i en sådan grad, at nogle analytikere tillægger Hizbollah og Iran hovedvægt i forklaringen af, hvorfor regimet ikke faldt, som mange havde forventet. Dette er en sandhed med modifikationer, men sikkert er det, at disse regimens to støtter har spillet en vigtig rolle for dets fortsatte overlevelse. Og sikkert er det også, at Libanon er blevet destabiliseret af Hizbollahs engagement, ligesom den sekteriske polarisering er blevet mere fremtrædende.

Hizbollahs rolle i Syrien vil blive diskuteret sideløbende med Irans – af den simple grund, at de to alliancepartnere i måske højere grad end nogensinde før samarbejder og er afhængige af hinandens beslutninger. For at forstå, hvorfor de to beskrives i parløb, er det nødvendigt at kende de historiske forudsætninger:

Hizbollah i modstandsaksen – et historisk rids

Hizbollah blev dannet som en paramilitær modstandsbevægelse mod Israel i 1982, men har siden udviklet sig til en social bevægelse og et politisk parti med magtfuld indflydelse i hele Libanon.⁷ Det libanesiske politiske system bygger på konfessionalisme, hvor magt og beføjelser tildeles de forskellige religiøse grupperinger. Systemet er baseret på en folketælling fra 1932 og

(7) Denne historiske gennemgang baserer sig primært på Alagha, 2011, Deeb, 2006, Norton, 2014 og Harik, 2005.

den såkaldte Nationale Pagt fra 1943 mellem maronitiske kristne og sunnimuslimer, som gav disse to grupperinger uproportionalt mere magt i parlament og regering end shiamuslimerne. Samtidig blev den religiøse 'sekt', man tilhørte, den kanal, der gav en adgang til statens ressourcer. Dette betød, at den hastigt voksende shiamuslimske befolkning i især Syd-libanon (som grænser op til Israel) og Bekaadalen (på grænsen til Syrien) var underrepræsenteret i det politiske system og kunne kanalisere færre statslige ressourcer, hvilket var medvirkende til en voksende fattigdom i de shiamuslimske landområder. Med andre ord: Den demografiske udvikling havde overhalet et stagneret politisk system.

Politisk engagerede shiamuslimer sig i 1960'erne og 1970'erne især på venstrefløjen i Det Libanesiske Kommunistparti og Det Syriske Socialistisk Nationale Parti. En række historiske begivenheder var dog medvirkende til, at venstrefløjen blev udfordret af et islamisk alternativ til det vestligt kapitalistiske verdensbillede, der voksede frem i Libanon: nemlig Den Islamiske Revolution i Iran i 1978 og de to israelske invasioner af Libanon i 1978 og 1982. Tusindvis blev dræbt under invasionerne, 450.000 blev fordrevet i 1978, og yderligere 250.000 i 1982, hvoraf mellem 800-3.500 blev dræbt under massakrerne på civile i flygtningelejrene Sabra og Shatila den 16.-18. september (cirka en fjerdedel var shiamuslimske flygtninge, hvoraf de resterende hovedsageligt var palæstinensiske flygtninge). Massakrerne blev udført af den kristne Kataëbmilit, men var de facto godkendt af de israelske styrker, som befandt sig få hundrede meter derfra, under ledelse af hærfører (og senere premierminister) Ariel Sharon. En række modstandsgrupper og udløbere af den shiamuslimske bevægelse Amal blev dannet herefter med politisk islam som den primære ideologiske løbebane. De modtog finansiel støtte og træning fra Iran. Og i 1985 samlede disse grupperinger sig og annoncerede 'Guds Parti' (*Hizb Allah*) og dens militære arm, 'Den Islamiske Modstand' (Al-Muqawama) i et 'Åbent Brev til De Underkuede i Libanon og Verden'. I modsætning til den mere sekulære Amalbevægelse⁸ positionerede Hizbollah sig eksplicit med et religiøst, transnationalt islamisk udsyn inspireret af Den Islamiske Revolution i Iran.

(8) Amal, som blev dannet i 1974, blev ligesom Hizbollah dannet for at forbedre 'underkuedes' forhold i Libanon. Selv om dette primært betød den shiamuslimske befolkning, arbejdede bevægelsen principielt for at forbedre forholdene for alle underkuede i landet uanset sektærisk tilknytning, dog med islam som inspiration. Derfor opfattes Amal som mere sekulær i modsætning til Hizbollahs mere tydelige islamistiske ideologiske linje.

Det var på denne baggrund, at Hizbollah blev dannet. Modstanden mod Israel er helt central for bevægelsens opståen, ligesom relationen til Iran – og dermed også til Irans allierede Syrien – var central fra begyndelsen.⁹ Hizbollah kan ikke ses som en syrisk eller iransk stedfortræder i den libanesiske borgerkrig eller som deres agent på den politiske scene efter fredsaftalen i Taif i 1989. Hizbollah er derimod en selvstændig libanesiske bevægelse, som har bibeholdt stærk tilknytning til Iran. Dette gælder ikke bare finansielt. Officielt følger Hizbollahs råd af religiøse lærde (*majlis al-shura*) ayatollah Ali Khamenei, som efterfulgte ayatollah Ruhollah Khomeini i Iran. Den nuværende politiske leder af Hizbollah, Hassan Nasrallah, følger også Khamenei.¹⁰ Det er især under hans lederskab siden 1992, at bevægelsen er blevet mere 'domesticeret' (Norton, 2007). Med dette menes, at der er sket en ideologisk udvikling, der modsvarer de praktiske realiteter i Libanon. Hizbollah har udviklet sig fra at være en revolutionær bevægelse med panislamisk udsyn (de 'Underkuede i Libanon og Verden') til en mere realistisk national politisk spiller i det konfessionelle politiske system, samtidig med at det er en social bevægelse med uddeling af serviceydelser og en betydelig militær kampstyrke. Således deltog bevægelsen i valget allerede i 1992, men beholdt våbnene og fortsatte guerillakrigen mod den israelske besættelsesmagt i Sydlibanon frem til dennes tilbagetrækning i 2000.

Selv om Hizbollah er en vigtig og domesticeret libanesiske bevægelse, har Nasrallah beholdt det transnationale udsyn (hvilket talen i maj 2013 også er et eksempel på). Bevægelsen blev ofte anset i den arabiske verden for at være en af de mest slagkraftige modstandere af Israel og forkæmpere for den palæstinensiske sag. Bevægelsen har formået at bibeholde sit image som

(9) Til trods for at Hafiz al-Assads regime i Syrien og Saddam Husseins i Irak begge var inspireret af samme Baathideologi, var de to regimer hinandens fjender. Syrien støttede således Iran under den lange og blodige Iran-Irak-krig (1980-1988). Efter Saddams fald fortsatte Iran-Syrien samarbejdet i Irak: Hafiz' søn, Bashar, tillod islamistiske grupperinger, herunder al-Qaeda, at rejse igennem og endda træne på syrisk territorium for at bekriige amerikanerne i Irak. Iran forfulgte en tostrengt strategi gennem støtte til både sunni- og shiaislamistiske grupperinger og samtidig påvirkning af den politiske proces i Baghdad (og i de kurdiske områder i nord) i retning af en Iranvenlig regering.

(10) Khomeini er *marja' al-taqid* (kilde til efterlevelse) for Nasrallah, og bevægelsen er således også tæt på den iranske styreform, *vilayat i-faqih* (gejstligt styre) formuleret af ayatollah Ruhollah Khomeini. Dog er det op til hvert enkelt Hizbollahmedlem, som Lara Deeb (2006) fremhæver, at afgøre, hvilken *marja'* man følger. Nogle efterlever dog ikke Khamenei, men Muhammad Hussein Fadlallah, der ligesom en anden af datidens prominente lokale ledere, Sayyid Musa al-Sadr, var udlært i det shiareligiøse læringscentrum Najaf i Irak. Både Fadlallah og al-Sadr var lokale aktivistiske ledere, som med deres sociale aktiviteter var en del af den nye shiamuslimske bevægelse i 1970'erne.

modstandsbevægelse, også efter israelsk tilbagetrækning fra Sydlibanon, bl.a. ved i 2006 at bekæmpe israelsk militær trods omfattende israelske bombardementer af hele Libanon. Dette skete også med støtte fra Iran og Syrien. Syrien var meget aktivt til stede i Libanon som del af Taifaftalen i 1989 med militære styrker og efterretningsagenter, som påvirkede den politiske proces. Hizbollah har haft gode relationer med Syrien, også efter tilbagetrækningen i kølvandet på mordet på den libanesiske premierminister, Rafiq Hariri, i 2005.

Aksens rygrad trues

I starten af Det Arabiske Forår var Nasrallah positiv i sin retorik om de folkelige opstande. Således lykønskede Nasrallah i februar 2011 "det tunesiske folk for deres historiske revolution, deres kamp, og deres opstand," og i marts samme år holdt han en tale, hvori opstandene beskrives som 'frihedsrevolutioner'. Det faldt i god jord hos Hizbollah at se diktatorerne Ben Ali (Tunesien) og Mubarak (Egypten), der blev set som USA's allierede, falde for folket.¹¹ På samme måde bød ledende figurer i Iran de arabiske revolutioner velkommen og placerede dem ideologisk med inspiration fra Irans egen 'Islamiske Revolution'. Da volden for alvor tog fart i Syrien i marts og april, fik diskursen dog en helt anden lyd for Hizbollah. Nasrallah mindede nu om Syriens vigtige rolle i modstanden: "Syrien (...) er en vigtig militær støtte til modstanden. For eksempel, de vigtigste missiler, som faldt i Haifa og det centrale Israel (i 2006), var syriske missiler, givet til modstanden af Syrien" (Crisis Group, 2014). Derudover opfordrede han til dialog mellem det syriske folk og Bashar al-Assad, som ifølge Nasrallah ønskede reformer. På dette tidspunkt var det ikke tydeligt for Hizbollah og Iran, at al-Assadregimet var truet.

Relativt tidligt i den militære fase i 2011 kom der rapporter om iranske revolutionsgardisters tilstedeværelse på al-Assads side med bl.a. snigskytter, som skød fredelige demonstranter. Hizbollah benægtede at have tropper i Syrien. Så sent som i maj 2012 udtalte Nasrallah: "Vi har ikke kæmpet, og vi vil ikke kæmpe, i Syrien." Senere, da det blev klart, at Hizbollahkrigere *var* til stede i Syrien, lød de officielle meldinger, at de krigere, som var i Syrien, var der af egen fri vilje for at beskytte libanesiske shiamuslimske landsbyer i grænseområdet.

(11) For en gennemgang af Hizbollahs position tidligt i de arabiske opstande, se Haugbølle, 2011.

I løbet af 2012 blev det klart for Iran og Hizbollah, at al-Assad ikke kunne nedkæmpe oprøret. Afhoppere fra hæren havde dannet Den Frie Syriske Hær, store områder i nord og i syd var uden for regimets kontrol, og regimet var under militært pres på mange fronter – inklusive i hovedstaden Damaskus. En bombe dræbte i juli 2012 nogle af regimets topfolk i hjertet af Damaskus, herunder forsvarsministeren og viceforsvarsministeren, og sårede en række andre.

I efteråret 2012 fangede syriske oprørere 48 iranske specialtropper, som senere blev forhandlet fri af al-Assad mod løsladelsen af 2.000 oprørere. Mod slutningen af 2012 intensiverede Iran sin støtte til al-Assad. Nu gennemføres ikke bare en 'håndfuld flyvninger' om ugen, men adskillige flyvninger hver dag med forsyninger – personel, våben, ammunition – fra Teheran til Damaskus. Lederen af den iranske revolutionsgardes al-Qudsmilits, Qassem Suleimani, kommer oftere og oftere til Damaskus. Han ryktes for at tilsvine den syriske hærs inkompetence: "Den syriske hær er ubrugelig!" Han hyldede ved samme lejlighed den iranske paramilitære milits, *Basij*: "Giv mig en Basijbrigade, og jeg skal erobre hele landet" (Filkins, 2013). Hassan Shateri, en anden iransk højtrangerende veteran i Revolutionsgarden, blev dræbt i februar 2013 i Syrien. Han var en vigtig officer og personlig ven af Suleimani. Set fra Teheran vandt de sunnimuslimske oprørere mere terræn og truede al-Assadregimets overlevelse. En iransk gejstlig sagde i en tale: "Hvis vi mister Syrien, kan vi ikke holde Teheran." Sammenligner man denne udtalelse med Nasrallahs tale i maj 2013 og udviklingen i øvrigt, tegner der sig et fælles billede: Både Iran og Hizbollah ser nu i stigende grad al-Assadregimets potentielle fald som en eksistentiel trussel. Tiltroen til, at al-Assad selv kan nedkæmpe oprøret, er væk.

All in for al-Assad: kampen om Qusayr

"Jeg har tre punkter, som jeg vil fremlægge – og den første er *ekstremisternes (takfiri)*¹² dominans og kontrol. Hvis de tager kontrollen, så vil Syriens, Libanons og hele regionens fremtid blive meget mørk. For det andet: Syrien er ikke længere en arena for folkelig revolution mod et politisk system, men en arena bebyrdet med et politisk projekt ledet af USA og Vesten og deres regionale værktøjer. Og vi ved alle, at det amerikanske projekt helt og holdent er et israelsk projekt. For det tredje: Syrien er *modstandens* rygrad og støtter *modstanden*, og *modstanden* kan

(12) *Takfiri* henviser til dem, der benævner andre som vantro, og er blevet en samlebetegnelse for sunniislamistiske ekstremister.

ikke sidde med hænderne i skødet, når dens ryg er ved at blive knækket. Vi er ikke dumme. (...) En fornuftig og ansvarlig person lever til fulde op til sit ansvar. Hvis Syrien falder i hænderne på Amerika, Israel, *takfirierne* og alle Amerikas værktøjer i regionen, så vil *modstanden* være under belejring, og Israel vil invadere Libanon for at genoptage sine aspirationer og planer. Så vil Libanon vende tilbage til endnu en israelsk æra. Hvis Syrien falder, så er Palæstina tabt, og *modstanden* i Palæstina tabt – Gaza, Vestbredden og Jerusalem tabt. (...) Vi er gået ind i en helt ny fase for nogle uger siden. Denne nye fase kaldes immunisering af *modstanden*, beskyttelse af dens ryggrad og immunisering af Libanon. (...) Jeg lover jer sejr endnu en gang!”

Generalsekretæren for Hizbollah, Hassan Nasrallahs tale den 25. maj 2013 i anledning af den 13. årsdag for Modstand og Befrielse.¹³

Efter mere end to ugers intensive kampe trak oprørstropperne sig ud af byen Qusayr den 5. juni 2013. Især Hizbollah led store tab ved de heftige kampe, men havde samtidig også investeret dyrt i netop denne kamp. Sejren skal ses i forlængelse af Nasrallahs tale den 25. maj: Det var nødvendigt for Hizbollah at kunne præsentere en vigtig sejr i en by relativt tæt på den libanesiske grænse som del af både en ny mediestrategi og en ny militær strategi.

Hizbollah har altid prioriteret sin mediestrategi højt. Via dets forskellige tidsskrifter, netportaler og især satellit gennem tv-stationen *al-Manar* søger Hizbollah at tegne sit eget image i Libanon og resten af den arabiske verden. Talen blev således holdt inden sejren, men efter at kampen om Qusayr var begyndt. Sejr var afgørende for Nasrallahs troværdighed, ligesom den var afgørende for, at oprørerne skulle fratages militære, symbolske og psykologiske ressourcer. Mange folk på gaden i Beirut var nærmest chokerede over, hvor åbenmundet Nasrallah var om engagementet i Syrien, over, at Hizbollah øjensynligt nu ville gå *all in* for al-Assad, og over, at dette sandsynligvis ville betyde en yderligere destabilisering af Libanon. Men på gaden i Dahiyeh, som er Hizbollahs højborg i Beiruts sydlige forstæder, uddelte man slik til folk på gaden, og sejren blev højlydt fejret med dyttende biler og sang.

Kampen om Qusayr var således ikke bare en militær sejr, men lige så meget en kamp om at fremstille Hizbollah som sejrrig mod en ny, ekstremistisk

(13) Denne dag markerer Israels tilbagetrækning fra Sydlibanon i 2000, dog er et lille stykke land på grænsen (Shebaa Farms) stadig besat af israelske soldater.

takfiri-fjende, som en trussel mod Libanon. Hele den syriske oppositions spektrum af forskelligartede grupperinger – fra sekulære til ekstremistiske islamister – blev hermed slået over en kam og defineret som *takfirier* til stor provokation for almindelige sunnimuslimer i Syrien og Libanon. Qusayr varslede ud over et nyt fjendebillede også andre nye udviklinger for både Hizbollah, Syrien og Libanon. Resten af dette kapitel vil redegøre for netop disse udviklinger.

Sayyida Zeinab-basen i Damaskus: strategi og samarbejde

Qusayr var ikke bare en symbolsk sejr. Byen ligger i grænseområdet til Libanon og var en del af oprørernes forsyningssystem. Derudover ligger Qusayr tæt ved hovedvejen til Homs og videre mod regimets territorier i kystområdet omkring Tartus og Latakia. Qusayrs militærstrategiske betydning har dog også i nogen grad været overvurderet i medierne – netop som del af Hizbollah og modstandsaksens strategi om at producere en synlig sejr i medierne på det afgørende tidspunkt i maj 2013. Ser man bort fra overdrivelserne, spiller Qusayr alligevel en væsentlig rolle i Hizbollahs og al-Assads militære strategi.

For Hizbollahs vedkommende er det vigtigt at kontrollere grænseområdet til Libanon i forsøget på at dæmme op for oppositionens trafik mellem Libanon og Syrien. Det er især vigtigt for at undgå, at selvmordsbombere kan trænge ind i Libanon. Denne strategi blev fulgt op i november 2014 med en offensiv for at udstøde syriske oprørere fra Qalamounbjergene (også i grænseområdet), ikke mindst omkring byen Yabroud. Med denne offensiv blev det sværere for ikke bare ekstremistiske selvmordsbombere, men også sekulære og humanitære aktivister at rejse frem og tilbage for at foretage nødhjælpsoperationer i belejrede dele af bl.a. Damaskus. Det var sandsynligvis tropper fra Jabhat al-Nusra og Islamisk Stat¹⁴ under pres fra al-Assads Qalamounoffensiv, som i august 2014 kom i alvorlige kampe mod den libanesiske hær i byen Arsal i Bekaadalen i Libanon. For al-Assads vedkommende er det vigtigt at kontrollere området omkring hovedvejene nordpå, således at der kan skabes en fri korridor til regimets områder på

(14) Jabhat al-Nusra er en ekstremistisk, syrisk oprørsgruppe og al-Qaedas officielle repræsentant blandt de syriske oprørsgrupper. Islamisk Stat er en organisation, som startede i Irak og ligner al-Nusra ideologisk, men som i januar 2014 blev bekæmpet af en samlet front af syriske oprørsgrupper, herunder al-Nusra, og skubbet tilbage militært fra bl.a. Aleppo. Siden har organisationen dog vundet væsentligt terræn i især Irak gennem alliancer med lokale stammer og folk fra det gamle Saddamregime. Begge organisationer råder over betydelige økonomiske og militære aktiver.

middelhavskysten. Homs' ødelæggelse og fald – efter tre års belejring og udsultning – kan også placeres som del af denne strategi.

Qusayr er også et eksempel på, hvordan Hizbollah, syriske tropper og iranerne samarbejder på slagmarken. Typisk bomber det syriske luftvåben først fra luften, hvorefter specialstyrker fra Hizbollah, Iran og syriske tropper, der er særligt trænet i guerillakrig, rykker ind. De almindelige syriske fodsoldater kommer typisk senere og deltager i patruljering mv. På jorden kan der således iagttages et hidtil uset samarbejde mellem modstandsaksens medlemmer – Syrien, Iran, Hizbollah og andre krigere fra især den tidligere Mahdimilits i Irak og den irakiske Abu Fadl al-Abbas-brigade.¹⁵

Koordinationen på jorden er således ofte succesfuld mellem ret forskelligartede styrker. Der er også set eksempler på, at Hizbollahofficerer har kommandoen over mindre syriske enheder. Der var tilmed meldinger om, at slaget om Qusayr blev koordineret personligt af førnævnte iraner, Qassem Suleimani. Der er opsat træningslejre i både Syrien, Libanon og Iran, hvor soldater fra alle landene trænes i bl.a. guerillakrig. Hizbollah og iranerne har også medvirket til træningen af den paramilitære syriske milits, Det Nationale Forsvar (*al-difa'a al-watani*), som i nogen grad består af de såkaldte *shabiha*-milits.¹⁶ Da der stadig var udbredte, massive og fredelige folkelige demonstrationer dagligt i Syrien, blev *shabiha* især brugt til at angribe, anholde og dræbe disse civile demonstranter. Det Nationale Forsvar blev i starten oprettet som en milits af loyale ekstremister, som kunne blive vigtig, i tilfælde af at regimet skulle falde.

Meget tyder på, at både kampe og træningslejre koordineres fra et fælles hovedkvarter ved Sayyida Zeinab-helligdommen i Damaskus. Det var her, at mange af disse krigere først kom til på grund af helligdommens symbolske betydning for shiamuslimer. Kaldet til at forsvare helligdommen har spillet en vigtig symbolsk rolle, netop fordi den ligger i udkanten af Damaskus og dermed meget tæt på de oprørskontrollerede Vest- og Østghouta samt den palæstinensiske flygtningelejr, Yarmouk.

(15) Mahdimilitsen, under ledelse af Muqtada al-Sadr, bekæmpede amerikanerne i Irak efter Saddams fald og spiller fortsat en væsentlig rolle i især Bagdad og det sydlige Irak. Abu Fadl al-Abbas er en brigade i Syrien på al-Assadregimets side, som består af irakiske militssoldater fra bl.a. Mahdimilitsen.

(16) *Shabiha* er den arabiske betegnelse, som dækker over en række bander af al-Assad-loyale ekstremister.

Hizbollahsoldater, iranske soldater fra Republikanergarden og militsfolk fra især Irak er dog ikke kun aktive i området omkring Damaskus og i grænseområdet til Libanon. Det er dokumenteret, at de også har deltaget i kampe i Deraaprovinsen i Syd, i Homs og så langt væk som Aleppo og Idlib i Nordsyrien. I de mere perifere områder ser det dog ud til, at der er færre af denne type tropper, og at de i højere grad spiller en støttende rolle i forhold til syriske regeringstropper.

Spillover i Libanon

Modstandsaksens intensiverede kamp for al-Assad har haft og vil fortsat få konsekvenser ikke blot for udfaldet af den syriske borgerkrig, men også for nabolandene. Hizbollahstøtter præsenterer ofte bevægelsens engagement i Syrien som et nødvendigt onde: Hvis ikke Hizbollah greb ind i borgerkrigen, ville Libanon blive ramt meget hårdt af sunnimuslimsk ekstremistisk terror. Faktum er imidlertid, at Libanon er blevet ramt af en række bombeangreb både i hovedstaden Beirut og i grænseområderne siden Nasrallahs tale i maj 2013. Hizbollahs hjemmebane i de sydlige forstæder er blevet ramt adskillige gange. Målene har været civile bygninger, hvor mange Hizbollahstøtter bor, den iranske ambassade og det iranske kulturinstitut. En fremtrædende Hizbollahofficer blev endvidere skudt i sit hjem i Beirut. Efter Qalamounoffensiven er bombeangrebene stilnet noget af, men de er ikke fuldstændig ophørt. Det er svært at vurdere, hvorvidt disse angreb er stilnet af på grund af Qalamounoffensiven eller, som rygter fortæller, på grund af en regional konsensus mellem Saudi-Arabien og Iran om ikke også at bekæmpe hinanden via stedfortrædere i Libanon.

Både moderate og ekstremister blandt Hizbollahs modstandere er også blevet ramt af bomber. I august 2013 blev to moskéer i Tripoli angrebet. 47 mennesker blev dræbt, og 500 såret. En fremtrædende politiker fra 14. marts-koalitionen og tidligere finansminister, Muhammad Chatah, blev endvidere sprængt i luften i downtown Beirut på vej fra et møde den 27. december 2013. En ekstrem prædikant og hans tilhængere i Saida, Sheikh Ahmad al-Assir, kom i voldsomme kampe mod den libanesiske hær den 23.-24. juni 2013. Al-Assir italesatte den afsky, som stadigt flere moderate sunnimuslimer føler imod Hizbollah. I den forbindelse er det værd at huske på, at Hizbollah traditionelt nyder støtte blandt dele af den sunnimuslimske befolkning især på grund af sin modstand mod Israel. Disse sunnimuslimer bliver nu i stigende grad fremmedgjort af Hizbollahs engagement i Syrien og af dets stempling af den syriske opposition som helt og holdent ekstremistisk (*takfiri*).

Perspektiv: modstandsaksen i bredere sammenhæng

Iran og Hizbollah spiller utvivlsomt en vigtig rolle for al-Assadregimets fortsatte overlevelse. For disse to regionale allierede er al-Assads overlevelse en eksistentiel kamp, som i nogen grad også kan tilskrives den generelle internationalisering af konflikten i Syrien. Iran ønsker ikke et Saudi- eller Golf-venligt styre i Syrien, da man herved ville miste en vigtig allieret og forbindelse til Hizbollah. Ingen af dem støtter al-Assad personligt, og der er ideologisk afgørende forskelle imellem dem. Den kompromisløsning, som nogle har håbet på, er en overgangsfigur, som ville tjene Hizbollahs og Irans interesser i tilstrækkelig grad. Sådanne potentielle overgangsfigurer er der desværre få af, og regimet i Damaskus gør et ihærdigt forsøg på at eliminere dem, som findes.

Når analytikere diskuterer Irans og Hizbollahs rolle, har de en tendens til at fokusere ensidigt på disse to aktører. Fx spiller det syriske luftvåben en afgørende rolle på slagmarken og for terroriseringen af civilbefolkningen. Den syriske hærstabstal overgår også langt både Hizbollahs og Irans.¹⁷ Mange analytikere undlader at pege på det pres, som Hizbollah internt udsættes for på grund af sit engagement i Syrien – ej heller, at der har været meldinger om, at den iranske republikanergarde er under økonomisk pres på grund af sit engagement i Syrien. Det bliver til stadighed sværere at forsvare indsatsen, hvis Hizbollahkrigere vender hjem i ligposen fra områder i Syrien langt fra den libanesiske grænse uden synlige resultater. Selv om Hizbollahs medieapparat gør et ihærdigt forsøg på at lave koblingen, er fokus de facto afledt fra kampen mod Israel, hvilket strategier i USA og Israel er tilfredse med. Denne tilfredshed synes dog kortsynet, når man tænker på de potentielle langsigtede konsekvenser af den forøgede koordination på jorden mellem modstandsaksens spillere og på Hizbollahkrigernes nye erfaring med guerillakrig på den syriske slagmark.

Manglen på vestlig støtte til moderate, sekulære oprørsgrupper og al-Assads kampagne for at radikalisere en fredelig og folkelig revolution (bl.a. ved løsladelse i 2011 af tusindvis af ekstremistiske islamister fra Sednayafængslet og ved at slå hårdt ned på fredelige, demokratiskindede revolutionære) har medvirket til, at ekstremistiske grupper som Islamisk Stat og Jabhat al-Nusra dominerer billedet. Nasrallahs linje er som benzin på det sekteriske bål, og Hizbollahs engagement vil fortsætte spirallen: Ekstremistisk jihad på begge

(17) Ingen tal er præcise, men de fleste taler om op mod 50.000 dræbte syriske styrker og nogle hundrede Hizbollahkrigere (ud af 2.000-4.000 soldater til stede i Syrien).

sider vil afføde hinanden – ekstremistiske sunnimuslimer vil blive kaldt til jihad mod ekstremistiske shiamuslimer og omvendt.

Modstandsaksens sammenhold er ikke en absolut nødvendighed – interesser og positioner skifter, hvilket dette kapitel også viser eksempler på. Jo længere tid en regional konsensus, som balancerer Saudi-Arabiens, Golfens, Ruslands, USA's og Irans interesser, udsættes, desto flere mennesker vil dø i den syriske borgerkrig, og desto mere vil ekstremismen slå rod i landet.

Litteratur

Alagha, Joseph (2011) *Hizbollah's Identity Construction*. Amsterdam University Press.

Deeb, Lara (2006) 'Hizballah: A Primer' i *Middle East Online Report*.

Filkins, Dexter (2013) 'The Shadow Commander', *The New Yorker*, 30.09.2013. (Sidst tilgået 29.05.2014).

Harik, Judith Palmer (2005) *Hezbollah – The Changing Face of Terrorism*. I.B. Tauris.

Haugbølle, Sune (2011) 'Hizbollah og det Arabiske Forår', *Militært Tidsskrift*, 140 (nr. 3), 169-76.

Husseini, Rola El (2010) 'Hizballah and the Axis of Refusal: Hamas, Iran and Syria', *Third World Quarterly*, 31 (nr. 5), 803-15.

Crisis Group (2014) *International Crisis Group: Lebanon's Hizbollah Turns Eastward to Syria*. Middle East Report 153, 27.05.2014.

Norton, Augustus Richard (2007) 'The Role of Hezbollah in Domestic Politics', *The International Spectator*, 42 (nr. 4), 475-91.

Norton, Augustus Richard (2014) *Hezbollah: A Short History*. Princeton University Press.

Rubin, Michael (2009) 'The Enduring Iran-Hezbollah-Syria Axis', *Middle Eastern Outlook* (nr. 6), 1-6.

Sullivan, Marissa (2014) *Hezbollah in Syria*. Middle East Security Report 19. Institute for the Study of War, april 2014.

3.

Mediestrategier og kampen om dagsordenen

Konflikten i Syrien - i syriske og arabiske medier

Jacob Skovgaard-Petersen

Syriens digitale krig og dens narrativer

Thomas E. Nissen

Konflikten i Syrien - i syriske og arabiske medier

Jacob Skovgaard-Petersen

Som alle andre krige er borgerkrigen i Syrien også en mediekrig. Medier lever af konflikter, og konflikter lever af medier. Men for medierne er der vanskelige valg at træffe: Hvordan kan man sikre sine læsere og seere en fuld version af begivenhederne? Hvordan verificerer man historier, som parterne leverer? Hvordan omgås man den part, hvis version man slet ikke kan godtage? Og hvordan forholder man sig kritisk over for den part, der moralsk og politisk er mere antagelig? Kan man lade sig indleje af hans styrker? Hvordan undgår man at blive parthaver i krigen eller bare lovlig nyttig for den ene part? Eller er det faktisk i orden i visse tilfælde?

Endelig er krige naturligvis dødelige, også for journalister. Og hvad gør man som medie, når ens medarbejdere eller lokale hjælpere bliver fanget, fængslet eller dræbt? Her er Syrien langt det værste sted i verden i dag. På World Press Freedom Day i maj 2014 var antallet af dræbte mediefolk i Syrien nået op på 328.¹⁸ Det er de dræbte; hertil kommer et tusindtal i regimets fængsler og et voksende antal kidnappede, særligt af oprørernes militser, som håber at få penge for dem. Eller som Islamisk Stat, at henrette dem offentligt som straf for amerikanske angreb.

De færreste krige i dag er interstatslige, hvor to stater retter vilje, våben, mandskab og medier imod hinanden, og andre stater er allierede eller neutrale. Mange af de mest blodige konflikter finder sted mellem grupper inde i stater, men med internationale forgreninger, ofte i form af regimets støtter og modstandere. Takket være emigration og kommunikation – og derved identifikation – kan man i fjerne stater se befolkningsgrupper og meningsdannere tage stærk stilling for den ene eller anden part i sådanne konflikter. Ofte gennem deres egne kontakter og kanaler. Medierne er med. Men langt fra lige stærkt alle steder og ikke alene ud fra en nøgtern vurdering af ulykkernes omfang. Alle ved, at konflikten i Congo er grum, men få følger med. Udlandsredaktører på alle andre end de mest ambitiøse internationale aviser ved, at dette stof ikke interesserer deres læsere tilstrækkeligt – hvorved

(18) <http://sn4hr.org/blog/2014/05/05/world-press-freedom-day-in-syria/>

det heller aldrig vil komme til det. Syrien er langt mere central end Congo, ikke bare fordi landet ligger i Mellemøsten, men fordi konflikten rummer attraktive mediemæssige komponenter: først ubevæbnede demonstranter imod militær og civile agenter, tydeligt inspireret af tilsvarende folkelige opstande i Tunesien og Egypten. Siden borgervæbninger og opstand og involvering af så ideologisk betydningsfulde aktører som Iran, Saudi-Arabien, Israel og Tyrkiet, rivalisering mellem verdens stormagter og lammelsen af FN's Sikkerhedsråd. Men også brede konflikter mellem kurdere, arabere og tyrkere, mellem sunni og shia. For ikke at tale om de kristnes skæbne. Syrien er jo også en del af det område, hvor verdens store religioner blev til.

Borgerkrigen i Syrien er altså væsentlig for et stort internationalt publikum og dermed medierelevant. Samtidig er den også af stor interesse for medieforskning. Næste kapitel skal handle om, hvordan netop krigen i Syrien har været ført ud i ukendt terræn, når det kommer til krig over internettet.

Dette kapitel skal derimod omhandle de dimensioner af krigen i Syrien, hvor internettet interagerer med andre medier lokalt. Mediekrigens arabiske dimension. For krigen pågår i, hvad der indtil for nylig var en af de mest stagnerede, men i dag en af de mest dynamiske mediesfærer i verden: den arabiske. Syrien er blot én af 23 arabisktalende stater i regionen og et nøgleland i den arabiske verden. Borgerkrigens parter og mange af deres støtter taler samme sprog og henvender sig til et kolossalt vigtigt publikum, det arabiske, som i dag også bor i Europa og USA. Hvor selve krigshandlingerne er præget af et voldsomt asymmetrisk rustningsforhold, hvor den ene part besidder alle tunge våben, er det langt fra tilfældet, når det kommer til medierne; håndholdte kameraer kan noget, som håndvåben ikke kan. Al-Assadregimet kontrollerer Syriens lufterum, men ikke dens æter. Mediekrigen er også asymmetrisk, men ikke uden mønstre.

Velkommen til al-Assads Syrien

Det var en sær oplevelse at ankomme til Syrien i 1980'erne. Den internationale lufthavn i Damaskus havde vel en fem-seks afgang om dagen, og den i Aleppo højest én. Til trods for at begge byer var flere gange større end København. Man var i et Østland; alt blev kontrolleret. Også til udrejse af landet skulle man have visum. En bustur mellem landets byer fordrede, at man blev registreret, og flere gange undervejs blev man standset ved checkpoints, og bevæbnede soldater gennemrodede éns papirer igen.

Det var vanskeligt at finde ud af, hvad der foregik. Sproget havde jeg ganske vist lært i forvejen, så vanskeligheden lå mere i, at folk ikke rigtig sagde noget. De var ikke meget tilbøjelige til at tale om politik, andet end om Israel og palæstinenserne lidelser. Og medierne var på samme måde. Syrien havde tre landsdækkende aviser: Baath (partiets), Tishreen ('Oktober', hærens) og Thawra ('Revolutionen'), men for det utrænede øje var de identiske. Millionbyen Aleppo havde en enkelt lille avis på størrelse med Fanø Ugeblad. Radio og tv var et statsligt monopol, som folk troligt så. Alle steder var der selekterede udenrigsnyheder med en antivistlig vinkel og en hel del kommentarer i en voldsomt indigneret tone med mange tillægsord, som jeg så kunne lære. Indlandsnyt var ret begrænset; præsidenten havde åbnet en ny fabrik, sagt det og det, mødt den og den. Alt i en utrættelig iver for at bekæmpe uretfærdighed i udlandet og gøre hjemlandet om muligt endnu bedre. Der var også delegationer af udlændinge, fx bulgarske arbejderkvinder, der fik forevist byen Quneitra ved Golanhøjderne (som israelerne havde sønderbombet et par årtier forinden) for at udtrykke, hvor stort et indtryk ødelæggelserne havde gjort. Der var altid en fjende: konkrete stater, internationale sammensværgelser, kapitalen, agenter. De syriske medier var altid mobiliserende, altid i krig. Så da krigen kom her i 2011, var det hele lagt til rette – nu imod befolkningen selv.

Alt i alt et helt kontrolleret, pauvert medie billede, som på ingen måde afspejlede, hvad den syriske intelligentsia tænkte eller mente om verden. Hvad enten det var regimet eller dets skjulte kritikere, havde de andre kanaler til information – i landet selv private netværk. Medierne skrev den officielle linje: Hvad man måtte vide, og hvad man måtte mene. Og det var jo nyttigt for enhver at vide. Ingen forventedes at tro på det, men alle forventedes at gentage det, i hvert fald offentligt. Det var altså ikke hjernevask, men disciplinering. Og medskyld. Den amerikanske politolog Lisa Wedeen har kaldt det 'som om-samfundet' (Wedeen, 1999; 67-86). Med sine 'som om-medier'.

Desværre var udenlandske medier ikke meget bedre, når det kom til Syrien. Landets naboer var stort set alle fjender – Israel, Jordan, Irak, Tyrkiet (Libanon var i borgerkrig, men på vej til at blive en syrisk lydstat). Deres medier var ikke synderligt velinformerede om interne forhold i Syrien og var lige så negativt selektive, som syrerne var om dem. Internationale medier, også arabiske, var hæmmet af, at Damaskus krævede, at deres korrespondenter skulle være syrerere – så havde regimet jo altid en familie at true. Mediemæssigt var Syrien et lukket land.

Tiden efter årtusindskiftet ændrede ikke fundamentalt på denne lukkethed. I år 2000 kom Bashar al-Assad til og tillod oprettelsen af private medier. I et kort 'Damaskusforår' piblede de frem, og særligt Damaskus' intelligentsia afholdt saloner og diskuterede landets fremtid. Et politisk satireblad, *al-Dumari* ('Nattevægteren'), angreb korruption og inkompetence i statsadministrationen. Det blev snart lukket ned. Men udgiveren og deltagerne i salonerne fortsatte mere diskret med at mødes og drømme om egentligt borgerskab og medbestemmelse. I 2005 lykkedes det at samle repræsentanter for forskellige oppositionelle strømninger i en fælles 'Damaskuserklæring', der loyalt, men bestemt, opfordrede til seriøse reformer af det politiske system. Regimet reagerede med fængslinger, og en del aktivister måtte gå i eksil. En privat sektor voksede frem, men domineret af regimets egne folk, ofte sønner af ledende politikere og officerer, som fik adgang til kontrakter og tilladelser, endog monopoler. Enkelte af disse snyltekapitalister, såsom al-Assads fætter Hassan Makhoul, oprettede også private medier. Hvor de traditionelle statsmedier var regimet selv, der talte, var det i de nye medier sykoferne.

Efter år 2000 voksede presset fra medierne udefra. Bashar al-Assads egen tiltrædelse var et forvarsel. *Al-Jazeera*, den ny stærke panarabiske tv-station, dækkede parlamentets nominering af ham, hvor man skyndsomst ændrede forfatningen (imod dens egne regler for ændring), så det ikke var et problem, at han ikke var fyldt 40. For regimet og dets støtter et udtryk for national enhed og beslutsomhed, for alle andre en eklatant udstilling af en samling marionetter, et 'som om-parlament'. Regimets kontrol med udenlandske korrespondenter fortsatte, og dækningen af syrisk indenrigspolitik forblev svag, men kritikken af regimer som det syriske voksede i de panarabiske medier. Syriske oppositionelle kom nu jævnlige til orde i debatprogrammer på de panarabiske kanaler, og mange syrere vænnede sig til at se substantielle programmer i stedet for den statslige 'som om-menu'. I det vigtigste medie overhovedet, tv, måtte det syriske styre affinde sig med ikke længere at have kontrol med, hvad dets borgere så af nyheder og debat. Langsomt forstod regimet, at spillet nu gjaldt om at influere internationale medier, snarere end simpelthen at forbyde dem. Til gengæld var der jo også muligheden for at nå hele det arabiske publikum, som var 10 gange større end den syriske befolkning selv. Her blev det syriske styre hjulpet af, at den arabiske opinion gennem årtier havde opfattet det palæstinensiske problem som områdets væsentligste, samt at den amerikanske invasion i Irak i 2003 hurtigt løb ind i vanskeligheder. Begge spillede ind i de traditionelle syriske udenrigs-politiske positioner: antizionisme og antiimperialisme – og invasionen af

Irak fjernede tilmed truslen fra Saddam Hussein, al-Assads arvefjende. For mange, særligt på den arabiske venstrefløj, var Syrien konfrontationsstaten mod Israel, der modsat Jordan og Egypten ikke lå under for vestligt pres. Igennem 2000-årene var Syrien derfor krumtappen i den såkaldte 'modstandsakse' imod vestligt hegemoni – Iran, Syrien, Hizbollah og Hamas – der nød stor popularitet i panarabiske medier, særligt når konflikter blussede op imellem Israel og Hamas og Hizbollah. Regimet kunne ikke kontrollere de panarabiske medier, men det kunne ride på bølgen.

Ikke altid dog. Da libaneserne i 2005 gjorde oprør imod deres syriske besætttere, var de store arabiske medier på libanesernes side, til al-Assads og syrernes forbitrelse. Og andre problemer lurede: Syrerne kunne kritisere de provestlige regimer for ikke at stå fast over for Vesten, men internt i de lande var oppositionen islamistisk, og islamisterne og det syriske regime var ideologiske fjender. Særligt de mere ekstreme salafister anså simpelthen alawitterne, al-Assads egen religion, for et kætteri, der skulle bekæmpes. Modstandsaksen var i det ydre en stærk alliance, men nedenunder var den en borgfred mellem antagonistiske kræfter. Golflandene, som finansierede og husede de nye stærke panarabiske kanaler, var ikke helhjertede støtter af en antivestlig politik og anså i virkeligheden Iran for den største udenrigspolitiske trussel.

Syrien kunne altså lukrere på en udenrigspolitik, som var populær i vide kredse, men som kun *al-Jazeera* af de store arabiske kanaler fuldtonet turde støtte. *Al-Jazeera* havde imidlertid en islamistisk tendens, foruden en grundlæggende mission om at lære araberne at respektere forskellige synspunkter – i diametral modsætning til Syriens egne medier.

En ny og mere overraskende alliance var imidlertid ved at forme sig: Ganske overraskende blev det lukkede Syrien hjemsted for en blomstrende tv-serieindustri, der eksporterede til de panarabiske kanaler. Tv-serier var et virksomt kulturelt instrument og en anden mulighed for at påvirke den brede arabiske opinion – og samtidig få den hjemlige befolkning til at identificere sig tættere med styret. Nogle serier, fx satirer, kunne rumme en kritisk brod, fordi de tog den lille mands sag og gjorde grin med systemet. Men som mange påpegede, tjente det måske nærmere som en sikkerhedsventil, der kunne lukke luften ud af vreden, uden at det blev til organiseret politisk handle. Samtidig var den syriske satsning på store historiske serier også en mulighed for at indarbejde idéen om den retfærdige hersker, som tog sig af sit folk og følte for det som en fader, langt bedre end det kunne styre sig selv.

Krigens nye medier

Da oprøret brød ud i 2011, stod det hurtigt klart, at Syrien var i et medielys, det aldrig har prøvet før. For første gang blev der nu rapporteret inde fra Syrien i stor stil – til syrerne selv og til verden omkring. Og regimet havde ikke kontrol over det. Til trods for regimets og loyalisternes formelle monopol evnede det ikke at lukke af for daglige reportager fra demonstrationer, begravelser, dokumentation af tortur, nedslagtninger, resolutioner, civil organisering og meget andet. Også fortidens massakrer blev nu lagt frem.

Den altafgørende årsag er internettet og almindelige menneskers nye muligheder for at rapportere, hvad der foregår. Den *citizen journalism*, som de nye medier giver mulighed for, er kommet til udfoldelse i Syrien i en grad som intet andet sted. Det er der flere grunde til. Teknologisk er der sket nye kvantespring: I samarbejde med udenlandske aktivister er det blevet muligt at uploade gennem nye kanaler, primært gennem satellitforbindelser. Mobiltelefoner har fået kameraer og lagerplads. Facebook og Twitter er vokset voldsomt i den syriske revolution, i forhold til den tunesiske og den egyptiske, hvor de først fik deres berømmelse, men i Syrien er de suppleret af YouTube. Samarbejdet med internationale medier har været meget stærkt, særligt i de første to år. Hertil skal lægges en imponerende indsats med træning af unge aktivister, som hurtigt forstod nødvendigheden af dokumentation; som de typisk ville sige det: Hvis demonstrationerne ikke bliver uploadet, har de ingen effekt. Senere gjaldt det i endnu højere grad krigsforbrydelserne.

En sidste grund er det, vi hidtil har talt om, nemlig alle traditionelle mediers svage tilstedeværelse i Syrien. Det lukkede land. Da demonstrationerne brød ud, var få internationale medier på plads. Korrespondenter med syrisk statsborgerskab måtte hurtigt gøre deres stilling klar, og mange sidder i dag i eksil. Nu kom andre rejsende til, men uden det store kendskab til landet. Da landet i 2012 blev delt op i regime- og oprørskontrollerede områder, måtte de vælge mellem enten at få visum og mandsopdækning på regimeside – også danske journalister har været med på sådanne arrangerede ture – eller at blive ført ind i landet gennem oprørskanaler. Begge steder var de under pres for at skrive deres værters version, hvilket naturligvis også skete, selv om der også kom mange gode og kritiske reportager ud. Men mange ting skete samtidigt på mange lokaliteter i landet. Den eneste måde, man kunne følge med – også som journalist – var ved at sidde og scrolle sig gennem alt det materiale, som syrerne selv uploadede: deres rystede billeder, oprørte stemmer, redigeringer, vinkler og versioner.

Statens medier

Syriens statslige tv, radio og aviser samt den lille loyalistiske private sektor har fra begyndelsen af opstanden afvist enhver legitimitet til demonstrationerne og opstanden, ligesom de har forbigået enhver rapportering om de overgreb, som hæren, efterretningstjenester eller regimets væbnede bander, *shabbiha*, har begået. De daglige rapporter er om terroristiske grupper, der støttet af udlandet har infiltreret landet og foranstalter mord og ødelæggelse, men tappert imødegås af landets væbnede styrker. Fremvisning af beslaglagte våben, tilståelser fra terrorister og analyser fra militærfolk er derfor faste programpunkter. Ligesom sange og hylder til Bashar al-Assad og interviews med jævne syrere, der bakker ham op – ligesom i 'gamle dage' under Hafiz al-Assad. Hverken troskabserklæringerne eller tilståelserne er nødvendigvis løgn. Men begge dele kan omvendt sagtens være det: Befolkningen ved, hvad der forventes, når de får stukket en mikrofon til ansigtet, og hvad konsekvenserne er, hvis de udtrykker andet end støtte. Og de tilstående terrorister har efter al sandsynlighed været tortureret.

Min studerende Zenia Bredmose Henriksen har analyseret de statslige tv-stationers dækning af borgerkrigen i efteråret 2013. Der er forskellige ting at bemærke. Vigtigst er nok, at det panarabiske element, som jo ligger til grund for Baathpartiet, er helt forladt til fordel for en voldsom syrisk nationalisme. Interessant er også, at det religiøse element – igen noget, som det sekularistiske Baath ignorerede – nu er meget tydeligt. Statsmedierne har under konflikter relanceret befolkningen som fromme syriske patrioter, der respekterer hinandens religion og er stolte over Syriens rolle i kristendommens og islams historie. De andre religioner som shiaislam, alawitternes og drusernes religion er stadig fraværende. Det syriske flag, landskaber og historie hyldes i panoramaer, sange og historiske programmer – omtrent som den europæiske nationalisme i 1800- og 1900-tallet. Det er et land, et folk og en historie, som unge mænd skal være rede til at ofre sig for.

Den panarabiske scene

Ved siden af de syriske kanaler har der også fra begyndelsen været internationale kanaler, der støtter det syriske regime (og den største syriske kanal, *al-Fada'iyya al-Suriyya*, kan også ses over hele den arabiske verden). Det er for det første Irans arabiske nyhedskanal, *al-Alam* – som også har sendt fra Danmark – der med korrespondenter i landet har givet en version tæt på det syriske regimes, men naturligvis uden det voldsomme patriotiske islæt. Det samme gælder Hizbollahs satellitkanal, *al-Manar*, som altid har været kendt for en militaristisk tone og dækning. For *al-Manar* er det modstandskamp

imod verdens undertrykkere og det vestlige hegemoni. Begge kanaler er mediemæssige komponenter i den klassiske modstandsakse. I perioder har de nedspillet deres shiitiske identitet, men under borgerkrigen er den trådt lidt mere frem, om end strategien er at karakterisere oprørerne, ikke som sunnier, men som *takfirier*, dvs. ekstremistiske jihadister og salafister, der opfatter hovedparten af jævne sunnimuslimer som kættere. Det er på den måde ikke shia mod sunni, men shia og sunni mod ekstremister. Dette billede var i de første år af opstanden stærkt fordrejet, men med grupper som Jabhat al-Nosra og særligt ISIS er det derimod træffende. ISIS, efter det arabiske akronym omtalt som 'Daash', spiller en stor rolle i nyhedsdækningen: I disse kanaler er det en kamp mellem al-Assad og ISIS. Den civile opposition i ind- og udland og det internationale samfund får kun en forbigående behandling. Endelig er der *Rusiya al-yaum*, den russiske nyhedskanal på arabisk, som jeg vil tro, har et ret ubetydeligt publikum, og som er mindre antiisraelsk og vil vise mindre forståelse for politisk islam end *al-Alam* og *al-Manar*.

Endelig er der så den nye panarabiske nyhedskanal, *al-Mayadeen*, som vinder frem, fordi mange arabere opfatter islamismen som den største trussel og er frustrerede over Golfens mediedominans. *Al-Mayadeen* er grundlagt af Ghassan bin Jadou, en tuneser, som i mange år var *al-Jazeeras* Beirutkorrespondent, og som i 2011 sagde op i protest mod dækningen af Syrien. *Al-Mayadeen* støtter det syriske regime og er formodentlig finansieret af Iran gennem arabiske forretningsfolk. Den er mindre ensidig end syrisk stats-tv, mindre militant end *al-Manar* og mere arabisk end de russiske og iranske kanaler på arabisk. Faktisk er den 'panarabistisk' og længes efter en tid, hvor fjenden var zionisterne og imperialisterne, helten var Nasser i Egypten og FLN i Algeriet, og medierne var domineret af 'progressive' og 'engagerede' intellektuelle. Al-Assad og hans angiveligt sekularistiske og arabistiske styre ses som en sidste bastion for denne 'progressive' arabiske tradition, der også indbefatter bevægelser som det palæstinensiske PFLP.

Over for disse kanaler står langt mere magtfulde arabiske satellitkanaler placeret i Golfen og med en anti-al-Assad-agenda. Det gælder først og fremmest de to dominerende nyhedskanaler *al-Jazeera* og *al-Arabiya*. *Al-Jazeera*, ejet af emiren i Qatar, har som nævnt tidligere behandlet al-Assadregimet ret favorabelt, fordi det var konfrontationsstat med Israel. Det tog da også cirka en måned og et forgæves forsøg på mægling fra Qatars side, før stationen rullede sig ud med støtte til demonstranterne, både i en ret ensidig nyhedsdækning og i debatprogrammerne, hvor forskellige synspunkter,

herunder regimets repræsentanter, krydsede klinger. *Al-Arabiya* ligger i Dubai, men kanalens hovedinvestor, Waleed Al Ibrahim, er tæt på den saudiske kongefamilie. *Al-Arabiya* er oprettet som en rival til *al-Jazeera* og har traditionelt været langt mere kritisk over for 'modstandsaksen' end *al-Jazeera*. *Al-Arabiya*s chefredaktør, Abd al-Rahman Rashid, er en ret provestlig stemme i det arabiske mediebillede. Til gengæld havde stationen det vanskeligere med de arabiske revolutioner i 2011, som på den ene side var liberale og vestligt orienterede, men på den anden side også en trussel imod Saudi-Arabiens kongehus. Begge kanaler forsøgte at fremstille opstanden i Bahrain som fundamentalt anderledes end de andre revolutioner for hermed at legitimere de andre Golfstaters militære intervention til støtte for Bahrains konge. Selv om Qatar og Saudi-Arabien begge har været modstandere af al-Assadregimet, har de samtidig konkurreret om at få indflydelse på den syriske politiske opposition – en kamp, som Saudi-Arabien synes at have vundet i 2013. Her er det ikke mindst forholdet til Det Muslimske Broderskab, der skiller vandene, idet Qatar har understøttet bevægelsen, mens Saudi-Arabien har modarbejdet den kraftigt. De to kanaler er blevet set intenst inde i Syrien – til regimets store vrede – og har samarbejdet fint først med demonstranterne og siden med den væbnede opstand – for Saudi-Arabiens vedkommende navnlig Den Frie Syriske Hær. Kanalerne er kritiske over for den jihadistiske ISIS, som særligt i 2014 er blevet en væsentlig magtfaktor rent militært.

Ud over de arabiske nyhedskanaler har også vestlige lande nyhedsstationer på arabisk: *BBC Arabic*, *France 24* og USA's *al-Hurra*, med BBC som den vigtigste. Alle tre stationer har udvist sympati for den syriske opstand, men også omtalt menneskerettighedskrænkelser begået af oprørsstyrker.

Konklusion

Krigens første offer er sandheden, siger man. Men var sandheden der da til at begynde med? I Syrien var den der, Sandheden med stort s, den eneste statsgodkendte måde at fremstille verden på. At den er krigens offer, skal man ikke begræde fra et mediemæssigt synspunkt. Det, man så har fået i stedet, er mange sandheder. Tilspidsede, ensidige sandheder. Medier, som komplet udelukker nyheder, som ikke bekræfter deres sandhed, og synspunkter, som ikke ligger på deres linje. Det gælder i ekstrem grad al-Assads og loyalisters medier, og det gælder de små oprørsmilitærs medier. De unge medieaktivisters medier opererer i det mindste med flere fjender – regimet og jihadistterne. Men også de udenlandske arabiske medier er tydeligt tendentiøse – også de vestlige, om end de ikke undertrykker store historier

om massakrer, uanset hvem der begår dem, og bestemt rummer mange forskellige synspunkter. Måske fordi man bagved sporer en rådvildhed om, hvad der egentlig er at gøre. Her er Syrien, som krige er flest – man skal være langt væk for at anskue dem ulidenskabeligt.

Krige afgør ikke, hvem der har ret; kun, hvem der bliver tilbage, siger man på engelsk, hvor det bliver et spørgsmål om *right and left*. De arabiske medier er alle mobiliseret, og mange har flyttet sig. Igennem en årrække er de arabiske medier, særligt tv, blevet mere frie, og staternes indflydelse på deres programmer er mindsket. Krigen har vendt den retning om: Censuren er strammet, loyaliteten flages, og selvkritikken lider. Særligt i lande som Egypten og Libanon mærker man en stærkere selvcensur. Men propagandamedier trives kun, så længe nogen vil betale, og så længe nogen er villig til at forbruge dem. Det vil ikke vare ved. Og siden ingen stat længere vil kunne kontrollere sine borgeres medieforbrug, må man forvente, at kritiske medier igen vil vokse frem. I den arabiske verden finansieres medierne ikke af køberne, men af ejerne. Så uanset hvem der bliver vinder og taber i den syriske konflikt, vil olielandene stå med en varig fordel. Mens magthaverne i Syrien vil stå med et forarmet land.

Men krig er opfindelsernes moder, siger man jo også. Og sandt er det, at det syriske medielandskab, som i årtier var stagneret, i dag er voldsomt dynamisk. Det er vanskeligt at forestille sig, at det enerådende, regimestyrede medielandskab kommer tilbage. Ligesom Syriens øvrige landskaber er det nok ødelagt for stedse. Men mange mennesker vil længes tilbage efter dét, ligesom de længes tilbage til den rolige tid før myrderierne, hvor regimet sikrede ro og orden, så længe man var klog nok til ikke at kritisere det og heldig nok til ikke at have en attraktiv forretning eller datter, som en højtstående officer forelskede sig i. De nye medier har aktiveret mange unge syrere, og de bliver ikke nemme at inddæmme igen. I de såkaldt befriede områder har de vænnet sig til at administrere lokalt. Denne borgerrolle kan al-Assad, IS eller andre autoritære magter uden tvivl fratvinge dem igen. Men kan de også engang i fremtiden forhindre dem i at bruge deres smartphones? Det har jeg svært ved at forestille mig.

Litteratur

Wedeer, Lisa (1999) *Ambiguities of Domination*. Chicago.

Syriens digitale krig og dens narrativer

Thomas E. Nissen

Borgerkrigen i Syrien foregår i høj grad i den virtuelle verden, særligt igennem sociale medier, som den gør i den fysiske verden. Her handler det om at vinde opbakning til ens narrativ om, eller version af, konflikten for at være i stand til at mobilisere støtte, såvel moralsk (normativt) som fysisk, samt forhindre modparten i at kommunikere og på andre måder opnå effekt i og igennem sociale medier.

Den internationale medieopmærksomhed på anvendelsen af sociale medier i Syrien kom med ét på dagsordenen i foråret 2010, hvor man kunne følge en lesbisk aktivistisk blogger rapportere fra Damaskus. Historien spredte sig meget hurtigt, men næsten lige så hurtigt (inden for få dage) fandt medierne også ud af, at 'hun' faktisk var en 'han', mere præcist en midaldrende skotsk mand ved navn Tom MacMaster (Addley, 2011).

Historien i sig selv siger ikke meget om den kamp, der i dag foregår om narrativet i og igennem de sociale medier i Syrien – og så igen, jo. Den illustrerer, hvordan sociale medier – med den rigtigt vinklede historie – kan få et budskab ud til hele verden hurtigt, og hvordan traditionelle medier vil viderebringe historier fra de sociale medier uden nævneværdig kildekritik. Den illustrerer også, hvordan sociale medier kan bruges til at skjule ens identitet, og hvordan forskellige aktører vil forsøge at afsløre sådanne skjulte identiteter. Alle disse og mange flere facetter af historiefortælling og sociale medier i konfliktsituationer er i dag vigtige brikker i Syriens digitale krig og dens narrativer.

”Konflikten i Syrien er verdens første cyberborgerkrig. Kommunikation i cyberdomænet er et centralt aspekt i strategien og taktikken for både al-Assad og oprørerne” (Rohozinski i Farwell og Arakelian, 2013). Denne udtalelse kommer fra Rafal Rohozinski, som leder det canadiske firma SecDev Groups indsats, når det kommer til monitorering af internetaktiviteter i Syrien for både det canadiske og det amerikanske udenrigsministerium. Han fortsætter med at pointere, at ”det er svært at overdrive, hvor meget begge sider er afhængige af cyberkapaciteter til at artikulere deres strategiske

narrativ, enkelte historier, temaer og budskaber. Krigen i Syrien har vist en integration af den fysiske og informationsmæssige krigsførelse, som er uden fortilfælde” (Rohozinski i Farwell og Arakelian, 2013). Internettet og særligt sociale medier bliver brugt til ’kommando- og kontrolformål’, som kommunikationsmiddel mellem adskilte grupperinger og internationale støtter og til at koordinere og synkronisere handlinger på jorden i Syrien. Internettet bliver også brugt til efterretningsindhentning og opnåelse af situationsforståelse igennem bl.a. *crowdsourcing* af informationer fra områder, hvor den ene eller den anden side ikke har fysisk adgang. Ydermere bliver internettet og særligt sociale medier brugt af oppositionen til at modtage træning og rådgivning om militære emner fra aktører uden for Syrien. Slutteligt, men absolut ikke mindst, bliver internettet og i særdeleshed sociale medier brugt til at føre psykologisk krigsførelse for at påvirke strategiske målgruppers (både internt i Syrien og internationalt) perception, holdning(er) og i sidste ende adfærd.

Der foregår med andre ord en informationskrig i konflikten (borgerkrigen) i Syrien via sociale medier, som er rettet såvel mod interne som eksterne målgrupper, som grundlæggende er en kamp om at blive hørt og undertrykke modpartens stemme. En informationskrig, der både er på ord og billeder – i form af konkurrerende narrativer – og bliver udspillet ’fysisk’ i cyberdomænet igennem computerangreb og hacking.

Med denne udvikling understøttes skabelsen af nye begreber i krigsførelsen også. Man kan nu tale om begreber som ’krigsførelse per distance’ (*remote warfare*) og ’virtuelle operationsområder’ (*virtual theatre*), som en videreudvikling af begrebet *theatre of operations*. Det har den betydning, at man ikke længere, på grund af udviklingen af informations- og kommunikationsteknologien og dennes anvendelse i væbnede konflikter, behøver at være til stede på jorden i en konfliktzone for at have mulighed for at påvirke, hvad der foregår der. På den anden side kan personer og grupperinger i en konfliktzone også have effekt uden for landet. En af de problemstillinger, der knytter sig til dette, er, at fx ekstremistiske grupper nu har væsentligt nemmere ved at rekruttere end tidligere. Det er også i Danmark et af de meget omtalte aspekter af borgerkrigen i Syrien. Netop det, at teknologien har globaliseret borgerkrigen i Syrien, gør også, at når man ser på den strategiske kommunikation og de strategiske narrativer (som nu har virkning langt uden for Syrien), får krigen i og igennem de sociale medier en enorm betydning. Specielt når det kommer til ’informationskrigen’ i Syrien.

Mobilisering til krig

En meget stor del af informationskrigen i Syrien handler om at mobilisere målgrupper til at støtte afsenderens formål. Der vil her være tale om loyale eller neutrale målgrupper og som oftest om målgrupper, der allerede befinder sig inden for afsenderens sfære. Det behøver ikke nødvendigvis være en sfære, der er defineret af nationalitets- eller statstilhørsforhold. Det kan også være, at målgruppen er bundet sammen af etniske, religiøse eller måske sproglige tilhørsforhold på tværs af statsgrænser eller slet og ret af en fælles idé eller verdensanskuelse. Men fælles for dem er, at de har en mulighed for at støtte afsenderen ved at påtage sig de holdninger eller den adfærd, som afsenderen ønsker. I krise- og konfliktsituationer vil den mobiliserende propaganda ifølge den engelske medieforsker Philip Knightley ofte være bundet op om fire hovedbudskaber eller målsætninger, som har til formål at få målgruppen til at acceptere eller direkte deltage i handlinger mod modstanderen. Disse fire målsætninger er dermed også vitale byggesten i strategiske narrativer.

Trussel: Der må kunne præsenteres en trussel, og hvis ikke der er en sådan, må den opfindes – evt. placeres truslen ude i fremtiden.

Rapporter om overgreb: Rapporter om overgreb har en meget stærk virkning på menneskers vilje til at kæmpe. Er der ingen overgreb at rapportere, kan de fabrikeres og understøttes af udtalelser fra personer, der betragtes som pålidelige.

Dehumanisering: Modstanderen bliver fremstillet som mindre menneskelig og helt forskellig fra en selv og ens værdigrundlag.

Forhandling umulig: Konfliktløsning uden brug af vold forkastes kategorisk, da man er af den overbevisning, at det overhovedet ikke kan lade sig gøre at tale med fjenden (at forhandling er umulig anvendes både til at mobilisere støtter og neutrale, men også til at legitimere egne handlinger over for modstandere). (Knightley i Liversage, 1997; 181).

De fire hovedbudskaber sættes så ind i såvel kort- som langsigtet propaganda, også kaldet henholdsvis *priming* og *framing*, ved hjælp af enkelt-historier, som bygger på retorik, billeder, symboler og myter. Disse udgør igen hovedindholdet i den strategiske kommunikation om borgerkrigen.

Strategisk kommunikation

Store dele af borgerkrigen i Syrien er, som sagt, hvad der kan kaldes en informationskrig, hvor alle aktører søger at vinde opbakning til deres side og underminerer modstanderens legitimitet, troværdighed og støtte udefra.

Derfor er der rent retorisk også blevet investeret meget fra oppositionens side i at demonisere regimet, hvilket omvendt også har bragt en fragmenteret opposition i en dårlig forhandlingssituation (International Crisis Group, 2013; ii). Regimet og dets loyalister udnytter nemlig fremvæksten af islamistiske grupper, da de delegitimerer oppositionen, som en af nøglerne til at påvirke og overbevise såvel interne støtter og neutrale som internationale strategiske målgrupper om, at det nuværende regime er den bedste løsning (International Crisis Group, 2013; 2). Fremvæksten af islamiske (al-Queda tilknyttede) grupperinger er derfor en 'PR'-katastrofe for den moderate opposition. Lige gyldigt hvor meget de forsøger at lægge afstand til de islamistiske grupperinger (Pizzi, 2014).

Dette har omvendt ført til fornyet optimisme hos regimet og dets tilhængere. Hvilket er en psykologisk effekt, som igen kan bruges til at mobilisere støtte med. Små sejre til regimet har langsomt, men sikkert også ændret det overordnede medienarrativ fra at omhandle et forestående sammenbrud i regimet til mulig overlevelse på lang sigt (International Crisis Group, 2013; 4). Selv om fremskridtene på kamppladsen måske var af mindre betydning rent operativt eller militært, havde de stor politisk og ikke mindst psykologisk effekt (International Crisis Group, 2013; 5).

Det er imidlertid ikke kun på de interne parter i den syriske borgerkrig, at den strategiske kommunikation har en effekt. Hvordan interne udmeldinger bliver opfattet af det internationale samfund, er også vigtigt. Og ikke mindst, hvordan det internationale samfund og dets enkelte aktører reagerer på og kommunikerer om hændelser i Syrien, har betydning.

Som eksempel kan nævnes, at USA's udmeldinger om *Red Line* (ved brug af kemiske våben), der blev rykket og udskudt, og de aflyste militære 'straffeaktioner' for regimets angivelige anvendelse af kemiske våben, på baggrund af afstemninger i den amerikanske kongres og i det engelske underhus, sendte et klart budskab om Vestens manglende sammenhængskraft, som kunne udnyttes strategisk af regimet.

Som det er set i mange andre tilfælde, blev indgåelsen af en aftale om afvæbning af Syrien for kemiske kampstoffer den lille indrømmelse, der qua sin signalværdi kunne påvirke perceptioner og adfærd internationalt. Det havde også en direkte effekt på den internationale mediediskurs omkring borgerkrigen, der ændrede sig fra at omhandle regimets overgreb og oppositionens udfordringer til, hvordan de kemiske våben skulle komme ud af Syrien. Altså fra det mere følelsesmæssige til det tekniske. Det gav også regimet en mulighed for at få sine budskaber ud strategisk, idet al-Assad kunne optræde i vestlige medier i interviews på baggrund af aftalen. Omvendt fratog det oppositionen mediemæssig opmærksomhed og legitimitet.

Men en ting er de enkelte hændelser og handlinger, samt hvordan der strategisk kommunikerer omkring dem af alle parter, en anden er den overordnede kontekst for denne kommunikation. Den skal ses i rammen af nogle mere overordnede fortællinger eller 'strategiske narrativer'.

Strategiske narrativer

Helt grundlæggende kan et narrativ beskrives som 'den historie, som du fortæller om dig selv til dig selv og andre'. Altså en historie, som bygger på, hvordan man gerne vil opfattes af sine omgivelser, i lyset af en historisk baggrund, hvordan man handler nutidigt, og hvad der er ens fremtidsønsker. I en politisk kontekst taler man så om et 'strategisk narrativ', der kan defineres som 'historien om en aktørs rationale, intentioner og formål (hvorfor) artikuleret i en vision og en fremgangsmåde, der som et manuskript styrer aktørens adfærd og overordnede aktiviteter (hvordan)' og ikke mindst forsøger at styre forskellige målgruppers perception af denne aktør. Strategiske narrativer er dermed et middel for politiske aktører til at konstruere en fælles mening om international politik for at kunne forme opfattelser, holdninger og adfærd hos såvel interne som internationale aktører.

Ser man så på Syrien, kan konflikten generelt analyseres ud fra to forskellige narrative rammer. En religiøs og en politisk ramme. Den religiøse ramme handler om, hvordan religion, som er et narrativ i sig selv, er blevet overleveret igennem generationer som en ramme for, hvordan livet skal leves. Der eksisterer så 'undernarrativer' til det overordnede religiøse narrativ 'islam' i form af henholdsvis det alawitiske og det sunnimuslimske narrativ, som er i konflikt med hinanden. Med baggrund i disse to forskellige religiøse narrativer, som grundlæggende skal forklare den historiske udvikling og dybere mening med gruppernes identitet og traditioner, udledes der retningslinjer for nutidig adfærd. De to religiøse retninger bruger de religiøse

narrativer som en overordnet fortællingsramme for, hvorfor deres krav og handlinger er legitime i dag (Halverson, 2011). På den anden side står det politiske narrativ, og også her er der to eller faktisk flere konkurrerende narrativer. Den politiske ramme er mere anvendelig til at analysere informationskrigen ud fra et internationalt perspektiv end den religiøse, som mest giver mening i en national ramme og set fra andre muslimske aktører (Qatar, Saudi-Arabien, Iran, Irak m.fl.).

Internationalt perspektiv

Konflikten i Syrien får en på forhånd given mening i det internationale samfund gennem stormagternes foretrukne systemnarrativer. Rusland og Kina fx ønsker at promovere en verdensorden, der er tæt bundet til suverænitetsprincippet og retten til selvbestemmelse baseret på FN-pagten. Syrien bliver derfor sat ind i den ramme i den internationale strategiske kommunikation. Omvendt placerer USA og EU Syrien i et narrativ om at fremme demokrati og menneskerettigheder (evt. på bekostning af suverænitet og selvbestemmelse) (Miskimmon, O'Loughlin og Roselle, 2013; 40, 102). Syrien er dermed blevet en central brik i konkurrerende narrativer mellem Rusland/Kina og USA/EU om, hvordan den internationale orden skal se ud. Bag ved disse to overordnede internationale narrativer ligger der dog også nogle nationale interesser. Interesser, som også er med til at forklare, hvorfor forskellige aktører synes at handle imod disse overordnede narrativer. Fx hvorfor USA melder ud, at brugen af kemiske kampstoffer er en 'rød linje', som ikke må overskrides, for så ikke at handle markant over for regimet, når det konstateres, at de alligevel er blevet brugt. Under det internationale niveau finder man så det 'lokale' niveau – Syrien – hvor man også finder konkurrerende narrativer, nu mellem regimet og oppositionen.

Regimet

Regimets strategiske narrativ bygger på kerneargumenter om, at selv om regimet skulle have gennemført de reformer, som oppositionen krævede, ville det kun have været røgslør fra oppositionens side af. Den ville have udråbt dem som utilstrækkelige og alligevel fortsat sine aktiviteter. Yderligere, at oppositionen, med undtagelse af enkelte personer, er sponsoreret af fremmede magter og islamister, og selv Vesten må kunne se, at regimet (al-Assad) er den bedste løsning og den eneste, der både kan garantere Syriens sekulære styreform og beskytte imod islamisme. Oppositionen ønsker hverken frihed eller demokrati, men Syriens underkastelse. Den eneste mulighed for fred er altså at besejre fjenderne, og først derefter kan reelle reformer komme på tale (International Crisis Group, 2013; 19).

Dette narrativ, selv om der internt i regimet måske findes mere nuancerede syn på det, har effektivt sat regimet i en retorisk situation, hvor det ikke kan ændre narrativet og dets politiske kurs uden seriøst at undergrave og svække sin egen troværdig og handlefrihed. Det er derfor også en strategisk forudsætning, at regimet kan konstruere en perception af at være en kohærent enhed. Dette udgør et paradoks for 'loyalister', som ikke nødvendigvis støtter al-Assad, men 'staten' og dens eksisterende institutioner, som de påberåber sig at støtte. Omvendt ved de også godt, at disse institutioner ikke kan eksistere uden al-Assad, hvilket også påvirker deres narrativ.

Regimets overlevelse er både retorisk og praktisk blevet uadskillelig fra borgerkrigen, idet den er blevet både, hvad der holder regimet sammen, og hvor regimet henter sin legitimitet fra (International Crisis Group, 2013; 21-2). Begge elementer er bærende i regimets og dets støtters narrativer, hvilket har været relativt sammenhængende og ensartet igennem hele konflikten. Dette afspejles også i såvel den traditionelle strategiske kommunikation som i den digitale kamp på de sociale medier, herunder Den Syriske Elektroniske Hærs (*Syrian Electronic Army* – SEA) aktiviteter.

De temaer, som regimet anvender igennem historier og budskaber til at underbygge sit narrativ, består hovedsageligt af at pointere, hvordan islamister optræder som en integreret del af oppositionen (uagtet hvor fragmenteret den så er, er det nok rent kommunikationsmæssigt at fastholde en perception deraf for at få den ønskede effekt på strategiske målgrupper), hvordan de er støttet af konservative stater som Qatar og Saudi-Arabien, (over-)eksponere eller maksimalt udnytte historier om oppositionens overgreb på alawitter og deres helligdomme samt kontinuerligt pointere, hvordan oppositionen er ude af stand til troværdigt at komme med et håndgribeligt alternativ til regimet. Disse overordnede temaer er så omsat til nyhedshistorier leveret til nationale og internationale medier, der understøttes af russiske og iranske medier (Mackey, 2012), og til opslag og budskaber på sociale medier. Traditionelle og sociale medier er dermed gensidigt forbundne og støtter hinanden igennem en tværmedial strategi. Men regimet betjener sig også i stigende grad af fysiske handlinger til at understøtte sit narrativ (handlignens propaganda frem for kun propaganda gennem ordet). Eksempelvis ved at lade al-Assads hustru optræde for åben skærm, mens hun angiveligt besøger flygtningelejre og uddeler nødhjælp.

Oppositionen

Hvis der, givet dens fragmentering, kan tales om et sammenhængende narrativ fra oppositionens side af, bygger det på en række hovedelementer: Regimet er udemokratisk og inhumant qua dets overgreb, anvendelse af giftgas og bombning af børn, kvinder og gamle mænd, og forhandling er umulig. Sidstnævnte understøttes af regimets eget strategiske narrativ. Oppositionen betjener sig ligesom regimet af en række temaer og budskaber, der understøtter dens narrativ, selv om dette er mere fragmenteret end regimets. Den forsøger, primært igennem sociale medier, kontinuerligt at bevise regimets overgreb og uhyrligheder med det primære formål at tiltrække international støtte.

Resultatet af oppositionens fragmentering er, at det ikke er lykkedes oppositionen at etablere strukturer, som har været funktionelle nok til at påvirke og overbevise såvel støtter (sympatisører) og tvivlere om, at den har et troværdigt alternativ. Dette passer direkte ind i, og dermed understøtter, regimets narrativ, når oppositionen gentagende gange eksponerer det store gab mellem ord og handlinger. Bl.a. igennem åbne og offentlige uenigheder internt i den 'moderate opposition' omkring lederskab og deltagelse i internationale fredsforhandlinger samt mellem den moderate opposition og mere islamistiske væbnede aktører og grupperinger, som direkte kæmper imod hinanden såvel informationsmæssigt som fysisk.

Ser man så på henholdsvis regimets og oppositionens narrativer og holder dem op imod Knightleys model, kan man se et klart mønster, der udgør rammen for de respektive parter strategiske kommunikation og ageren på de sociale medier.

Knightleys elementer i narrativer	Regime	Opposition
Trussel	Terrorister støttet af eksterne kræfter truer landets integritet. Islamister er en del af oppositionen.	Regimet udgør en trussel mod alle i opposition.
Overgreb	Der er overgreb på alawitter og deres helligdomme.	Systematiske overgreb og forfølgelse af individer og systematiske angreb (hæren og irregulære) på civile.
Inhumant	Oppositionen anvender kemiske kampstoffer.	Anvendelsen af kemiske kampstoffer, angreb på kvinder og børn samt den humanitære situation.
Forhandling umulig	Oppositionen er fragmenteret og kan ikke opstille et alternativ, ligesom man ikke kan forhandle med islamisterne.	Regimets eget strategiske narrativ og dets adfærd viser, at forhandling ikke er mulig.

Figur 1: Komparativ fremstilling af henholdsvis regimets og oppositionens narrativ(er).

Sammenfatning

Borgerkrigen i Syrien bliver udkæmpet i to domæner. Det fysiske og det virtuelle. Det sidstnævnte spiller en stor rolle på grund af alle parter strategiske anvendelse af sociale medier.

Alle parter anvender inden for rammen af deres respektive strategiske narrativer de sociale medier til at forme perceptioner og adfærd hos såvel interne som eksterne aktører og målgrupper for at mobilisere støtte og finde nye måder at kæmpe asymmetrisk eller måske i realiteten symmetrisk.

Sociale netværksmedier ser ud til at være blevet det foretrukne våben. Både fordi det er let for næsten enhver aktør at få adgang til og bruge dem som følge af demokratiseringen af teknologi og den informations- og kommunikationsteknologiske revolution, og fordi man kan skabe uforholdsmæssigt store effekter i forhold til investeringen.

Disse effekter, der understøtter målsætningerne hos de mange aktører i Syrien, der 'kæmper' i den sociale netværksmediesfære, har til formål at påvirke opfattelser af, hvad der foregår, hvilket influerer relevante aktørers beslutningstagning og adfærd.

På grund af den globale forbundenhed, sociale netværksmedier giver, kan aktører, der ikke er direkte fysiske deltagere i konflikten, nu også have en effekt. De kan være hvem som helst, som ønsker at opnå en effekt, hvorfor begreber som 'krigsførelse per distance' og 'social krigsførelse' spiller en stigende rolle i borgerkrigen i Syrien, hvor sociale netværksmedier nu bruges til militære aktiviteter såsom (men ikke begrænset til) efterretningsindhentning, måludpegning, psykologisk krigsførelse, offensive og defensive operationer samt kommando- og kontrolaktiviteter.

Den strategiske anvendelse af sociale netværksmedier og de virkninger, der er opnåelige i og igennem dem (herunder effekter på den internationale magtfordeling), gør, at udviklingen har påvirket karakteren af moderne konflikter.

Litteratur

Addley, Esther (2011) 'Syrian lesbian blogger is revealed conclusively to be a married man', *The Guardian*, 13.06.2011. <http://www.guardian.co.uk/world/2011/jun/13/syrian-lesbian-blogger-tom-macmaster> (Sidst tilgået 06.02.2013).

Farwell, James og Darby Arakelian (2013) 'A Better Syria Option: Cyber War', *The National Interest*, 06.09.2013. <http://nationalinterest.org/commentary/better-syria-option-cyber-war-9003> (Sidst tilgået 18.12.2013)

Halverson, Jeffry R. (2011) 'Seeing the Syrian Conflict Through Narrative', COMOPS Journal, Arizona State University. www.comops.org/journal/2011/07/27/seeing-the-syrian-conflict-through-narrative/ (Sidst tilgået 22.06.2012).

International Crisis Group (2013) *Syria's Metastasising Conflicts*. Crisis Group Middle East Report, nr. 143, 27.06.2013.

Liversage, Toni (1997) *Den Jugoslaviske Tragedie. Om krig, nationalisme og fred?* København, Gyldendal.

Mackey, Robert (2012) 'Crisis in Syria Looks Very Different on Satellite Channels Owned by Russia and Iran', *The Lede. The New York Times News Blog*, 10.02.2012. http://thelede.blogs.nytimes.com/2012/02/10/crisis-in-syria-looks-very-different-on-satellite-channels-owned-by-russia-and-iran/?_php=true&_type=blogs&_r=0 (Sidst tilgået 04.04.2014).

Miskimmon, Alister, Ben O'Loughlin og Laura Roselle (2013) *Strategic Narratives – Communication Power and the New World Order*. Routledge.

Pizzi, Michael (2014) 'The Syrian Opposition Is Disappearing From Facebook', *The Atlantic*, 04.02.2014. <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/02/the-syrian-opposition-is-disappearing-from-facebook/283562/> (Sidst tilgået 15.04.2014).

4.

Det internationale samfund, dets muligheder og begrænsninger

**Regionaliseringen af den syriske konflikt og de
sikkerhedspolitiske konsekvenser for Mellemøsten**

Helle Malmvig

**Det russisk/kinesiske forår? Den syriske borgerkrig og den nye
verdensorden**

Carsten Jensen

Syrien og de kemiske våben

Birthe Hansen

Krigsforbrydelser og retsforfølgning i Syrien

Frederik Harhoff

Hvad kan der gøres i Syrien?

Søren Schmidt

Regionaliseringen af den syriske konflikt og de sikkerhedspolitiske konsekvenser for Mellemøsten

Helle Malmvig

I begyndelsen af 2011 strømmede tusindvis af syrere ud i gaderne og krævede frihed, værdighed og politiske reformer. De brød igennem den mur af frygt, der har hersket i et af Mellemøstens mest autoritære styre i over fire årtier, og de gjorde det på tværs af forskelle mellem klasser, by-land og til dels på tværs af sekteriske skel. Der blev lavet optog, musik, happenings og gadekunst i Syriens større byer. Det var en slags folkefest, der var drevet af en fælles tro på, at al-Assad kunne væltes, og forandring skabes. På det tidspunkt handlede det syriske oprør altså hverken om religiøse modsætninger mellem sunni-shia, om islamistisk terror eller om regionale magters rivalisering på syrisk jord. Det syriske oprør var frem for alt et internt oprør drevet af et ønske om forandring fra syrerne selv.

Imidlertid var al-Assadregimet meget hurtig til at italesætte oprøret dels som styret af udefrakommende magter og agenter (læs: USA, Israel, Saudi-Arabien, Qatar) og dels som drevet af islamistiske terrorister, der kun var ude på at indføre en sunniekstremistisk stat. På tragisk vis er begge disse påstande blevet deres egne selvpøfyldende profetier. Således står vi i dag i en situation, hvor Syrien er blevet en slagmark for regionale magters rivaliseringer, og hvor IS har udnævnt et såkaldt 'islamisk kalifat', der går på tværs af Syriens og Iraks grænser, alt imens den moderate del af det syriske oprør er blevet stadig mere desillusioneret og kraftigt reduceret.

Dette kapitel vil i kort form se på, hvordan og hvorfor regionale magter blev involveret i den syriske konflikt, samt på, hvilke sikkerhedspolitiske konsekvenser konflikten har haft for regionen og nabolandene. Til slut vil kapitlet pege på nogle af de muligheder, der i skrivende stund tegner sig for at deeskalere det, der er blevet til en regulær stedfortræderkrig mellem især Saudi-Arabien og Iran.

Regionale magters involvering

Flere af Mellemøstens centrale aktører blev i 2011 og 2012 aktivt involveret på hver sin side i den syriske konflikt. Først og fremmest Iran og Hizbol-

lah, men senere også Saudi-Arabien, Qatar og Tyrkiet. Tidligt sendte Iran således elitestyrker og rådgivere til Syrien for at hjælpe al-Assadregimet med at nedkæmpe oprøret. Der var samtidig et stigende antal rapporter om Hizbollahmedlemmer, som vendte hjem til Libanon i kister. Både Hizbollah og Iran benægtede imidlertid hårdnakket, at de var militært til stede i Syrien, og det gælder den dag i dag, hvor Iran officielt holder fast i, at Syrien blot er en god allieret. I sommeren 2013 meldte Hizbollah dog åbent ud, at de deltog i krigen på al-Assadregimets side. Netop deres militære støtte har været med til at vende krigslykken for regimet, ikke mindst fordi Hizbollah var med til at vinde nogle af de afgørende slag omkring Qusayr i 2013.

Iran og Hizbollah bekender sig begge til shiaislam, ligesom al-Assadfamilien er alawitter (en gren af shiaislam). Men det er vigtigt at understrege, at alliancen mellem Iran, al-Assadstyret og Hizbollah frem for alt er strategisk, snarere end religiøs. For Hizbollahs vedkommende handler det i sidste instans om deres overlevelse og magtposition i det libanesiske samfund. Hizbollah er nemlig helt afhængig af at få våben fra Iran leveret gennem syrisk territorium, hvis organisationen skal bevare sin unikke position i det libanesiske politiske system. Her er Hizbollah det eneste parti, der ikke er blevet afvæbnet efter den libanesiske borgerkrig. Officielt er det, fordi de stadig udgør en del af den såkaldte modstandsfront mod Israel. For Iran tæller de strategiske hensyn også højt. Hizbollah er Irans spydspids til Israel og udgør således krumtappen i Irans modstandsfront mod Israel og til dels mod Vesten. Iran kan eksempelvis bruge Hizbollah, hvis Israel skulle indlede et luftangreb på Irans mulige atomvåbenprogram. Skulle al-Assadstyret falde, ville det med andre ord have store konsekvenser for Iran og Hizbollah, idet de vil miste indflydelse og strategiske fordele.

Og det er netop en del af baggrunden for Saudi-Arabien's stærke støtte til de syriske oprørere. Saudi-Arabien og Iran er de to ledende magter i regionen, og de har længe ligget i en form for kold krig i Mellemøsten. Begge lande har således udkæmpet mindre stedfortræderkrige i regionens brændpunkter ved at støtte hver sin part i lokale konflikter. Det gælder i Bahrain, Yemen, Libanon, Irak og Syrien. For både Iran og Saudi-Arabien er den regionale rivalisering blevet et nulsumsspil, hvor kun en part kan vinde, og ud fra den optik har Saudi-Arabien tidligt set al-Assadregimets fald som en enestående mulighed for at stække Irans regionale indflydelse. Når Saudi-Arabien officielt har legitimeret sin støtte til de syriske oprørere, har det dog også handlet om humanitære begrundelser og hensynet til det undertrykte 'syriske folk'. Helt centralt er det også, at flere af de saudiske religiøse ledere

har italesat den syriske konflikt som en hellig krig og opfordret saudiere til jihad i Syrien. Præcis i hvilket omfang Saudi-Arabien har støttet de syriske oprørere med våben og penge, vides ikke. Det vides heller ikke, i hvilken grad der er overført penge til mere ekstremistiske grupper som *Jabra al-Nusra* og Islamisk Stat fra rigmænd i Saudi-Arabien og andre Golflande. De fleste iagttagere er imidlertid enige om, at det saudiske kongehus ikke selv har været direkte involveret i at overføre penge til IS, men at andre private donorer meget vel kan have været involveret.

Når det gælder de øvrige lande i regionen, er de sikkerhedspolitiske bevæggrunde lidt mere brogede. Tyrkiet og Qatar stillede sig begge tidligt i konflikten på oprørernes side. Tyrkiet havde ellers opbygget gode bånd til al-Assad i overensstemmelse med sin udenrigspolitiske linje om 'nul problemer med naboer', men da al-Assadregimet slog brutalt ned på det fredelige oprør i Syrien, kappede Ankara båndene til al-Assad og endte med at give ly til den syriske opposition. Dette skyldes også Tyrkiets generelle politik i forhold til Det Arabiske Forår, hvor Tyrkiet var hurtig til at give støtte til alle opstandene mod de siddende autokratier i Tunesien, Egypten, Libyen og Yemen. I kølvandet på at flere arabiske diktatorer faldt i 2011, mente præsident Erdogan, at Tyrkiet havde en særlig rolle at spille givet landets position som både islamisk og demokratisk og med en økonomi i vækst. Tyrkiet skulle derfor være en form for rollemodel og vækstlokomotiv i regionen. Det var dog langt fra alle steder i den arabiske verden, at Tyrkiets ønske om at være rollemodel og ledestjerne blev budt velkommen. Tyrkiet er arvtageren fra Det Osmanniske Rige, og Tyrkiets nye aktivistiske udenrigspolitik kunne nemt læses i de arabiske hovedstæder som utidig indblanding og neoosmannisme.

Qatar har ligesom Tyrkiet særlig støttet Det Syriske Nationale Råd (SNR) og Den Frie Syriske Hær. Begge lande har især haft et godt øje til Det Muslimske Broderskab inden for SNR, som de har støttet politisk, økonomisk og formentlig også militært. Det har især bragt Qatar på kant med Saudi-Arabien, Emiraterne og senere Egypten, der alle betragter broderskabet som en trussel mod deres egne regimer. Således rivaliserer Saudi-Arabien ikke bare med Iran i Syrien, men også med Qatar. Broderskabet har imidlertid tabt indflydelse og terræn i regionen de seneste to år, og det har givet stof til selvransagelse både i Doha og Ankara. I Doha trådte den ældre, men meget aktivistiske emir, Hamad bin Khalifa Al Thani tilbage og overlod posten til sin søn, Tamim bin Hamad Al Thani, som syntes at ville føre en udenrigspolitik med lidt mindre høj cigarføring end faderen. Tyrkiet har

ligeledes vendt blikket indad. Erdogan har været konfronteret både med store indenrigspolitiske problemer og med de sikkerhedspolitiske konsekvenser af at være nabostat til Syrien. Tyrkiet har taget imod op til en million flygtninge fra Syrien. Den relativt åbne grænse til Syrien har betydet, at våben, penge og udenlandske krigere nemt har kunnet bevæge sig over grænsen. For tiden holder IS angiveligt næsten 50 tyrkiske statsborgere som gidsel. Det er en af grundene til, at Tyrkiet har vægret sig ved at have en synlig rolle i den internationale koalition mod IS.

Samlet har de mange regionale aktørers involvering været med til at forstærke og forskyde den syriske konflikt. Men ligesom de regionale magter har påvirket den syriske konflikt, så har pilen også virket den anden vej. Krigen i Syrien har øget den regionale ustabilitet, sekteriske modsætninger og autoritære tendenser. Disse tre forhold vil vi se nærmere på i næste afsnit.

Regionale konsekvenser

Krigen i Syrien har uden tvivl haft de største omkostninger for nabostaterne Libanon, Irak, Tyrkiet og Jordan. Disse fire stater har alle taget imod meget store flygtningestrømme fra Syrien. Det gælder ikke mindst Libanon, som har ført en åben grænsepolitik og modtaget flere end en million syrere. Det er mere end en fjerdel af Libanons befolkning, og da størstedelen af flygtningene samtidig er sunnier, truer det med at forrykke den delikate politiske balance, der hersker i Libanon, mellem de forskellige sekteriske og etniske grupper. Dette er selvsagt blevet forværret med Hizbollahs direkte deltagelse i krigen, som bl.a. har medført en stribe af selvmordsbomber i den sydlige del af Beirut (hvor shiamuslimerne primært bor), regulære kampe langs grænsen til Libanon og en stadig frygt for, at Libanon bevæger sig mod endnu en borgerkrig. Samme frygt har hersket i forhold til Irak, og i sommeren 2014 indtog IS en række af de større irakiske byer og udnævnte et egentligt kalifat, alt imens den irakiske hær flygtede over hals og hoved, og al-Malikis magtbase vaklede. IS' hurtige fremmarch afspejler ikke mindst al-Malikiregeringens sekteriske politik og de skrøbelige statsstrukturer, der nu hersker på tværs af Irak og Syrien selv. Nogle iagttagere frygter ligefrem, at de grænser, der blev trukket i kølvandet på 1. Verdenskrig af Storbritannien og Frankrig, nu er ved at gå i opløsning. Imidlertid er det vigtigt at huske på, at IS ikke har en udbredt lokal opbakning til deres 'transnationale' projekt, og at sunnigrupper i Irak eksempelvis ikke kæmper for at få deres egen selvstændige stat, men snarere for at blive ordentligt repræsenteret *inden for* den irakiske stat.

Krigen i Syrien har også givet yderligere næring til de sekteriske spændinger, der allerede eksisterede mellem sunni- og shiagrupper i Levanten og Golfen. Og opblomstringen af den sekteriske identitetspolitik er nu blevet et generelt sikkerhedsproblem i regionen. Den sekteriske diskurs er således blevet langt mere højlydt og udbredt bl.a. som følge af, at både Iran og Saudi-Arabien har brugt det 'sekteriske kort' til at mobilisere regionale støtter. Vi har eksempelvis set angreb på shiitter på gaderne i Egypten og Marokko, hvor der blot bor en til to procent shiitter. Den sekteriske diskurs trives tillige på de sociale medier og de store arabiske satellitkanaler, hvor religiøse ledere har talt dunder mod henholdsvis sunni og shia. Det gælder endog religiøse ledere som al-Qaradawi, som tidligere netop har været involveret i forsøg på at få sunni og shia til at nærme sig hinanden. Det er også nyt, at Iran og Hizbollah bruger sekterisk og hadefuld propaganda for at skaffe opbakning til krigen i Syrien og rivaliseringen med Saudi-Arabien. Tidligere har især Iran været meget varsom med at bruge det sekteriske kort, fordi den arabiske verden over en kam er domineret af sunnimuslimer, og Iran har således hellere villet italesætte sig selv som en islamisk stat end en shiastat, ligesom Hizbollah har yndet at iscenesætte sig selv som varetager af arabiske snarere end shiamærkesager. Men nu bruger begge referencer til sunnier som ekstremister og såkaldte *takfirier*.

Til sidst er det også vigtigt at pege på, at krigen i Syrien har haft alvorlige konsekvenser for det, vi med et lidt misvisende ord kalder Det Arabiske Forår. Begivenhederne i Syrien indvarslede på mange måder begyndelsen til enden på de folkelige oprør, som ellers i 2011 syntes ustoppelige. Al-Assads brutale fremfærd mod de fredelige demonstranter og hans vilje til at bruge alle midler har skræmt andre fra at forsøge i deres egne lande. Eksempelvis var Jordan eller Saudi-Arabien i 2011 oplagte kandidater, men i dag synes næsten alle forsøg på oprør og kritik at være forsvundet. Derudover har regionaliseringen af den syriske konflikt givet mange af de siddende diktaturer frit spil til endnu en gang at trykke på speederen, når det gælder brugen af de frygtede sikkerhedstjenester. Med henvisning til den spændte sikkerhedspolitiske situation kan arabiske ledere nu igen udskyde de politiske og økonomiske reformer, som ellers er så påkrævede. Sporene fra det syriske oprør skræmmer, og det er svært at se, hvor modet til igen at gå på gaderne og kræve forandring skal komme fra. Lige nu synes de fleste at foretrække stabilitet og sikkerhed frem for revolution og politiske forandringer.

Deeskalering og muligheder for fremtiden

Mellemøsten er kendt som en af de mest ustabile regioner i verden. De seneste år er regionale spændinger imidlertid taget yderligere til, og indtil flere krige og konflikter raser nu samtidig. Det har gjort Mellemøsten mere ustabil, end den har været i 50 år. Det er derfor afgørende, at spændingsniveauet daler, og at vejen banes for at finde politiske løsninger på fx konflikten i Syrien. Her spiller Iran og Saudi-Arabien hovedrollerne: De er med til at holde konflikten i gang med våben, penge og politisk støtte. Deres rivalisering er samtidig med til at forstærke mange af regionens konfliktlinjer.

For få måneder siden var det næsten utænkeligt, at Iran og Saudi-Arabien ville kunne finde områder, hvor de kunne samarbejde eller have fælles interesser, men med IS' fremmarch er der nu små spæde tiltag i den retning. Det er en vanskelig balancegang. Ikke mindst er Saudi-Arabien påpasselig med, at kampen mod IS ikke ender med at styrke al-Assadregimet og Irans hegemoni i regionen. Trods disse balancegange kan indsatsen mod ekstremisme og terrorisme være med til at deeskalere konfliktniveauet mellem Iran og Saudi-Arabien og eventuelt føre til flere tillidsskabende foranstaltninger som fx at dæmpe den gensidige sekteriske diskurs. Håbet er naturligvis, at Iran og Saudi-Arabien kan komme ud af den nulsumstankegang, der præger deres nuværende udenrigspolitik, og finde en politisk løsning, der sikrer begge indflydelse i et post-al-Assad-Syrien. Kun med de to landes aktive samarbejde kan det, som FN's generalsekretær har betegnet som den største humanitære katastrofe, blive bragt til ende.

Det russisk/kinesiske forår? Den syriske borgerkrig og den nye verdensorden

Carsten Jensen

Borgerkrigen i Syrien har tydeliggjort nogle af den nye verdensordens udfordringer. Kina og Rusland har arbejdet sammen i FN's Sikkerhedsråd om at bremse indgreb, der kunne støtte den moderate opposition. Dermed har de beskyttet præsident Bashar al-Assads styre. Historikeren Robert Kagan hævdede for nogle år siden, at en af de store politiske dynamikker overhovedet i vor tid bliver forholdet mellem den voksende gruppe af demokratiske lande og den udfordrede gruppe af autoritære lande (Kagan, 2008). Han fremmanede essayistisk et billede af en verden, hvor demokrati er i fremmarch, og hvor de autoritære landes ledere står med ryggen mod muren. De skal snart trække nogle streger i sandet, hvis de vil bevare deres kontrol over de hjemlige befolkninger og deres indflydelse ude i verden.

På baggrund af den syriske borgerkrig og de internationale begivenheder i dens kølvand kan man på tilsvarende essayistisk vis diskutere, om forløbet har vist, at USA's postkoldkrigsprojekt og den nye verdensordens normer om demokratisering og økonomisk globalisering har mødt nogle politiske grænser, hvor Kina, i alliance med Rusland, er begyndt at forsvare de autoritære værdier på en mere konsekvent måde end hidtil. Er der ligefrem tale om, at USA opfattes som så svækket og Kina så styrket, at der kan iagttages en ny offensiv for det fornyede autoritære projekt?

Sådanne spørgsmål kan man stille sig på baggrund af, at USA og de liberaldemokratiske lande blev bremsset i deres forsøg på at skabe opbakning til en indsats mod præsident Bashar al-Assads styre i Syrien på baggrund af dets brug af kemiske våben mod dets egen befolkning. Kina og Rusland nedlagde veto i sikkerhedsrådet mod en indsats, og i modstrid til, hvad man måske kunne forvente på baggrund af tidligere erfaringer med amerikansk enegang i internationale spørgsmål, har ingen efterfølgende søgt at gribe militært ind i selve konflikten.

Med bl.a. støtte i russisk diplomati i forhold til al-Assad indledtes i slutningen af 2013 i samarbejde mellem FN og Organisationen til Forbud mod

Kemiske Våben et projekt, der skulle fjerne Syriens kemiske våben. Projektet havde også dansk deltagelse, og selve fjernelsen af våbnene var blevet erklæret færdiggjort i sommeren 2014. Det internationale samfund stillede sig foreløbigt tilfreds med denne indsats til supplement af den løbende humanitære indsats, som mange internationale organisationer udførte, samtidig med at en række af Syriens nabolande tog imod flygtninge. Nogen egentlig aktiv indsats, ud over den diplomatiske for at få stoppet borgerkrigen, har der imidlertid ikke været. I forhold til retorikken i borgerkrigens første faser og i forhold til tidligere erfaringer er dette bemærkelsesværdigt og fortjener en drøftelse. Derfor spørgsmålet: Er passiviteten et udtryk for et lavpunkt i den nye verdensorden, hvor driften mod fremskridt på demokratiseringsfronten midlertidig er hæmmet, eller er der tale om et egentligt vendepunkt, hvor initiativet for første gang siden 1989 for alvor er overgået til de overlevende autoritære stater og deres allierede i forskellige væbnede bevægelser og terrorgrupper?

En bekymrende hypotese

Måske ser vi i Syriens interne styrkeprøve fra foråret 2011 til sommeren 2014 konturerne af en ny periodes magtkamp, hvor Rusland og Kina sammen udfordrer USA's lederskab. I hvert fald er det tydeligt, at den interne syriske magtkamp ikke udspiller sig i et tomrum. Omkring de kæmpende syrere har der grupperet sig eksterne aktører, der med forskellige metoder bruger konflikten til egne formål. Rusland og Kina har i FN's Sikkerhedsråd blokeret for en direkte militær indblanding fra verdenssamfundet, hvilket især kommer den syriske regering til gode og svækker dens modstandere. Samtidig har USA og Europa søgt at svække og skræmme al-Assadstyret med andre diplomatiske midler. Iran og Hizbollah har støttet al-Assadsiden direkte, mens Qatar og Saudi-Arabien har støttet oprøret. Samtidig er der kommet folk til udefra, der indgår i de forskellige oprørsgruppers væbnede grene eller kæmper på egne præmisser, som *Al-Nusra* og IS.

Den syriske borgerkrig er med andre ord blevet internationaliseret og kan derfor ses som et mikrokosmos for globale politiske strømninger. Det er blevet en konflikt, der viser grænser for, hvad nogle af de store spillere i verdenspolitikken umiddelbart vil acceptere af deres fjender og modstandere. Rusland kunne leve med en offensiv demokratifremmepolitik fra Europa og USA i den libyske borgerkrig. Derimod er Syrien øjensynlig for tæt på og for vigtig til, at Rusland vil lade stå til og risikere at miste en allieret og den hertil hørende indflydelse i Mellemøsten. Samtidig ønsker USA ikke at se Iran øge sin indflydelse i området omkring Den Persiske Golf (eller

i det hele taget). Der er ikke tale om en tilbagevenden til Den Kolde Krig mellem Moskva og Washington, selv om det efter Ukraine-krisen begynder at ligne, men om en ny konfliktstruktur, hvor Rusland trods alt søger grænser i forhold til et USA, der formodentlig opfattes som svækket for tiden.

Man kan nærme sig en beskrivelse af denne nye konfliktstruktur ved at skærpe indledningen i en hypotetisk form. Antagelsen kunne være, at de internationale alliancer bag den syriske borgerkrigs parter udgør en magtstruktur i den aktuelle fase af den nye verdensorden, hvor tre alliancer prøver hinandens styrker af. Der er endnu ikke tale om en egentlig global styrkeprøve, men om et led i en forudsigelig magtkamp, hvor de to svageste parter tester, hvordan deres muligheder ser ud i dag efter 25 års erfaringer med unipolaritet under amerikansk ledelse.

Argumenterne for denne hypoteses bæredygtighed falder i fire dele. For det første handler det om, hvilke aktører der er på banen, for det andet om, hvilke alliancer de indgår i, for det tredje om, hvilken styrke der er involveret, og for det fjerde om, hvad magtkampen går ud på. Argumentets bæredygtighed må vurderes på dets evne til at fremstille data i forhold til den neorealistiske opfattelse af den nye verdensorden og dens politiske effekter i Mellemøsten på en konsistent og sammenhængende måde. Det skal understreges, at der er tale om en fremstilling i hypotetisk form, og at dens enkelte elementer skal underbygges eller afkræftes efterfølgende.

Indre og ydre aktører

Den indre syriske krise har i princippet to slags aktører: regeringen og oppositionen. Syrien har været styret af al-Assadfamilien i årtier. Styret blev etableret gennem en fase, hvor Bashars far, Hafiz al-Assad, satte sig på magten. Det særlige ved al-Assad var, at det lykkedes ham at holde på magten, efter at en række aktører havde forsøgt sig som ledere gennem kup. Al-Assad stabiliserede landet ved hjælp af et styre, der var opbygget omkring ham selv og den øvrige regering, og hvor det såkaldte Baathparti og militæret spillede en stor rolle. Samtidig spillede alawitterne, en shiitisk gruppe, en stor rolle. Hovedparten af befolkningen var sunnimuslimer, men det lykkedes alawitter at besætte de ledende poster i militæret, hvorfra de kunne kontrollere det og sikre, at der blev opbygget strukturer, der garanterede styret, og at styret fastholdt al-Assad som den stærke mand. Det syriske styre var således et autoritært styre baseret på en alliance mellem militæret, regeringen og dele af samfundet, hvor tyngdepunktet i den civile støtte var alawitterne og udvalgte dele af den velstillede sunnibefolkning.

Oppositionen er delt i en sådan grad, at der i realiteten findes flere oppositioner, der ikke i sig selv er samlede omkring opstanden. Det kan ikke forventes som sikkert, at de eventuelt senere kan enes om en styreform og en regering, der skal efterfølge al-Assadstyret. Måske vil der efter al-Assads eventuelle fald udvikle sig en ny konflikt (måske væbnet) mellem de forskellige oppositionsgrupper om, hvorvidt et projekt for et nyt syrisk styre især skal være sekulært eller religiøst baseret.

For nemheds skyld kan der sondres mellem en sekulær opposition (støttet af USA og Europa) og en islamistisk opposition, der bliver støttet af forskellige uafhængige islamistiske grupper og til en vis grad af lande i Mellemøsten. Endelig udgør kurderne i nord en gruppe for sig, der imidlertid ikke kan behandles nærmere inden for rammerne af dette kapitel.

De ydre aktører i konflikten udgøres af forskellige lande samt Hizbollah, IS og andre, der i denne sammenhæng må opfattes som ikkestatslige aktører, der støtter regeringen. Desuden er der sivet en række personer og organisationer ind i landet, der søger at støtte opstanden. Så vidt vides er det især er på den islamistiske side, at disse stiller sig til rådighed. Endelig findes der forskellige internationale organisationer, FN og Den Arabiske Liga, der har søgt at spille en rolle. Den Arabiske Liga har forlangt al-Assads afgang, udstødt Syrien af organisationen og kortvarigt prøvet at indsætte et begrænset observatørkorps, mens FN har søgt at overtale parterne til en forhandlingsløsning gennem forhandlingsrunder i Genève.

De ydre nationale aktører i konflikten er på regeringens side især Iran, Rusland og Kina, der hver på deres måde har støttet al-Assad. Iran har støttet med træning og til en vis grad personel, mens Rusland (der har en mindre flådebase i Syrien) har støttet retorisk (bl.a. med mistænkeliggørelse af opstand) og med modstand i FN's Sikkerhedsråd i forhold til forskellige initiativer. Kina har holdt sig diskret i baggrunden, idet det dog sendte en fregat til Middelhavet i foråret 2014, hvor den fulgte udskibningen af kemiske våben, og har først og fremmest støttet styret i FN.

På den anden side har 'Syriens Venner', USA, en række større europæiske lande og fx Den Arabiske Liga og Egypten, støttet opstanden på forskellig vis og med boykot af den syriske regering. Desuden har det været forsøgt gennem sikkerhedsrådet at lægge yderligere pres på regeringen. Der har været diskussioner om at optrappe støtten gennem levering af våben til oprørerne, men frygten for, at de radikale islamistiske grupper skulle få

adgang til våbnene, har afdæmpet opbakningen til denne idé. Videre har der været diskuteret flyveforbudszone over Syrien. Bl.a. har de amerikanske republikanere støttet denne idé. Der har været avisrygter om, at USA allerede i foråret 2013 har støttet oprørerne med træning i Tyrkiet og andre steder.

Alliancerne: USA, Rusland og Kina, IHP

Som det er fremgået, er der et mønster i konflikten, der afspejles i de ydre aktørers valg af side. Der findes tre alliancer, der hver for sig indeholder indre og eksterne aktører. For det første er der udviklet en alliance omkring al-Assad, der indeholder de syrere, der er villige til at kæmpe for ham. Det vil først og fremmest sige regeringen og militærets alawitiske dele. For det andet alawitterne som social base samt dele af sunnierne. Den såkaldte HISH-alliance (Hizbollah, Iran, Syrien og Hamas) var tidligere en slags modalliance i den mellemøstlige region til lande som Saudi-Arabien, Israel og Egypten, men er nu delvist gået i opløsning, da Hamas støtter de syriske oprørere. Syriens regering har dog stadig ubetinget og aktiv støtte fra de to øvrige medlemmer: Iran og Hizbollah. Hertil kommer så, at Rusland og Kina støtter al-Assads side i borgerkrigen. Man kunne kalde denne side en udvidet HISH-alliance eller HISH+.

For det andet er der den del af opstanden, der formulerer sig sekulært og demokratisk, og som er organiseret i og omkring Den Frie Syriske Hær. Denne gruppe støttes af USA og Europa. Denne liberaldemokratiske alliance af oprørere og nationalstater formulerer sig inden for den nye verdensordens normer. Desuden er en række lande mod al-Assad, uden dog at engagere sig grundlæggende for en af oppositionsgrupperne. Det drejer sig om Den Arabiske Liga, *Maghreb* og en række arabiske lande med Saudi-Arabien og Egypten i spidsen. Disse lande hælder mod den liberaldemokratiske alliance og har tilsluttet sig den internationale gruppe af Syriens Venner. I september 2014 valgte 10 lande at støtte en amerikanskledet alliance mod IS. Ganske vist var det med udgangspunkt i IS i Irak, at denne alliance blev dannet, men man kan med rimelighed forvente, at det er de samme lande, der støtter den moderate del af oppositionen mod al-Assad.

For det tredje er der de islamistiske oppositionsgrupper, der støttes af eksterne islamistiske kræfter. I denne sammenhæng er det nødvendigt at introducere en neologisme, nemlig betegnelsen Det Islamistiske Hege-moniske Projekt (IHP). Dvs. det netværk af islamistiske revolutionære og militante, der siden Murens fald har bekæmpet den nye verdensorden i dens

forskellige former. Det drejer sig dels om egentlige terrorister, men også om en stor gruppe af islamister fra Marokko til Bangladesh, der mener, at de hellere vil satse på en skabelse af politik på religiøse præmisser inspireret af islam end på moderne projekter som det amerikansk/europæiske eller de forskellige former for asiatisk kapitalisme (Japan, Kina).

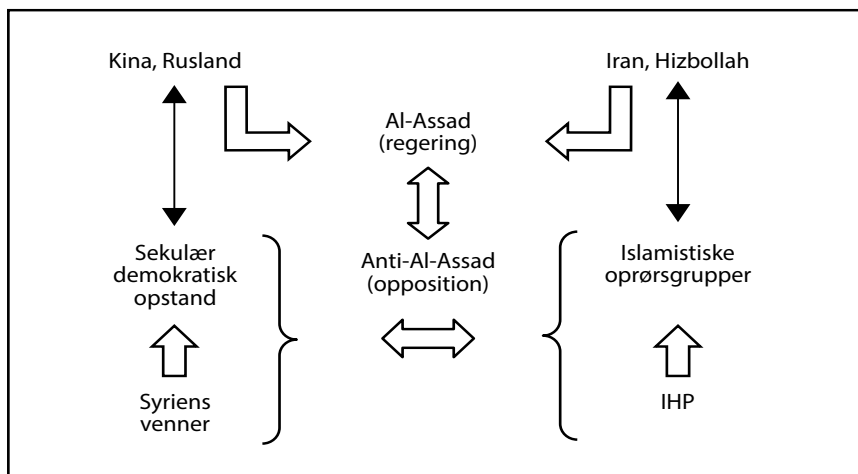
Projektet er meget løst sammensat set fra et organisatorisk perspektiv, men er til gengæld forenet i den politisk islamistiske ideologi, der desuden bruger elementer af antiimperialistisk retorik. Strømningen bruger forskellige midler i sin politiske kamp, herunder forskellige voldelige former, selv om den ikke er begrænset hertil. I det syriske spørgsmål er strømningen delt, da Hizbollah, der i øvrigt kunne ses som liggende inden for denne strømning, har valgt side for sine iranske allierede og sin støtte til al-Assad. De forskellige grupper af kæmpende, der står på islamisternes side i borgerkrigen, tilhører denne gruppe.

IHP's forskellige tilhængere deler hverken idéer med den nye verdensordens støtter (de vil ikke have demokrati og globaliseret markedsökonomi) eller den russisk-kinesiske alliance, der støtter al-Assad (de vil heller ikke have autoritære statslige strukturer, der kan danne institutionel basis for sekulære undertrykkere af islam som fx i Egypten). Derfor udgør de en iøjnefaldende strømning i verdenspolitikken, der ganske vist ikke er særlig stærk, selv om den har fået en del opmærksomhed og har haft ressourcer nok til at tvinge den nye verdensordens støtter til at tage den meget alvorligt. Hvis Den Frie Syriske Hærs allierede overvejende støtter den nye verdensorden, demokratisering og økonomisk globalisering, mens al-Assadfløjen støttes af de autoritære kræfter med Kina i spidsen, der modvirker NVO's demokratiske dimension, men støtter den økonomiske, udgør IHP en tredje kraft, der nærmest kan karakteriseres som totalitær (Mozzafari, 2007), og som kan ses som fuldstændig modideologi til NVO.

Den sidste egenskab vidner den 'krig mod terror', som præsident George W. Bush proklamerede, om. Under præsident Bill Clinton var USA i gang med at opruste antiterrorindsatsen som reaktion på forskellige former for angreb (Kenya og Adenbugten). Efter 9/11 blev denne indsats gennem den nye italesættelse til en 'krig' mod det globale terrornetværk og dets støtter. Med præsident Barack Obamas såkaldte 'dronetale' i foråret 2013 blev forestillingen om en krig officielt begravet for USA's vedkommende, hvor den i den forrige Obamaadministration blot havde været nedtonet: "Vi fortsætter politikken, men bruger ikke ordet," som USA's daværende udenrigsminister

Hilary Clinton udtrykte det. Terrornetværket og dets politiske basis blev opfattet som så svækket, at man kunne begynde at overgå til modtræk, der lå inden for 'det normale' politikområde. Alligevel tages der stadig initiativer mod denne gruppe, ligesom den stadig opfattes som en så reel trussel, at dens tilstedeværelse i Syrien er med til at forhindre amerikansk, europæisk og arabisk støtte til oprørssiden.

Figur 2: Konfliktlinjer i den syriske borgerkrig og dens internationale dimensioner (fede pile angiver fjendskab).

Set i et verdensordens perspektiv kan den syriske borgerkrig i bredere betydning, dvs. i konfliktens internationaliserede form, i skematisk form fremstilles i ovenstående figur, hvor fede dobbelpile angiver væbnet konflikt, tynde dobbelpile angiver politisk uenighed, og fede enkeltpile angiver politisk og/eller militær støtte. Som det fremgår, er der tale om en kompleks konfliktstruktur, hvor mere end én konfliktlinje er på spil. Selv på det formaliserede niveau, hvor konflikterne opfattes som principielle, og parterne opfattes som logisk mulige positioner i forhold til en abstrakt model for unipolaritet, er der tale om kompleksitet, hvor to principielt forskellige konfliktstrukturer krydses. Havde der kun været én struktur til stede, fx konflikten mellem autoritære kræfter og liberaldemokratiske (repræsenteret ved al-Assad og Den Frie Syriske Hær), havde tingene været simple, men med den samtidige tilstedeværelse af to ekstra konflikter mellem Den Frie Syriske Hær og islamistiske oprørsgrupper samt mellem al-Assadstyret og islamisterne bliver borgerkrigen allerede af den grund 'kompleks'.

Styrkeforholdene: de relevante og de små (IHP)

Set i det store perspektiv er den gruppe, der støtter oprørerne, den stærkeste. Dens ledende medlemmer har hidtil været den aktive part i den globale udvikling efter Murens fald. USA og de store europæiske lande som Frankrig, Tyskland og Storbritannien har været drivende kræfter i spredningen af nye normer efter Den Kolde Krig, og deres politik har i det store og hele kunnet beskrives som udbredelse af demokrati og markedsøkonomi (globalisering).

At Syriens Venner støttes af stærke magter, betyder imidlertid ikke, at den er almægtig. USA, der leder den alliance, der støtter oprørere som Den Frie Syriske Hær og Den Syriske Nationale Koalition, er ganske vist den globalt stærkeste magt, men det er ikke en magt, der blot kan gennemtvunge sine ønsker i alle detaljer. I det konkrete spørgsmål har USA valgt at respektere spillereglerne i FN. Det har også valgt kun at ville satse på den syriske opposition, for så vidt som denne kan samles under fælles politisk retning og militær kommando af hensyn til kontrol med eventuelle avancerede våben, der kunne stilles til oprørernes rådighed, og af hensyn til opstandens eventuelt vellykkede efterspil.

USA ville næppe risikere at støtte en opstand, der udvikler sig til en efterfølgende blodig magtkamp (eller islamistisk diktatur à la Iran). Dette taler også for, at USA ikke skulle gå ind i borgerkrigen med fuld styrke. Faktisk er forbeholdene så store, at USA er meget tilbageholdende. Måske spares en del af det diplomatiske krudt også til problemet med Iran og dets satsning på kernevåben, der opfattes som et problem med sin helt egen dagsorden, som trods alt er forskellig fra Irans støtte til al-Assadregeringen.

På den anden side er Rusland gået ind med relativt stort engagement. Rusland har da også meget på spil og derfor meget at vinde ved 1) at spille en rolle i en løsning eller 2) at forhindre en løsning, hvis alternativet er at blive sat ud på et sidespor i en løsning på USA's præmisser. For Rusland står der tab af indflydelse i regionen, eventuelt en mindre flådebase og et marked for våbensalg, på spil. Den russisk-kinesiske alliance er den næststærkeste. Den har måske vist sig netop nu, fordi den nye verdensordens støtter begynder at nærme sig nogle steder, hvor det vil gøre meget ondt på Rusland med nederlag. Hvis russerne stadig skal gøre en forskel i Mellemøsten, er det syriske spørgsmål måske også en af de sidste chancer. At Rusland står som den aktør, der bærer det store internationale arbejde i alliancen, har derfor dels at gøre med, at Ruslands internationale stil foreløbig er mere

offensiv end Kinas, men det er også, fordi Rusland er den aktør, der har mest direkte interesser på spil.

Endelig er der IHP. Denne alliance er den klart svageste, og den kan ikke selv gøre nogen afgørende forskel. Den er formodentlig inde med 'fuld styrke', i den betydning, at de medlemmer, der ønsker at deltage, gør det på de præmisser, som situationen, deres ressourcer og muligheder for at sætte dem ind i kampen muliggør. IHP kan formodentlig ikke selv skabe en løsning, hvilket ville indebære, at de tilknyttede grupper selv væltede al-Assad og skabte en ny bæredygtig regering, men den kan bidrage til at forhindre enighed i oppositionen og dermed blokere for både en 'sekulær' og en militær løsning. Alliancens ressourcer er dog for små til, at den i sig selv kan rykke noget. På den anden side er de store nok til, at den kan blande sig i spillet og udsætte en løsning baseret på den nye verdensordens præmisser. På den baggrund virker IHP som en selvstændig aktør, der på den ene side er med til at svække al-Assad militært på hjemmefronten, men på den anden side *også* er med til at svække den internationale alliance mod al-Assad, der i længden skal til, for at Syrien kan få en ny regering med international opbakning og rod i demokratisering og globalisering.

De større mål: at forsvare eller udfordre den aktuelle unipolaritet og den verdensorden, den fremmer

Som det er fremgået, er konflikten omkring stats- og regeringsmagt i Syrien i en fase, hvor det ikke kun er forholdet mellem syrerne, der afgør den politiske styrkeprøve. Det er blevet en konflikt, der inddrager mange internationale aktører, og som har vist nogle grundlæggende skel i international politik. På den ene side er der supermagten USA, og på den anden side er der de udfordrende stater Kina og Rusland samt IHP, der alle på sigt søger at undergrave USA's stilling. Magtkampen om evnen til at danne regering i Syrien er således blevet et globalt brændpunkt, der indeholder konflikter og konfliktpotentiale, der ligger langt ud over de syriske aktørers egne direkte affærer.

Man kan lære af den syriske borgerkrigs forløb fra 2011 til sommeren 2013, at især Rusland ikke har opgivet sin politiske rolle i Mellemøsten, selv om landet var medgørligt i forhold til den internationale indsats i kampen mod Gaddafistyret i foråret og sommeren 2011 og dermed kan forventes at have opgivet Nordafrika som et centralt satsningsområde. Samtidig kan man se Kina i horisonten. Set i det lange perspektiv er og især bliver Kina formodentlig den virkelige magt bag Ruslands forsøg på at spille en central rolle.

Kina kan blive en virkelig udfordrer til USA's stilling som enesupermagt inden for en tidsramme, der handler om årtier, mens Ruslands mulighed for at spille en sådan rolle som udfordrer reelt ikke er til stede. Sovjetunionen prøvede, men tabte, og præsident Putins Rusland i dag er relativt set svagere end den kommunistiske variant og forgænger. Derfor er Kina den magt i den aktuelle alliance bag al-Assad, der for alvor viser potentialerne i fremtidens kamp om den globale udviklingsretning: fortsat demokratisering eller konkurrence mellem autoritære og demokratiske styreformer.

Set i dette perspektiv er der en dimension af *kamp om, hvilken verdensorden vi skal have, involveret i den syriske krise*. Er det den aktuelle verdensorden med vægt på demokrati og markedsøkonomi, eller er det Kinas alternativ, der skal forme fremtiden? For tiden er Kinas alternativ til den nye verdensordens 'liberalt demokrati og markedsøkonomi' blevet 'autoritært styre og markedsøkonomi'.

Denne kinesiske politiske formel passer meget godt med støtten til al-Assads autoritære styre, og hvis Kinas aktuelle magthavere skal bevare deres særlige magtprojekt, er det formodentlig også den mest fornuftige politik at sikre, at der stadig er andre autoritære ledere rundt omkring på kloden, der kan bidrage til at udfordre den nye verdensorden. Jo mere udfordret det liberale demokrati er, jo lettere kan den kinesiske ledelse udvikle sit projekt. Mens den nye verdensordens forsvarere bruger dagsordenstid og andre ressourcer på Syriens udfordringer, Ruslands støtte til al-Assad, Irans atomsatsning og senest den ukrainske krise, kan kinesiske banker, virksomheder og diplomater arbejde i Afrika syd for Sahara med at udbygge økonomiske baser for indflydelse til senere brug. Der er måske ikke tale om en egentlig offensiv mod den nye verdensorden. Det kan dog synes rimeligt at hævde, at der er ved at udvikles en autoritær alliance, der er mere konsekvent i sin offensiv.

Sammenfatning og afslutning

Set i forhold til ovenstående er kampen for en demokratisk regering i Syrien ikke bare i Syriens sekulære oprørers interesse, men også i den liberale demokratiske politiks langsigtede interesse. Sammenfattende er det på den baggrund rimeligt at hævde, at den store magtkamp handler om og er fremprovokeret af den nye verdensordens demokratiske principper: Skal de udbredes eller indskrænkes?

Skal USA's aktuelle politiske projekt fremmes eller hæmmes? kunne spørgsmålet også lyde. I så fald kunne det direkte relateres til spørgsmålet om,

hvorvidt USA er blevet svækket, svarende til et tilbageslag for dets evne til at promovere den nye verdensorden i Mellemøsten ligesom i 2011, hvor det var i stand til at spille en offensiv rolle i fjernelsen af Muammar Gaddafis styre i Libyen.

Set på baggrund af den syriske borgerkrig *forekommer* USA i perioden fra 2012 til sommeren 2014 som svækket i forhold til tidligere perioder af den nye verdensorden. En endelig konklusion er det for tidligt at drage, men det synes mest rimeligt at hævde, at der ikke er tale om absolut svækkelse af USA. Der er derimod tale om en relativ styrkelse af den kraft, hvormed USA's store modstandere, Rusland og Kina, forfølger deres politik. De er mere pressede efter Det Arabiske Forår og har måske handlet i erkendelse af, at skal den nye verdensordens effekter bremses, før de kommer for tæt på egne grænser og interessesfærer, er det nu, slaget skal slås. Der er en tendens til, at den, der kæmper med ryggen mod muren, kæmper mere indædt end den, der har større handlemuligheder. I dag er de autoritære stater langt færre og har dermed mindre handlerum og alliancemuligheder end for 25 år siden. Der er derfor en vis logik i, at de kæmper så meget mere determineret nu, hvor de har set, at den nye verdensorden også har direkte gennemslag båret af indre kræfter (til forskel fra situationen, da Irak blev demokratiseret udefra) i den i øvrigt autoritære mellemøstlige region.

Den samlede konklusion på dette argument er altså, at USA ikke er *absolut* svækket, men at det er lykkedes dets modstandere at mobilisere flere ressourcer i en presset politisk situation, hvilket betyder, at USA i den praktiske balance er blevet tvunget tilbage på banen for eventuelt at reorganisere. USA's svækkelse er *relativ*, men fremtræder ikke desto mindre tydeligt. I forhold til den syriske borgerkrig har det betydet, at al-Assad har fået et pusterum, der muligvis kan sikre ham en rolle i syrisk politik nogle år frem, som han ellers ikke ville have fået.

For de politiske kræfter, der måtte ønske, at den nye verdensordens normer om liberalt demokrati fortsat skal have politisk gennemslagskraft og opbakning, er det ifølge denne tentative analyse vigtigt ikke at 'tale Kina op'. Herved risikerer de i det lange løb at give argumenter for at fastholde de autoritære politiske former til de aktuelle ledere i Mellemøsten. Om dette er en risiko, der er værd at tage, er naturligvis et politisk spørgsmål, som denne tekst ikke forsøger at besvare.

Litteratur

Hansen, Birthe (2011) *Unipolarity and World Politics. A theory and its implications*. London, Routledge.

Hansen, Birthe og Carsten Jensen (2012) *Demokrati i Mellemøsten*. København, Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Kagan, Robert (2008) *The Return of History and the End of Dreams*. New York, Vintage.

Mozaffari, Mehdi (2007) 'Islamisme – venskab og fjendskab' i Thorup, M., H. Schanz og M. Mozaffari (red.) *Totalitarisme. Venskab og fjendskab*. Aarhus, Aarhus Universitetsforlag.

Syrien og de kemiske våben

Birthe Hansen

I august 2013 blev der anvendt kemiske våben i den syriske konflikt. På baggrund af pres lovede det syriske regime derefter at udlevere dets kemiske våben og lager af materialer, der kunne anvendes til fremstilling af nye våben. Dermed erstattede regimet et militært instrument med diplomatisk medspil. Det købte sig på den måde tid, idet en mulig militær intervention blev undgået. Al-Assadregimet kunne derfor foreløbig forblive ved magten som en 'tyrannosaurus rex' fra koldkrigstiden. Fjernelsen og destruktionsen af de officielt deklarerede våben samt det internationale samarbejde må alligevel betegnes som en succes for det internationale samfund, da målet med missionen blev opfyldt trods svære betingelser, og en international norm om ikkebrug blev opretholdt.

Det første angreb med moderne kemiske våben fandt sted i Belgien i 1915, og efter den følgende omfattende brug af kemiske våben på vestfronten i 1. Verdenskrig opstod en norm om, at det var forkasteligt at bruge sådanne. Denne norm er kun undtagelsesvis blevet brudt. Omfattende brug sås kun under Irak-Iran-krigen 1980-88 og internt i Irak i 1988 (Haselkorn, 1999), hvor Saddam Hussein-styret brugte giftgas mod irakiske kurdere i Halabja, og op mod 5.000 mennesker blev dræbt. *Organization for the Prohibition of Chemical Weapons* (OPCW) dannedes i 1997. OPCW indgik senere en samarbejdsaftale med FN, og i 2013 havde den fået ikke mindre end 189 medlemsstater.

Trods den stærke internationale tilslutning til normen imod kemiske våben blev der anvendt kemiske våben i den syriske konflikt. Der blev rapporteret om brug af sarin den 21. august 2012 i Ghoutaområdet ved Damaskus. Hundreder, overvejende civile, døde som følge heraf. Formentlig havde der været begrænsede fortilfælde i foråret inden. Der var stor usikkerhed om, hvem der var ansvarlig, men den internationale mistanke samlede sig om al-Assadregimet.

I forvejen havde USA og det internationale samfund meldt ud, at man var skeptisk over for en indgriben i den syriske borgerkrig, men brugen af

kemiske våben vakte international fordømmelse og forventninger om en eller anden form for reaktion herpå.

Under stærkt pres fra USA og Rusland gik Syrien i oktober 2013 med til at lade en fælles OPCW-FN-mission igangsætte en destruktion af de officielt deklarerede statslige våben.

Syriens masseødelæggelsesvåben

Kemiske våben udgjorde grundstammen i Syriens masseødelæggelsesvåbenarsenal. Hafiz al-Assadregimet satte programmer i gang i starten af 1970'erne med hjælp fra Sovjetunionen og Egypten. Flere arabiske lande begyndte at satse på kemiske våben i 1970'erne, og man kan tale om et veritabelt arabisk våbenkapløb (Hansen, 2000). Satsningerne kan ses i lyset af de arabiske staters nederlag til Israel i 1967. Da havde arabiske lande forberedt et angreb på Israel, men tabte krigen på kun seks dage efter et israelsk forkøbsslag. At Israel var i stand til at vinde på trods af sin numeriske underlegenhed og senere i 1973 var i stand til at modstå et arabisk angreb, fik ikke mindst Syrien til at prøve at matche den israelske konventionelle overlegenhed med andre typer våben.

Syrien havde også andre fjender. Der var tale om en stærk rivalisering med nabolandet Irak på trods af begge landes fællestræk og samme styreform i form af baathregimer. Også forholdet til Tyrkiet var i perioder meget anspændt.

Senere blev Syriens kemiske våben en 'sovende' kapacitet, mens det syriske regime begyndte at prioritere et nukleart program som en mere ultimativ afskrækkelse. Det nukleare program blev udviklet i al stilfærdighed og kom først til åben international viden, da Israel i september 2007 bombede mål i Syrien. Det Internationale Atomagentur fastslog senere, *"that it is very likely that the building destroyed at the Dair Alzour site was a nuclear reactor which should have been declared to the Agency"* (IAEA, 2011: 8).

Indtil den syriske borgerkrig brød ud i 2011, havde de kemiske våben således primært været del af en afskrækkelse mod Israel, men de havde fået en gradvist mindre betydning. Koldkrigsafslutningen i 1989 betød, at den syrisk-israelske magtbalance ændrede sig ved, at Syrien både var konventionelt underlegen samt mistede sin sovjetiske supermagtsallierede. Dette fordrede både en ny politik og nogle 'større' våben. Den stilfærdige udvikling af det nukleare program, der var blevet teknologisk mulig i tidens løb, var

imidlertid en langsigtet og besværlig affære, og Syrien ændrede sin politik på en række måder (Hinnebush, 2003).

De kemiske våben var der dog stadig, og borgerkrigen var af en anden karakter end den hidtidige mellemstatslige rivalisering. Samtidig havde ikkestatslige grupper også fået mulighed for at anskaffe kemiske våben, og da sådanne blev brugt i august 2012, var der stor usikkerhed om, hvem der var ansvarlig – var det det syriske regime, der søgte at skræmme oppositionen til ophør, eller var det oprørere, der ville miskreditere regimet og søgte at få international militær støtte?

Flertallet af ofre var civile syrere, og der er ingen tvivl om, at brugen skræmte mange fra at følge oprørerne. Der blev lagt internationalt pres på det syriske regime, om end præsident Obamas snak om et militært indgreb forblev tomme ord. Da Rusland deltog i presset, blev de kemiske våben omdefinert til politiske våben af al-Assadregimet: Regimet valgte at bruge sin kemiske kapacitet til at undgå et eksternt militært indgreb ved at bytte dem herfor, mens omverdenen besluttede, at det umiddelbart var vigtigere at få fjernet kemiske våben end at vælte al-Assad. Brugen af de kemiske våben i konflikten medførte dermed, at både al-Assadregimet og omverdenen ændrede prioriteter.

Ironisk nok havde præsident Obama udtalt, at ”en omfattende brug af kemiske våben i konflikten ville være en game changer” (Landler, 2013). Det blev Ghoutaangrebet da også, men på en anden måde end oprindeligt formuleret i Obamas udtalelse.

Afvæbningen

Siden 1989 har USA givet høj prioritet til at forhindre spredning af masseødelæggelsesvåben, herunder kemiske våben, samt at styrke normen om ikkebrug. I det syriske tilfælde var der også en meget konkret grund til at handle. Borgerkrigen og de langsigtede dårlige odds for regimet indebar en risiko for, at ikkestatslige grupper ville forsøge at tilrane sig en del af kapaciteten. I lyset af kampen mod terror, ville det være særdeles uønskværdigt for USA at risikere, at den syriske arv af kemiske våben blev erobret og kom på markedet. Noget sådant ville også kunne føre til international brug. Der var derfor både generelle og konkrete grunde til, at USA var nødt til at overveje en reaktion.

På grund af usikkerheden om, hvem der stod bag, og hvilke følger det ville have for den igangværende borgerkrig, valgte præsident Obama imidlertid at undlade at gribe militært ind, selv om supermagten USA var stærk nok til det.

I stedet lancerede han i årene 2012-14 to nye politikker: en tilnærmelse til Iran og en politik for 'indirekte støtte' til konfliktparter i udlandet. I det syriske tilfælde betød de forsigtige forsøg på forhandling med Iran, at grundlaget for en militær indgriben i Syrien blev formindsket, da spredning af masseødelæggelsesvåben nu syntes at være blevet noget, man kunne tale om. Barack Obama forsøgte at lancere forhandlinger som en ny og mere blød amerikansk linje, der således også kunne omfatte Syrien. Den indirekte støtte indebar tilbageholdenhed med udsendelse af amerikanske styrker, hvilket også kom til at omfatte Syrien. Dertil kom politisk pres og sanktioner.

Kort efter Ghoutaangrebet havde præsident Obama dog talt for, at USA skulle ramme militære mål i Syrien. Rusland og Kina nedlagde i september veto i FN's Sikkerhedsråd mod en indgriben,¹⁹ og præsidentens overvejelser blev dermed bremset, da han ikke var villig til at iværksætte et angreb uden betydelig international tilslutning.

I tillæg til fordømmelse, sanktioner og nye politikker kunne USA støtte et russisk alternativ, der gik ud på at forhandle med Bashar al-Assad og satse på, at han udleverede det syriske styres kemiske kapacitet, især lagre af sarin og sennepsgas. Rusland, som i løbet af den syriske borgerkrig havde fornyet sin støtte til regimet, ønskede ikke en amerikanskledet militær indgriben i landet. Under det libyske oprør i 2011 havde Rusland og Kina undladt at nedlægge veto mod en FN-resolution om flyveforbud. Der blev imidlertid tale om et meget 'aktivt' flyveforbud, som i russisk og kinesisk optik medførte et misbrug af deres vilje til at opnå et kompromis og til endnu en udvidelse af amerikansk indflydelse i Mellemøsten. Rusland ønskede ikke en gentagelse heraf, samtidig med at præsident al-Assad var en af Ruslands få tilbageværende venner i regionen. Til gengæld var det fra et russisk synspunkt bestemt heller ikke ønskværdigt at have kemiske våben så tæt på egen grænse. De kunne risikere også at falde i hænderne på oprørere i russiske provinser, og ved en ny og mere omfattende brug kunne de for alvor skabe uro i Mellemøsten.

(19) Rusland og Kina nedlagde i alt tre vetoer mod forslag vedrørende Syrien i FN's Sikkerhedsråd, indtil der i 2013 var enighed om fjernelse af de kemiske våben (Security Council Report, 2013).

Det russiske initiativ kom i september 2013, og ifølge initiativet skulle Syriens kemiske kapacitet elimineres.

Al-Assads regnestykke

Hvorfor ville præsident al-Assad opgive sin kemiske kapacitet? Den vigtigste faktor var formentlig frygten for, hvad der ville ske, hvis der ikke blev indgået en aftale om våbnene. På trods af en vis slingren i sine udtalelser, havde præsident Obama ikke udelukket en militær intervention, og det var muligt, at al-Assadregimet ikke ville overleve en sådan.

Det ydre pres var vokset siden juli 2012, hvor forlydender om, at regimet var i gang med at flytte nogle af våbnene, fik præsident Obama til at trække en 'rød linje'. Obama udtalte: *“(W)e have been very clear to the Al-Assad regime, but also to other players on the ground, that a red line for us is we start seeing a whole bunch of chemical weapons moving around or being utilized (...) That would change my calculus. That would change my equation”* (Obama i CNN Wire Staff, 2012).

Præsident Obama gav i 'rød linje-udtalelsen' i 2012 sig selv et spillerum. Han talte om 'omfattende brug' af masseødelæggelsesvåben som det, der ville udløse en amerikansk reaktion. Han ville ikke risikere, at nogle kunne bruge masseødelæggelsesvåben symbolsk for at trække USA ind i konflikten. Der skulle mere til. På den anden side gjorde han det også klart, at USA har en væsentlig interesse i at reagere mod spredning og brug af masseødelæggelsesvåben. Det havde det samlede internationale samfund principielt også, da normen mod kemiske våben er en af de mest grundlæggende, det hidtil er lykkedes at få tilslutning til, og da skadesvirkningerne potentielt er så enorme.

I foråret 2013 dukkede den røde linje igen op på dagsordenen. I marts hævdede oprørsgrupper, at det syriske regime havde brugt kemiske våben nær Aleppo. Præsident Obama svarede med, at en sådan brug ville blive anset for at være en 'game changer', og at hændelserne ville blive undersøgt (Gladstone og Schmitt, 2013).

Undersøgelserne førte i april og maj 2013 til forskellige fortolkninger om en eventuel brug, dens omfang, og hvem der var ansvarlig. Et medlem af FN's uafhængige kommission for undersøgelse af Syrien, Carla Ponte, erklærede hurtigt, at der var bevis for, at kemiske våben i form af sarin havde været brugt – men af oprørerne (Hall, 2013). Andre FN-talsmænd slog næsten

lige så hurtigt fast, at der ikke var fremkommet beviser for noget sådant. USA og Storbritannien var skeptiske og udtalte senere, at beviserne pegede i retning af, at det var regimet, der stod bag, men at undersøgelserne stadig var ufuldstændige. Den amerikanske regering omtalte desuden brugen som 'begrænset' og konkluderede, at der skulle flere beviser til.

Det syriske regime nægtede at have brugt kemiske våben, og en syrisk regeringstalsmand sagde, at Bashar al-Assads militær "ikke havde brugt eller ville bruge kemiske våben, selv om det havde sådanne," og at det heller ikke ville være nødvendigt, da det "var i stand til at nå alle de dele af Syrien, det måtte ønske uden dem" (Associated Press, 2013). Desuden beskyldte talsmanden oprørsgrupper for at være de ansvarlige.

I foråret 2013 var der derfor stadig mangel på beviser for, om og hvilken brug der var tale om, og hvem der eventuelt var ansvarlig. Debatten fandt sted i lyset af en planlagt fredskonference i Genève, som USA og Rusland stod bag. Konferencen blev angiveligt udsat til senere på sommeren.

I august skete angrebet på Ghouta. Usikkerheden om, hvem der havde brugt våbnene, betød, at der ikke kom en umiddelbar militær reaktion, men de nu igangsatte amerikansk-russiske forhandlinger udgjorde et stærkt pres. Både USA, som havde stillet indgriben i udsigt, og Rusland, den største af al-Assads få venner, pressede på.

Al-Assadregimet stod nu i et dilemma: Skulle man opgive sin kemiske kapacitet, der var egnet til at skræmme befolkningen på plads og på den måde sikre styrets overlevelse? Eller skulle man opgive kapaciteten, fremstå som forhandlingsvenlig og forsyne omverdenen med en grund til ikke at gribe ind, som omverdenens hidtidige nøl pegede på, ville være en velkommen handling?

Det syriske styre havde tidligere vist sig pragmatisk,²⁰ og det ydre pres blev sat i perspektiv af læren fra Libyen i slutningen af 2003. Efter angrebet på Irak besluttede det libyske Gaddafistyre at udlevere sit nukleare program og materialer til USA. Dette betød, at Libyen, der havde været genstand

(20) Fx indvilligede daværende præsident Hafiz al-Assad i at deltage i amerikansk-initierede fredsforhandlinger med Israel i årene efter koldkrigsafslutningen, da Syrien havde mistet sin sovjetiske stormagtsallierede og var meget svækket, og senere, umiddelbart efter 9/11-angrebene i 2001, i at dele efterretninger med USA, som man nu havde et meget anspændt forhold til, men ikke ønskede at udfordre på terrorområdet.

for international isolation efter sprængningen af et passagerfly over den skotske by Lockerbie, genvandt en plads i det internationale diplomati og fik forbedrede relationer til mange lande.

Endelig havde omverdenen under den syriske borgerkrig vist, at man enten var afvisende eller nølende over for at gribe ind på oprørernes side.

På den baggrund ser det ud til, at en række faktorer 'skubbede' al-Assadregimet i retning af en aftale. På den ene side udgjorde det ydre pres en stor risiko for regimet, hvis det nægtede udlevering. På den anden side kunne regimet, hvis det i øvrigt blev ladet i fred, formentlig selv bekæmpe oprøret. Dette krævede en aftale om de kemiske våben. Og våbnene var ikke af den bedste beskaffenhed, hvilket styret var klar over. Tabet var måske derfor ikke så stort set i lyset af de militære krav i borgerkrigen.

Operation RECSYR

På basis af den russisk-amerikanske aftale, enedes FN's Sikkerhedsråd den 27. september 2013 om resolution 2118, der bekræftede Syriens integritet, men krævede de kemiske våben destrueret. Gennem forhandlinger med Syrien lykkedes det at få nedsat en taskforce og lavet en plan for fjernelsen og destruktionen af den kemiske kapacitet.

Den første del af missionen gik ud på at kortlægge, hvor mange og hvilke våben der var tale om, hvor de befandt sig, hvordan de skulle destrueres samt i hvilken rækkefølge. Dette foregik i samarbejde med det syriske regime og forløb, ifølge OPWC, tilfredsstillende, selv om tidsplanen i flere tilfælde måtte udvides. Det er imidlertid vigtigt at bemærke, at deklarationen af våben i sidste instans beror på det syriske regimes oplysninger, om end for større faciliteters vedkommende også på efterretningsmæssige oplysninger. Der er dermed ikke nogen garanti for, at regimet deklarerede alt, eller at oprørere ikke fortsat kan fremstille primitive kemiske våben selv.

Et eksempel på dette er, at det i slutningen af august 2014 blev sandsynliggjort i en FN-rapport, at det syriske regime i begrænset omfang havde brugt kemiske våben i form af klorgas mod civile i foråret 2014 (United Nations, 2014). Klogasser var ikke omfattet af deklarationsforpligtelsen, da klor også anvendes industrielt. Klogasepisoderne bekræftede alligevel mistanken om, at al-Assadregimet ikke havde deklareret alt (BBC, 2014), og selv om

klorgasser ikke indgik i aftalen, var det alligevel forbudt for regimet at bruge dem ifølge den konvention, regimet selv havde underskrevet.²¹

Den næste del af missionen var at fjerne og destruere våben og materialer til endnu ikke våbengiorte kapaciteter. Operation RECSYR (*Removal of Chemical Agents from Syria*) blev ledet af Danmark og bestod i første omgang af to støtteskibe, det danske Esbern Snare og det norske Helge Ingstad, og to fragtskibe, det danske Ark Futura og det norske Taiko. USA skulle stå for destruktoren, der skulle foregå til søs og i en italiensk havn samt på en britisk base. Senere blev der udvidet med britiske, russiske og kinesiske skibe.

Det danske folketing traf beslutning om Danmarks bidrag til FN's og OPCW's mission i Syrien den 19. december 2013 (Folketinget, 2013). Ifølge den første plan skulle de syriske våben være ude i starten af 2014. Der opstod nogle mindre forsinkelser på grund af vanskeligheder med at få våbnene transporteret ud til havnebyen Latakia i den generelt dårlige sikkerhedssituation og kamphandlinger omkring forbindelsesvejene, men også dårligt vejr og logistiske problemer spillede ind.²² Forsinkelserne betød, at fristen blev rykket til midten af 2014, og i august 2014 udtalte OPCW, at alle de farligste (officielt deklarerede) kemiske våben var blevet destrueret.

Mens Operation RECSYR stod på, udviklede der sig en krise i Ukraine. Den førte til, at Rusland annekterede Krimhalvøen, og at separatister i det østlige Ukraine indledte væbnet kamp. Krisen betød, at det generelle forhold mellem Rusland og Vesten blev stærkt forværret, og NATO's generalsekretær, Anders Fogh Rasmussen konstaterede, at Rusland ikke længere så NATO som en partner, som men som en modspiller.

Det interessante er, at samarbejdet om at fjerne og eliminere de syriske kemiske våben fortsatte på vellykket vis. Operationen blev på den måde ikke direkte berørt af krisen i Ukraine.

Selv om der havde været amerikansk-russisk uenighed i de forudgående forhandlinger, fungerede samarbejdet. Ifølge RECSYR's danske operationelle styrkechef, flotilleadmiral Torben Mikkelsen, gik samarbejdet med den rus-

(21) I efteråret 2013 tilsluttede Syrien sig Konventionen om Kemiske Våben i forbindelse med aftalen om udlevering.

(22) Den amerikanske 'ambassadør' i OPCW, Robert Mikulak, gav udtryk for, at det også var op til det syriske regimes indsats at få bugt med forsinkelserne (Soley, 2014).

siske flådestyrke godt og som aftalt på et møde i Moskva i december 2013 (Forsvarsavisen, 2014; 4). Om det interne samarbejde i den dansklede del af operationen udtalte admiral Mikkelsen efter en afhentning af materiale: ”Jeg kan konstatere, at samarbejdet forløber gnidningsfrit” (Søværnets Operative Kommando, 2014).

Talemåden ’the proof is in the pudding’ dækker også forløbet. Trods praktiske vanskeligheder, forsinkelser og sikkerhedsmæssige udfordringer som følge af den igangværende borgerkrig lykkedes det i juni 2014 at få de sidste af de deklarerede våben ud af Syrien, og i august 2014 var disse blevet destrueret.

Konsekvenser

Man kan drage en række konklusioner af forløbet om de syriske kemiske våben og disses destruktion.

For det første, at kemiske våben betragtes som så vigtige af store magter, at de kan føre til samarbejde mellem disse på trods af konflikter på andre områder. Rusland og USA samarbejdede herom, selv da den ukrainske krise skærpedes, Kina bidrog med overvågning, Storbritannien sendte et støtteskib og indgik sammen med USA, Tyskland og Finland i destruktionsoperationen, som Italien lagde havn til, og selv en mindre stat som Syrien blev inddraget – under stærkt pres – i samarbejdet.

For det andet, at partnerne fik forskelligt ud af samarbejdet ud over selve destruktionsoperationen. Rusland vandt magtkampen om den måde, som indsatsen skulle foregå på. Dermed undgik Rusland en yderligere ’amerikanisering’ af Mellemøsten og fandt en plads i det internationale diplomati. USA vandt gennemførelsen af en af sine vigtigste prioriteter i koldkrigseftertiden, nemlig begrænsningen af masseødelæggelsesvåben, og undgik at måtte bære omkostningerne ved endnu en militær operation. Præsident al-Assad i Syrien fik også en stor gevinst: Det lykkedes hans regime at bevare magten i en særdeles kritisk situation ved at udlevere de kemiske våben.

Der var også tabere i forløbet. De største tabere var naturligvis ofrene for brugen og dernæst syriske liberaldemokrater, der måtte se præsident al-Assad forblive ved magten og fortsætte undertrykkelsen. Desuden tabte USA formentlig noget troværdighed som følge af præsident Obamas noget slingrende udtalelser om indgriben og af nedtoning af viljen til at støtte de enkelte staters demokratiseringsproces i Mellemøsten.

FN fik cementeret sin rolle som dybt afhængig af de store og uden egen handlekraft. Trods vedblivende modstand mod kemiske våben og hårde fordømmelser af angrebet i Ghouta skete der først noget, da både USA og Rusland ud fra egne interesser kunne enes om et udspil – der derefter blev overgivet til FN.

Danmark spillede en vigtig rolle i udførelsen af RECSYR og havde den overordnede ledelse. I et dansk perspektiv var dette en stor succes, da operationen var vellykket, samarbejdet fungerede, og indsatsen, den første af sin art, viste, at Danmark havde den fornødne kapacitet og kompetence.

Fjernelsen og destruktionen af den deklarerede syriske kapacitet hjalp ikke oprørssiden i den syriske borgerkrig, hvor op mod 200.000 mennesker var blevet dræbt, da missionen var tilendebragt. Til gengæld bidrog missionen til at fastholde den internationale norm om, at kemiske våben ikke må spredes eller bruges, og derved til på længere sigt forhåbentlig at reducere risikoen herfor.

Litteratur

Associated Press (2013) 'Syria: Assad officials say "we don't need to use chemical weapons"', *The Telegraph*, 26.04.2013. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/10021095/Syria-Assad-officials-say-we-dont-need-to-use-chemical-weapons.html> (Sidst tilgået 30.08.2014).

BBC (2014) 'Last of Syria's chemical weapons shipped out', BBC.com, 23.06.2014. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27974379> (Sidst tilgået 30.08.2014).

CNN Wire Staff (2012) 'Obama warns Syria not to cross "red line"', CNN.com, 21.08.2012. <http://edition.cnn.com/2012/08/20/world/meast/syria-unrest> (Sidst tilgået 05.06.2013).

Folketinget (2013) *B 29 Forslag til folketingsbeslutning om dansk bidrag til FN's og OPCW's mission i Syrien*, ft.dk. <http://www.ft.dk/samling/20131/beslutningsforslag/b29/index.htm> (Sidst tilgået 30.08.2014).

Forsvarsavisen (2014), 3 (juni). København, Forsvarskommandoen.

Gladstone, Rick og Eric Schmitt (2013) 'Syria Faces New Claim on Chemical Arms', *The New York Times*, 18.04.2013. <http://www.nytimes.com/2013/04/19/world/middleeast/Syria.html> (Sidst tilgået 06.06.2013).

Hall, Richard (2013) 'UN's Carla Del Ponte says there is evidence rebels "may have used sarin" in Syria', *The Independent*, 06.05.2013. <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/uns-carla-del-ponte-says-there-is-evidence-rebels-may-have-used-sarin-in-syria-8604920.html> (Sidst tilgået 30.08.2014).

Hansen, Birthe (2000) *Nye våben i Syd*. København, Dansk Udenrigspolitisk Institut.

Hansen Birthe (2000) *Unipolarity and the Middle East*. Richmond, Curzon.

Haselkorn, Avigdor (1999) *The Continuing Storm*. New Haven, Yale University Press.

Hinnebusch, Raymond A. (2003) *The International Politics of the Middle East*. Manchester, Manchester University Press.

IAEA (2011) 'Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Syrian Arab Republic', 24.05.2011. <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2011/gov2011-30.pdf> (Sidst tilgået 30.08.2014).

Landler, Mark (2013) 'Chemicals Would Be "Game Changer" in Syria, Obama Says', *The New York Times*, 20.03.2013. http://www.nytimes.com/2013/03/21/world/middleeast/syria-developments.html?pagewanted=all&_r=0, (Sidst tilgået 30.08.2014).

Security Council Report (2013) 'In Hindsight: The Veto', 31.10.2013. http://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2013-11/in_hindsight_the_veto.php (Sidst tilgået 30.08.2014).

Soley, Joan (2014) 'US 'concern' at Syria Chemical Weapons delay', *BBC News*, 30.01.14
<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-25968616>
(Sidst tilgået 30.09.2014).

Søværnets Operative Kommando (2014) 'Anden last af kemiske stoffer afhentet i Latakia', 27.01.2014

<http://forsvaret.dk/SOK/Nyt%20og%20Presse/internationalt/Pages/2014-01-27.aspx>

(Sidst tilgået 30.09.2014).

United Nations (2014) *Report of the independent international commission of inquiry on the Syrian Arab Republic*, 13.08.2014. http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/CoISyria/A.HRC.27.60_Eng.pdf

(Sidst tilgået 30.08.2014).

Krigsforbrydelser og retsforfølgning i Syrien

Frederik Harhoff

Når samtidens internationale kriser diskuteres på konferencer og i offentligheden, er det i begyndelsen oftest de politiske, religiøse og økonomiske temaer, der dominerer diskussionerne om de faktiske begivenheder. Dette er forståeligt nok, for det er disse temaer, der bedst tjener til at tegne et begribeligt billede af det, der foregår, og som kan hjælpe os til at fortolke og forstå de forskellige aktørers handlinger – og måske også forudsige, hvad der kommer til at ske derefter. COMER's konference om Syrien på Forsvarsakademiet den 23. april 2014 var ingen undtagelse. Der var mange og gode oplæg om de historiske, militære, politiske, sociale, strategiske og mediemæssige aspekter af den aktuelle interne væbnede konflikt i Syrien.

Den juridiske dimension af konflikten var dog undertonet, hvilket heller ikke er overraskende. Dels er de juridiske aspekter om lovligheden af den væbnede magtanvendelse typisk mindre påtrængende på et tidspunkt, hvor det først og fremmest gælder om at få standset konflikten. Dels er spørgsmålet om eventuel statslig indblanding fra udlandet og et senere strafferetligt opgør med krigsforbrydelserne noget, der normalt først bliver relevant på et senere tidspunkt, når ansvaret skal placeres. Denne betragtning må dog ikke tage opmærksomheden bort fra den betydning, som de folkeretlige regler alligevel har for de involverede parter handlinger både under og efter konflikten – og ikke mindst for *ofrene* for den væbnede konflikt. Folkeretten sætter rammer for lovligheden af staternes handlinger både i fredstid og under krig, og disse rammer ligger altid som en undertone i enhver international konflikt.

De krigsretlige reglers betydning for den faktiske væbnede magtanvendelse kan således ikke afvises blot med henvisning til, at både regler og principper brydes dagligt under kamphandlingerne, for erfaringerne viser, at mange regler trods alt stadig efterleves under krig – og ikke mindst, at de efterleves, fordi parterne selv ser en gensidig interesse heri. Det er næppe heller sandsynligt, at de ledende personer i en væbnet konflikt ikke kender de krigsretlige regler og ikke tager dem med i betragtning, når de lægger deres strategi i konflikten.

Hertil kommer, at det for ofrene er helt afgørende, at der bliver skabt offentlighed om deres lidelser, og at der efterfølgende kan placeres et strafferetligt ansvar hos gerningsmændene og deres overordnede. Dette er selvsagt kun muligt, hvis der gælder bindende regler om krigsførelsen og om behandlingen af krigens ofre. Min erfaring som dommer i internationale krigsforbrydersager viser, at der næsten kun er én ting, der er værre end selve dét at være blevet offer for en krigsforbrydelse, og det er, at forbrydelsen forbliver upåtalet, ignoreret og glemt; så er ofrene overladt til sig selv. Retsagerne tilbyder offentlighed om forbrydelserne og dermed en anerkendelse af ofrenes rædsler i den forstand, at ofrene bliver hørt og får lejlighed til at fortælle om deres lidelser og de dybe sår, de har fået på sjæl og legeme. Dette er i sig selv et vigtigt led i den *healing*, der er nødvendig efter en krig.

Endelig kan bevidstheden om muligheden for et efterfølgende retsopgør anspore konfliktens parter, internationale observatører og ikke mindst civile til at optage, indsamle og sikre bevismidler om krigsforbrydelser, som de har været vidner til eller ofre for; det kan være fotografier, videooptagelser, dokumenter, radioudsendelser, e-mails, telefonaflytninger etc. Sådanne beviser kan senere fremlægges under et retsopgør (forudsat at beviserne er ægte og relevante), og heri ligger en yderligere grund til at tillægge de juridiske regler betydning allerede under konflikten. Uden ægte og retligt relevante beviser kan straffesagerne ikke føres – og de skyldige ikke dømmes. Så meget om betydningen af folkeretten.

Jeg har i anden anledning gjort opmærksom på nødvendigheden af, at danske officerer – som led i officersuddannelsen – lærer at føre *dagbog* over begivenhederne under internationale udsendelser. Det kan lyde overflødigt, men korte, relevante og præcise dagbogsoptegnelser om krigsretlige, taktiske og strategiske forhold er i virkeligheden ganske vanskelige at føre – det kræver både systematik og øvelse. Sådanne optegnelser er imidlertid overordentlig vigtige bidrag til klarlæggelsen af begivenhederne under en eventuel efterfølgende debriefing og ikke mindst som bevis i en senere retssag. Fx blev general Mladić's og andre højtstående officerers dagbøger fra krigen i det tidlige Jugoslavien fundet mange år efter konflikten og fremlagt som bevis i retten i Haag, hvor de fik en uvurderlig bevisværdi. Dagbogsføring indgår som fast pensum på officersuddannelserne i en række lande – men vistnok (endnu) ikke i Danmark.

De krigsretlige regler findes dels i de såkaldte Haagregler om krigsmidler og -metoder, dels i de fire Genèvekonventioner fra 1949 om beskyttelse af

krigens ofre i internationale krige og i de to tilhørende tillægsprotokoller fra 1977, der opdaterede Genèvekonventionerne om henholdsvis *internationale* væbnede konflikter (Tillægsprotokol 1) og *interne* konflikter (Tillægsprotokol 2). Tillægsprotokol 1 samler og integrerer endvidere på en række punkter Haagreglerne og Genève reglerne, således at de væsentligste krigsretlige regler om både krigens førelse og beskyttelse af ofre nu er samlet ét sted. Derudover udstikker Tillægsprotokol 2 – for første gang – nogle få regler om magtanvendelse i interne væbnede konflikter (borgerkrige). Endelig tilføjer der sig nogle yderligere folkeretlige regler om henholdsvis folkedrab og forbrydelser mod menneskeheden, men disse regler er ikke nødvendigvis knyttet til væbnede konflikter; de kan også begås i fredstid.

Tilsammen kaldes alle disse regler i daglig tale for den humanitære folkeret (*International Humanitarian Law*, IHL). Heri defineres også de forbrydelser, der efterfølgende kan straffes. Dette er en vigtig iagttagelse, for ser man tilbage på Nürnberg- og Tokyoprocesserne efter 2. Verdenskrig, vil man huske, at forbrydelserne først blev skriftligt formuleret i Londonoverenskomsten af 8. august 1945 – altså *efter* at forbrydelserne var begået, hvilket gav anledning til kritik, fordi det stred mod princippet om *nullum crimen sine lege* (ingen forbrydelse uden lovhjemmel). Nu er der imidlertid ikke længere tvivl: Forbrydelserne er klart formuleret i den humanitære folkeret, og ICTY har ved flere lejligheder fastslået, at disse regler også forpligter individer direkte og kan retshåndhæves ved internationale straffedomstole.

For så vidt angår retsforfølgningen af krigsforbrydelser, er det som udgangspunkt op til de berørte stater selv – efter deres egne nationale strafferegler – at retsforfølge krigsforbrydelser begået på deres territorium eller af deres statsborgere eller af personer i deres varetægt. De pågældende bliver i så fald retsforfulgt i henhold til landets egne civile eller militære straffelove, *medmindre* staten i stedet vælger at udlevere den tiltalte til retsforfølgning i et andet land, der har evne og vilje til at gennemføre retsforfølgningen (= typisk det land, hvor gerningerne er begået, og hvor beviserne derfor er lettere tilgængelige). Hvis hverken opholdslandet eller gerningslandet eller noget andet land indleder retsforfølgning, sker der imidlertid ikke videre; så bliver forbrydelserne kun gemt i ofrenes erindringer, *uden* at der bliver fastslået et retligt ansvar. Det eneste mulige alternativ er i så fald at retsforfølge krigsforbrydelserne ved en international straffedomstol – hvis en sådan findes. Internationale straffedomstole er imidlertid kontroversielle, fordi de i sagens natur placerer sig på et niveau *over* staternes egne domstole – med mulighed for at omstøde en dom, der er afsagt af en stats øverste retsinstans.

Og netop dette er en udfordring af staternes suverænitet, for Danmark – blot til eksempel – skal naturligvis ikke tåle, at en fremmed domstol sætter sig til doms over vores egen højesteret. Folkerettens ordening er derfor blevet, at staterne selv har mulighed for at retsforfølge sine krigsforbrydere *først*, således at internationale straffedomstole kun kommer ind i billedet, hvis landets egne domstole ikke kan eller vil retsforfølge, eller hvis de blot retsforfølger krigsforbryderne på skrømt.

Det internationale samfund har således ved flere lejligheder insisteret på at nedsætte internationale straffedomstole, der kan gennemføre en retsforfølgning i de tilfælde, hvor de berørte stater ikke selv kan eller vil indlade sig herpå. De mest iøjnefaldende eksempler herpå er dannelsen i 1993 og 1994 af de to FN-krigsforbrydertribunaler for henholdsvis det tidligere Jugoslavien (ICTY) og Rwanda (ICTR) samt i 1998/2002 af Den Permanente Internationale Domstol (ICC), der dog er etableret *uden for* FN. Herudover er der – ligeledes uden for FN – nedsat specielle straffedomstole til at pådømme forbrydelser begået i enkelte væbnede konflikter: Sierra Leone (SCSL, 2002), Cambodia (ECCC, 2004) og Libanon (STL, 2007).

ICC har jurisdiktion over enkeltpersoner, der har begået folkedrab, krigsforbrydelser, forbrydelser mod menneskeheden samt (om nogle år også) aggression, når disse forbrydelser er begået i stater, der har ratificeret ICC-Statutten, og i øvrigt er begået enten på disse staters territorium eller af deres statsborgere. I dag har 122 lande ratificeret ICC-Statutten – men statutten er ikke ratificeret af USA, Rusland, Kina, Indien m.fl. Herudover kan straffesager også indbringes for ICC af FN's Sikkerhedsråd efter statutens artikel 13. Men flertallet af jordens befolkning lever altså stadig i lande, der ikke har ratificeret ICC-Statutten.

Da Syrien ikke har ratificeret ICC-Statutten og heller ikke har indgivet en begæring om ad hoc-jurisdiktion for domstolen efter statutens artikel 12, styk 3, og da både Kina og Rusland har modsat sig, at sagen bliver indbragt for ICC af FN's Sikkerhedsråd, har det selsagt været nærliggende at overveje mulighederne for at få nedsat en særlig international straffedomstol, der kan retsforfølge de forbrydelser, der angiveligt er blevet begået under konflikten i Syrien – i tråd med de andre særdomstole for Sierra Leone, Cambodia og Libanon.

Så vidt vides har der været flere initiativer til at få oprettet en sådan international straffedomstol for Syrien, men som følge af usikkerheden om

udfaldet af konflikten i landet er disse initiativer indtil videre stillet i bero eller trukket tilbage. Det er vel ret oplagt, at retsopgøret vil komme til at forløbe forskelligt, alt efter om al-Assad forbliver ved magten, eller om hans styre bliver væltet og erstattet af en ny autoritet, der i så fald må skabes ved en koalition af parterne i den syriske opposition. De oprindelige initiativer var baseret på den antagelse, at al-Assad og hans styre ville falde, men dette er ikke længere sikkert. Der foreligger derfor endnu ikke noget endeligt forslag til en statut.

Initiativerne samler sig om nogle få essentielle problemstillinger, der selvsagt må forhandles på plads mellem al-Assads styre og de involverede parter i den syriske opposition, uanset udfaldet af konflikten. Under alle omstændigheder er det vigtigt, at der opnås bred tilslutning til oprettelsen af en domstol – hvad enten det bliver en særlig international domstol til at retsforfølge begge parters krigsforbrydelser efter folkeretlige regler, *eller* det bliver en ren syrisk domstol, der dømmer efter syrisk ret. Dette er vigtigt, fordi et retsopgør kun er ét blandt flere elementer, der indgår i bestræbelserne på at forsone og forlige de stridende parter, når borgerkrigen er slut. Retsopgør skaber ikke i sig selv tillid mellem parterne (ofte tværtimod), men påvisningen af skyld og placeringen af ansvar er alligevel vigtige ingredienser i den healings- og tilgivelsesproces, der er en del af genopbygningen af fred og tillid i samfundet. Mægling, mådehold, medfølelse og ikke mindst respekt for den anden er mindst lige så vigtige dele af dét, der med et noget uklart udtryk kaldes for *transitional justice*. Men er der ikke bred tilslutning til domstolen, vil dens betydning og ikke mindst dens mulighed for at bidrage til freds- og forsoningsprocessen forringes drastisk.

Et retsopgør kan selvsagt organiseres på forskellige måder, og *måden*, det gøres på, har stor betydning for retsopgørets mulighed for at understøtte freds- og forsoningsprocessen. Først og fremmest må der tages stilling til, *hvor* domstolen skal placeres rent fysisk, *hvem* der skal sidde som dommere, og ikke mindst *hvilket retsgrundlag* domstolen skal dømme på. Valget af disse muligheder vil som nævnt afhænge af, om al-Assad og hans regime forbliver ved magten – og dermed af den rolle, som navnlig Iran og Saudi-Arabien kommer til at spille i fredsforhandlingerne.

Ser vi først på, hvor en eventuel domstol bedst kan placeres, vil især to hensyn gøre sig gældende: *På den ene side* må retssagerne føres i en vis nærhed af begivenhederne, så at befolkningen i almindelighed og ofrene i særdeleshed kan følge retssagerne tæt og dermed bevare tilknytningen til

og ejerskabet af retsopgøret; i modsat fald vil der være risiko for, at retsopgøret ikke opleves som relevant, nærværende og vedkommende. På *den anden side* må domstolens arbejde kunne gennemføres med en høj grad af sikkerhed og personlig beskyttelse både af domstolens bygninger og af dommere, anklagere, forsvarere, de tiltalte, alle medarbejderne og ikke mindst af vidnerne. Disse to hensyn vil ofte være modstridende, for hvis domstolen fx placeres i Damaskus, vil der være en betydelig sikkerhedsrisiko, der vil være meget vanskelig at ophæve. Omvendt risikerer retsopgøret at miste noget af sin betydning for forsoningsprocessen, hvis domstolen fx placeres i Istanbul eller på Cypern.

Ser vi dernæst på sammensætningen af dommerne, står valget mellem at have en international domstol, der udelukkende eller delvist vil bestå af udenlandske dommere, eller at nedsætte en ren syrisk besat domstol. Fordelen ved at have internationale dommere vil være, at man derved nok sikrer en vis upartiskhed i retsforfølgningen – men hermed følger også et vist ukendskab til konfliktens baggrund og de kulturelle, etniske eller religiøse forskelle mellem de stridende parter, hvilket ikke er helt betryggende. Hertil kommer, at alle dokumenter skal oversættes til retssprogene (engelsk, fransk, arabisk), ligesom alle mundtlige indlæg skal simultantolkes, hvilket altid indebærer risiko for fejlopfattelser af det, der er fremlagt som bevis og sagt i retten af vidner og parter. Disse vanskeligheder undgås selvsagt, hvis man sammensætter domstolen med udelukkende syriske dommere mv., men derved opstår der til gengæld risiko for trusler og pression i kraft af den større grad af personlig afhængighed af det politiske og juridiske miljø i Syrien. En blandet domstol med både syriske og internationale dommere kan være en god løsning.

Ser vi endelig på det retsgrundlag, som domstolen skal dømme på, vil valget stå mellem et *internationalt* retsgrundlag, der er forhandlet med konfliktens parter og de stater, der deltog i fredsforhandlingerne, eventuelt modelleret over ICC's statut, eller et rent *nationalt* syrisk retsgrundlag i form af den syriske straffelov og straffeprocessen – eller evt. en *blanding* af disse. Hvis domstolen udelukkende sammensættes af syriske dommere, er det vel mest oplagt, at domstolen i så fald skal operere på et rent syrisk retsgrundlag eller måske på syrisk strafferet og et par internationale forbrydelser, der samles i en særlig statut for den pågældende domstol. Tilsvarende vil den første mulighed være mest nærliggende, hvis domstolen helt eller delvist sammensættes af internationale dommere – men der er i princippet intet til hinder for, at domstolens sammensætning besluttet uafhængigt af dens

retsgrundlag (fx sådan, at en internationalt besat domstol skal arbejde på grundlag af syrisk ret). I disse overvejelser vil navnlig spørgsmål om dødsstraf, retsforfølgning *in absentia* og forsvarernes rolle spille en betydelig rolle.

FN har tydeligvis til hensigt at sikre gennemførelse af et retsopgør, så snart forholdene tillader det. I sin nyligt afsagte resolution 2139 af 22. februar 2014 udtrykker sikkerhedsrådet således i paragraf to, at:

”(The Security Council) demands that all parties immediately put an end to all forms of violence, irrespective of where it comes from, cease and desist from all violations of international humanitarian law (...) and stresses that some of these violations may amount to war crimes and crimes against humanity;”

og siger videre i paragraf 13, at:

”(The Security Council) stresses the need to end impunity for violations of international humanitarian law and violations and abuses of human rights, and reaffirms that those who have committed or are otherwise responsible for such violations and abuses in Syria must be brought to justice.”

Sikkerhedsrådet understreger her, at der efter alt at dømme *er* begået krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden, og at de, der har begået eller beordret disse forbrydelser, *skal* stilles til ansvar for deres handlinger. Rådet har dog samtidig været meget omhyggelig med at rette sin kritik af overgrebene *både* mod den syriske regering og mod oppositionen *uden* at karakterisere disse overgreb som 'terrorisme'; denne betegnelse hæftes alene på al-Qaeda og de i ledtog hermed stående væbnede grupper, som rådet fordømmer skarpt som ansvarlige for 'terroristhandling'! Sikkerhedsrådet kritiserer gennem det meste af resolutionen de krænkelse af både menneskerettighederne og af IHL, der er begået af såvel de syriske myndigheder som af 'væbnede grupper', og bebrejder endog specielt de syriske myndigheder for at have lagt hindringer i vejen for FN's og de humanitære organisationers levering af humanitær bistand til ofre for konflikten. Resolutionen går imidlertid netop ikke så langt som til at stemple hverken de syriske myndigheder eller oppositionen selv som 'terrorister' – bortset altså fra al-Qaeda og visse tilknyttede væbnede grupper, der dog ikke identificeres nærmere.

Dette kan have betydning for de herboende personer, der rejser fra Danmark til Syrien for at slutte sig til oppositionens væbnede grupper og derefter vender tilbage hertil, idet de pågældende næppe vil kunne tiltales for terrorisme efter straffelovens paragraf 114, *medmindre* de lige præcis har sluttet sig til al-Qaeda eller én af denne organisations væbnede støttegrupper (hvis identitet dog er uklar). Har de blot kæmpet sammen med oppositionens øvrige grupper under Free Syrian Army (FSA) – eller modsat for den sags skyld sammen med al-Assads styrker – har de sikkerhedsrådets ord for, at disse grupper ikke er terrorister! Spørgsmålet om et eventuelt strafansvar herhjemme for terrorisme eller medvirken hertil i Syrien er dog delikat, fordi oprørskoalitionen i Syrien skifter hurtigt, og ikke mindst fordi nogle af de grupper, der i øjeblikket indgår i denne koalition i andre sammenhænge, er opregnet som terrorgrupper, fx dele af PKK.

Ud fra en folkeretlig vurdering kunne der muligvis have været et tilstrækkeligt grundlag for en humanitær intervention i Syrien efter angrebene i august 2013 med kemiske våben mod civilbefolkningen, der så vidt vides var foretaget af al-Assads styrker, men denne situation er formentlig forpasset nu, hvor al-Assads dristige brug af totalitære islamiske grupper til at hjælpe ham med at bekæmpe FSA og oprørerne ser ud til at have skabt en så vanskelig sikkerhedspolitisk situation både i Syrien og Irak, at en væbnet humanitær intervention vil være i risiko for at udvikle sig til en katastrofe. Under alle omstændigheder har erfaringerne vist, at humanitære interventioner – eller indgreb under R2P-doktrinen, for den sags skyld – altid må være ledsaget af nogenlunde klare og gennemførlige planer for, hvad der skal ske, når interventionen har opfyldt sin funktion om at bringe overgrebene mod civilbefolkningen til ophør. I mangel af sådanne planer vil de intervenerende styrker ofte efterlade et magttomrum, når de rejser hjem igen, hvilket kan eskalere konflikten.

Hvad kan der gøres i Syrien²³

Søren Schmidt

I den seneste tid er al-Assad gået i offensiven og vinder nu frem i næsten alle områder. I Damaskusområdet har rebellerne flere steder indgået våbenhvile med regeringen efter at være blevet udsultet og frigør dermed styrker for al-Assad. Samtidig tager de indbyrdes kampe blandt islamisterne til, mens den vestligt støttede frie syriske hær nærmest er ophørt med at spille en rolle på slagmarken. Den første tids kampgejst mod diktaturet er væk, og langt de fleste mennesker ønsker kun én ting: fred.

Men hvad kan der gøres? I det følgende diskuterer jeg de tre optioner, der efter min opfattelse eksisterer, og som kunne bringe freden nærmere: den militære option, forhandling mellem parterne inden for rammerne af den nuværende regionale strategiske situation og endelig forhandling inden for rammerne af en ændret regional strategisk situation.

Den militære option

Her er der i princippet to muligheder for at bringe freden nærmere. Enten kunne NATO hjælpe rebellerne til en militær sejr, eller den nuværende udvikling, hvor al-Assad vinder frem på slagmarken, kunne fortsætte og ende med en militær sejr til al-Assad, som så kunne lade 'den stærkes fred' råde i landet.

Den umiddelbart mest effektive militære option til at bringe fred ville være, hvis NATO invaderede landet med en styrke på mindst 100.000 soldater, satte sig på hele landet og bragte den militære aktivitet til ophør. Dette kunne virke; i hvert fald i den første tid. Men al-Assads allierede, Irak, Iran og Hizbollah i Libanon, ville nok betragte en sådan invasion som en trussel mod dem selv og ville derfor være meget motiverede til at forsyne de syrere, der ville blive taberne ved sådan en intervention (alawitterne og store dele af de andre mindretal), med gode råd og våben, der kunne gøre de besættende soldaters tilværelse til et helvede. Tænk på situationen i Irak med vejside- og selvmordsbomber. Efter fadæserne i Afghanistan, Irak og Libyen er det

(23) Dette kapitel er afsluttet i foråret 2014.

svært at se, hvordan der skulle kunne skaffes politisk opbakning til, at nogle vestlige lande ville stille soldater til rådighed for noget sådant.

Men kunne NATO i det mindste ikke etablere en flyforbudszone for at hjælpe rebellerne? Når man oplever, hvordan al-Assadregimet bruger sine helikoptere til at smide olietønder fyldt med skruer, søm og dynamit ned over beboelseskvarterer, kunne en NATO-flyforbudszone synes at være det rigtige at gøre. Det virkede, da USA etablerede en sådan flyforbudszone i Kurdistan i 1990'erne, så hvorfor skulle det ikke virke i Syrien nu?

Langt den største del af al-Assads militære aktiviteter foregår imidlertid på jorden, og derfor skal man heller ikke forvente, at en flyforbudszone stopper konflikten eller tipper fordelene til rebellerne i et omfang, så de vinder over al-Assad. Dertil kommer, at al-Assads antiluftskyts, der i vidt omfang er placeret i udkanten af de store byer, først skal ødelægges, med risiko for at civile rammes, og – ikke mindst – at en flyforbudszone vil være en decideret krigshandling og derfor med sikkerhed medføre en negativ reaktion fra Rusland og Iran og dermed vanskeliggøre en forhandlet løsning på et senere tidspunkt.

Den barske sandhed er desværre nok, at i den nuværende situation vil militær bistand til oppositionen – gennem flyangreb eller på anden måde – alene medføre, at al-Assad og hans alliancepartnere – Rusland, Iran og Hizbollah – svarer igen ved at skrue op for deres indsats. Så længe al-Assads alliancepartnere ikke er taget med på råd om, hvad andre lande foretager sig i Syrien, vil de bekæmpe det for ikke at forværre den nuværende magtbalance, og så længe al-Assad og hans klike frygter at blive hængt i den nærmeste lygtepæl, hvis rebellerne vinder, vil de være rede til at gøre hvad som helst for at bevare magtbalancen. Vestlig militær støtte til rebellerne vil under den nuværende regionale situation kun medføre, at konfliktniveauet hæves endnu en tak – og ikke til, at al-Assad falder.

Men hvis *al-Assad vinder og reetablerer sit diktatur i hele landet, kunne der måske skabes den stærkes fred*. Her er problemet bare, at rigtig mange mennesker fra det sunniislamiske flertal i Syrien i dag har rigtig gode grunde til at hade al-Assad og det alawitiske mindretal, han kommer fra, og som bemande elitestyrkerne. Så selv om han ville være i stand til at kontrollere hovedvejene, byerne og grænserne mod syd, nord og vest, vil han ikke kunne eliminere modstandslommer, forhindre selvmordsaktioner og andre terroraktioner. Al-Assads 'fred' vil derfor ikke blive en tilbagevenden til tiden

før 2011, men snarere blive en lavintensitetsborgerkrig, der på længere sigt vil slide regimet og dets mindretalsstøtter ned. Efter sigende er der mange alawitiske landsbyer, hvor flere end 10 procent af de unge mænd er blevet dræbt i konflikten. På et tidspunkt vil der ikke være flere unge alawitiske mænd, der kan rekrutteres til elitestyrkerne, og så vil regimet alligevel falde. En militær 'sejr' til al-Assad vil derfor heller ikke bringe fred til Syrien.

Forhandlinger

Men kan der ikke skabes fred gennem de nuværende FN-forhandlinger i Genève, der har til formål at etablere en transitionsregering med henblik på senere afholdelse af frie valg? Men disse forhandlinger synes fra starten at have været dømt til at mislykkes. For det første fordi al-Assad ingen har at forhandle med, der gør ham interesseret i at give indrømmelser. Den Syriske Koalition, der er al-Assads modpart i Genève, kontrollerer nemlig ikke rebellerne i Syrien og er derfor heller ikke i stand til at give al-Assad noget, han kunne være interesseret i. For det andet er ingen af parterne åbenbart nået til en erkendelse af, at ingen af dem kan vinde, og at et kompromis derfor er bedre end at fortsætte kampen. Begge parter er tilsyneladende alene kommet til Genève, fordi deres respektive sponsorer (USA/Rusland) har vredet armen rundt på dem. Og endelig vil en forhandlet løsning forblive en løsning på papiret, hvis der ikke findes en tredjepart, der kan garantere implementeringen af en aftale. En aftale, der forlader sig på parternes gode vilje til at overholde aftalen, holder ikke mange minutter i det klima, der i dag hersker i Syrien. Og hvem er i dag villig til at stille tropper til rådighed for en sådan opgave og stille sig imellem parterne?

Ændring af den regionale situation

I stedet for at fokusere på urealistiske løsninger bør vi efter min opfattelse se på det, vi i den vestlige verden rent faktisk kan gøre: nemlig at bidrage til at ændre den regionale situation, som konflikten er en del af: en løsning med Iran om deres atomprogram og en løsning på den israelsk-palæstinensiske konflikt. Både Hizbollah og Iran støtter kun al-Assad, fordi han er en brik i deres egne konflikter med Israel og USA. En aftale med Iran om deres atomprogram, genoptagelse af diplomatiske forbindelser med landet og en anerkendelse af deres legitime regionale sikkerhedsinteresser vil kunne gøre disse aktører til medspillere i at stabilisere Syrien. Iran er selv skræmt over konflikten og over, at den er med til at hælde benzin på den sunniislamistiske terrorisme i regionen. Det har derfor god grund til at bidrage til at stabilisere situationen. På tilsvarende vis vil Hizbollahs konflikt med Israel kunne neutraliseres, hvis der kunne findes en løsning på Palæstina-

konflikten. Dermed kunne Hizbollah også inddrages i at stabilisere Syrien. Hizbollah elsker ikke al-Assad, men kæmper for øjeblikket sammen med ham, fordi han lige nu er vigtig for deres egen overlevelse i Libanon og i regionen. Løsninger på begge disse to konflikter vil derfor kunne medvirke til at stabilisere Syrien. Og begge konflikter kan vi rent faktisk gøre noget ved: dels ved at søge kompromiset i forhold til Iran, dels ved at gøre en ende på den såkaldte 'fredsproces' og diktere en løsning på konflikten mellem palæstinenserne og Israel.

Den vestlige verden bidrager i dag til at stramme de regionale konfliktknuder i regionen ved så aktivt at støtte den ene part i de forskellige konflikter. Mellemøsten er en større og større fare for vores egen sikkerhed og interesser i Europa, og derfor bør vi begynde at se mere overordnet på den regionale situation og ud fra, hvad der kan gøres for at løsne de forskellige knuder, i stedet for at stramme dem. I stedet for at vurdere løsningsforslag ud fra deres umiddelbare moralske kvalitet bør vi i stedet vurdere dem ud fra deres realistiske, faktiske og samlede konsekvenser. Og i øvrigt øge støtten betragteligt til de syriske flygtninge.

Borgerkrigen i Syrien falder i fire hovedsektioner.

I den første sektion om *Forudsætninger for konflikten* og dens forløb behandler **Lars Bærentsen og Jørgen Bæk Simonsen** forskellige aspekter af perioden frem til borgerkrigens udbrud.

I anden sektion *Konflikterne i Syrien* beskriver **August Bundegaard Aggebo, Lars Cramer-Larsen og Thomas Vladimir Brønd** udviklingen i selve borgerkrigen i relation til styret, oppositionen og de eksterne aktører.

Tredje sektion har titlen *Mediestrategier og kamp om dagsordenen*. Her beskriver **Thomas E. Nissen og Jacob Skovgaard-Petersen** de måder, hvorpå konflikterne både italesættes og udkæmpes i forskellige medier i Syrien og de omgivende arabiske lande.

Endelig behandler **Birthe Hansen, Carsten Jensen, Helle Malmvig, Frederik Harhoff og Søren Schmidt** i den fjerde sektion om *Det internationale samfund, dets muligheder og begrænsninger* aspekter af de måder, det internationale samfund har diskuteret og ageret på under konflikten.